

צו 8

התקשורת צייתה לתכתיבי המטה

- פער התיווך: תחונת המצב בשטחים
- האם התנער "יריעות אחרונות" מחחקיר כתביו?
- שוק הבשר של כוכבי הטלוויזיה
- דימוי החרדים בעיתונות החילונית

כתבות, מאמרים, טורים ומדורים מאת | נחום ברנע • ברחיח גיא • אלוף בן • גדי בלמיאנסקי • גרעון סאחם • קובי אריאלי • בת-שבע סובלמן-שמעון • אבנר מולכו • אבנר הופשטיין • שרי מקובר • יובל פרמניצר • דנה וינקלר • עמוס טוי • שמעון ארף • ענת כאלים • אודי פרלו • ארנון לוי • רפי מן • איתן לרצין • דנה בלאגרד וחני קומנשטר • שוזי בנימין

מאה ימי חסד

חילופי שלטון מעלים תמיד את הציפייה למאה ימי חסד מצד התקשורת. מקור המוסכמה בתרבות הפוליטית האמריקאית של המאה העשרים ושורשיה בעבר הרחוק, כאשר התקשורת בין חלקיה של מדינת הענק היתה משובשת ונדרשו שבועות ארוכים עד שנציגי המדינות המרוחקות, שנבחרו לסנט ולבית-הנבחרים, הצליחו להגיע לבירה ולקחת חלק בתהליך השלטוני. מכל מקום, התפיסה שמגיעה לממשל החדש תקופת חסד – מצד האופוזיציה, בוודאי מצד העיתונות – התאזרה גם בישראל.

לכאורה, זו תביעה מוצדקת שהולמת גם את הטבע האנושי: מה יותר מובן מאליו מאשר להעניק אשראי לראש ממשלה שזה עתה נבחר ולקבוצת השרים שקיבץ סביבו? לא רק ההגינות מחייבת לנהוג כך אלא גם ציפיית הציבור שבשמו ממלאת התקשורת את שליחותה. הגישה הזו תקפה במדינות דמוקרטיות רבות ושבעתיים בישראל – ארץ אוכלת מנהיגיה – שהקושי לנהל את ענייניה אינו צריך ראייה. אלא שהנחות שוחרות טוב אלה מתנגשות בהגדרת המקצוע העיתונאי ובמוגז שהוא תובע מאלה שבאיוולתם בחרו לעסוק בו.

עיתונאות משמעה דריכות ללא הפסקה; עיתונאי אינו יכול לקחת פסק זמן מהתבוננות בהתרחשויות ומהרצון – מה רצון, דחף בלתי נשלט – להגיב עליהן. מאה ימי חסד אינם אפשריים משום שתקופת זמן כזו אינה נכנסת לתוך בועה סטרילית שלא קורה בתוכה דבר. גם בפרק הזמן שבין תום השלטון הקודם לתחילת כהונתו של השלטון החדש – קל וחומר עם תחילת פעילותו – הוא נוקט מהלכים ומקבל החלטות. בתוקף איוו נורמה מקצועית, ואפילו מוסרית, רשאי העיתונאי להתבונן במתרחש מבלי להגיב?

והרי האנשים שקיבלו את אמון הציבור חייבים להיבחן גם באופן שבו הם מנהלים את המו"מ הקואליציוני, גם בדרך שבה הם כוננו ממשלה, בוודאי בהחלטות העקרוניות שקיבלו על כיוון פעולתה כפי שהן משתקפות בקווי היסוד שלה ובהחלטותיה הראשונות. אי-אפשר לדרוש מהעיתונות להישאר אדישה להתפתחויות החשובות האלה ולנצור את תגובתה לשלושה חודשים. בקצב ההתרחשויות המקובל באזור הזה, מאה ימים הם תקופה שבה עלולים להשתנות סדרי בראשית.

אין לראש ממשלה חדש – יהיה מי שיהיה – מנות, ולו של יום אחד, מהתבוננותה הביקורתית של העיתונות. מבחנה הקובע של התקשורת, בעת חילופי משמרות בהנהגת המדינה, הוא לא אבירותה אלא הגינותה: האם היא מגלה משוא פנים ביחסה לראשי הממשלות בשבועות כהונתם הראשונים? האם היא נטפלה למנחם בגין יותר מאשר ליצחק רבין, האם היא היתה סלחנית לאהוד ברק יותר מאשר לבנימין נתניהו? מבט על תקופות כהונתם הראשונות של ראשי הממשלה בעבר מוכיח כי תפקודם הוא שהכתיב את תגובת העיתונות. כך יאה. כך יהיה גם ביחסה של התקשורת אל אריאל שרון.

עוזי בנימין

6 צו 8: התקשורת התמסרה בקלות **בת-שבע סובלחן-שחמון**

10 כמה עלוב, כמה עצוב **כרמית גיא**

12 פעולת תגמול: מסע "העיר" נגד שרון **אבנר מולכו**

14 מדוע זה קרה לנו: טעויות הכתבים המדיניים **אלוף בן**

16 כולנו פה אחד: כללי המשחק של השידור הפיראטי **שרי מקובר**

20 התנגשות בלתי נמנעת: יחסי ברק והעיתונות **גדי בלטיאנסקי**

22 פער התיווך: מה קורה בשטחים **אבנר הופשטיין**

25 קורא מן השורה: תמונה קבוצתית עם מסגרת **עמוס נוי**

26 קטע חם: הפרצוף המכוער של החרדים **קובי אריאלי**

28 פרשת מונדרגון: האם גיבה "ידיעות אחרונות" את כתביו? **יובל קרמניצר**

32 עין בינלאומית: ליל הבלהות בבחירות בארה"ב **רפי מן**

35 איפה טעינו: הסקופ היה מונח על החול **גדעון סאחט**

36 דעת הקהל **שמעון אדף, ענת באלינט, אודי טרלו, ארנון לוי**

38 עוד מעט נחזור... בערוץ המתחרה **דנה וינקלר**

42 פרסומות בשידור הציבורי **דנה בלאנדר וחני קומנשטר**

44 לשון הרע: דיבה חוזרת **איתן להמן**

45 מסיבת עיתונאים

46 אירועי תקשורת

נחום ברנע

פקששנו

ברק הצטרפו גם הם לשמחה הכללית. אם לא באותו ערב, שבוע אחר־כך.

כל מערכת בחירות בארץ מסתיימת בהכאה על חטא של התקשורת: ניפחנו, עיוותנו, פקששנו, הלכנו שולל אחר הביפרים שלנו. ההכאה על חטא היא חלק מהריטואל. אלא שהפעם, אולי בגלל אופיין החר־פעמי של הבחירות האלה, רשימת ההחטאות ארוכה וקשה במיוחד. לא רק אהוד ברק לא ירצה לזכור את בחירות 2001.

פאשלה: חירוף הסוסיים. ההנחה המובל־עת בסיקור של כל בחירות לקחה מעולם הספורט: מדור בר בתחרות, שמתחילה מנקודת זינוק שווה ומתנהלת בתנאים שווים, כשהמנצח הוא מי שרץ הכי מהר. השאלה המעניינת היחידה היא מי מקדים את מי.

ההנחה הזאת בעייתית בכל בחירות, אבל הפעם היא היתה מוטעית לחלוטין. התחרות לא התחילה מנקודה שווה ולא התנהלה בתנאים שווים. במבט לאחור, ספק אם מה שראינו היה בגדר תחרות. מועמד אחד לא רץ לשום מקום. המועמד האחר רץ לכל מקום, אבל הקרב המר־שני־הל היה נגד השמאל במפלגתו.

ברק התלונן, שהנושא היחיד שמעניין את התקשורת הוא המרוץ: מצבו בסקרים לעומת מצבו של שרון. התקשר רת, אמר, מתרכזות בשוליים. היא לא מתעניינת במהות, בתוכניות, בהשקפות.

היה גרעין של אמת בטיעון הזה, אם כי לאו דווקא בדרך שהציג אותו ברק. לא היה הרבה שכל באלפי המלים שנשפכו על הפער בסקרים. בעיצומו של הקמפיין פגשתי את סטנלי גרינברג, הסוקר של ברק. הוא ניסה להישמע אופטימי. שאלתי אם נכון ששרון יושב בסקרים שלו על מעל לחמישים אחוז, ולא ירד מחמישים אחוז אפילו פעם אחת. נכון, אמר במבוכה. אותי לימדו, אמר־תי, להסתכל רק על המספר הזה. כל השאר לא חשוב.

יכול להיות שאתה צודק, אמר גרינברג, אבל מטה ברק המשיך למרוח עיתונאים על הפער, שערב הבחירות עתיד להצטמצם פלאים.

פאשלה: יום־כיפור של הסוקרים. הסוקרים חזו את מפלתו של ברק, והוא באמת נפל. נכון? לא נכון. רוב הסוקרים המוקדמים דיברו על פער של פחות מ־20 אחוז. תוצאות המדגם חזרו, פחות או יותר, על נתון־ני הסוקרים – פער של פחות מ־20 אחוז. בפועל דגדג הפער את 25 האחוזים.

יש כל מיני תיאוריות על סיבות הטעות הענקית הזאת. כצפוי, מאשימים את הבוחרים. הם שיקרו. במקרה הזה יש מקום לחשוד דווקא בסוקרים. העובדה שהתוצ־

ב מדרחוב של כפריקאסם, באחר־הצהריים של יום הבחירות, הקלפיות ריקות ובתי־הקפה מלאים. יושבים בהם גברים בלבד, כמנהג המקום. בחלק מהשור לחנות משחקים קלפים. באחרים ששיבש. הטלוויזיות, שלא כמנהג המקום, פתוחות על ערוץ 2 בעברית. הקול מושקע. גם בכפריקאסם גילו את העובדה, שב־ערוץ 2 הדיבורים רק מפריעים להבנת התמונה.

מצב הרוח: אושר עילאי, מסוג האושר שממלא אדם כאשר נודע לו שהמורה שזרק אותו בילדותו מבית־הספר חטף פתאום איידס. האם מישהו כאן מתכוון להצביע, אני שואל. התשובה היא צחוק כללי. לא נצביע, ואמר אחד, ואם נצביע, נצביע שרון.

למטה ברק היה גימיק אחרון, נשק יום־הדין, שהופעל ביום הבחירות: בעשרות אלפי בתים במגזר הערבי צלצל הטלפון. "ראש הממשלה אהוד ברק מבקש לדבר אתך", אמר הקול מעבר לקו, ואז עלה ברק על הקו. הוא דיבר בערבית, ביקש יפה סליחה על הרג 13 הערבים באירועי אוקטובר וקרא להצביע בעדו. "אמא שלי זקנה", סיפר אחד. "היא הרימה את הטלפון ונבהלה. אמרה לי, שמעתי אחד מדבר בטלפון, כל הזמן בוכה".

הוא סיפר את הסיפור בחרוות ניצחון. "מה אתה מופ־תע", אמר. "אפילו המשיח לא יציל אותו".

עמדנו ליד הדלת של קלפי 003, בקומת הקרקע של בית־הספר השכונתי. לשמע הסיפור עזבו את שולחנם חברי ועדת הקלפי ויצאו לפרוודור. כולם דיווחו בגאווה שהם עושים את עבודתם למען הכסף. כבוחרים, הם נחלקו לשניים: אלה שהחליטו לא להצביע כלל, ואלה שהחליטו לשים במעטפה פתק ועליו לרשום את מחאתם. הטקסט המוביל היה: "לא נשכה, לא נסלח".

סרבנות ההצבעה של הבוחר הערבי בבחירות 2001 לא הפתיעה. היא דווחה ונידונה בהרחבה בשבועות שקד־מו לבחירות. הפתיעה השמחה המופגנת שנלוותה לה. לא היה כאן רק אקט של מחאה. היה כאן אקט של שחרור. זאת היתה הגרסה הכפריקאסמית למסיבת־התה של בוסטון.

השמחה היתה, אולי, הסיפור המוחמץ ביותר בסיקור הבחירות האלה. לאחר ארבעה חודשים קשים, מלאי בשור רות רעות לכולם, אנשים רצו לראות את ראש הממשלה הזה הולך, ולוקח את הנאחס אתו. לא היתה כאן בחירה, במשמעות הפשוטה של המלה. היה כאן גירוש שדים. רגע פרסום המדגם היה אחד הבודדים בתולדות המדינה שבו התאחרו לצהלה אחת נוואף מכפריקאסם, תהילה מקדומים, לילך משיינקין, מוישה מבני־ברק, יוסף מהר־נוף, סווטלנה מבאר־שבע, אריה ממעשיהו, שמוליק מקצירין, סם מסביון. סביר להניח שרבים מאלה שהצביעו

2001

אות בשני המדגמים היו גם זהות וגם מוטעות מעוררת אי-נוחות. האם כדי להבטיח את עצמם מביקורת מוצאים הסוקרים דרך לתאם מספרים ביניהם? האם היתה להם תחושת בטן, שפער של רבע מאה בלתי אפשרי, ולכן מיתנו את המספרים?

הסוקרים מכחישים כל חשד. תשובות יש להם למכ"ב, אבל את העובדות אי-אפשר לשנות: פער של חמי"ש שהאזוים בין ההצבעה בפועל למדגם הופך את המדגם לברדיחה סטטיסטית. דליה איציק אמרה שהבחירות האלה יהיו יום-כיפור של הסוקרים. בשורה האחרונה היא צדקה.

פאשלה: עסקת ברק-שרון. לאורך מערכת הבחירות צצו שמועות על עסקה סודית בין ברק לשרון. העיתונאים, שנחשפו שהשערה למסע ההכפשות של מטה ברק על שרון, לא התייחסו לשמועות ברצינות. הרי לא סביר שמי שטוען שניצחון של שרון ידרדר את ישראל למלחמה נוראה ולהשתלטות של מאפיה רוסית, ושרון הוא מת מהלך, יסכם אותו בחשאי על הצטרפות לממשלתו. למרבה הצער, בפוליטיקה לא כל מה שסביר נכון. ביום שני בערב, 12 שעות לפני פתיחת הקלפיות, קרא ברק לפרס ושכנע אותו להצטרף יחד אתו לממשלת אחדות. מעניין לדעת מה דובר בינו לבין שרון לפני שקרא לפרס.

פאשלה: החפרפרת. בכל מערכת בחירות מוכ"רים היחצ"נים לכתבים סיפור על חפרפרת שהשתלה כביכול במחנה היריב, ומוסרת להם מראש את כל סודות שידורי התעמולה שלו. התרגיל הזה טוב בעיקר ליחסי-הציבור של היחצ"נים. בבחירות האלה הליכודניקים קפצו ראשונים: יש לנו חפרפרת באולפני העבודה.

סיפור החפרפרת הוא דוגמה אחת לדמיון המפותח של משווקי המועמדים, ולנכונות שלנו, הכתבים, לקנות מהם כמעט כל סחורה. אנשי ברק התמחו במחלותיו הסופניות של שרון ובתככים מסמרי השיער של פרס. סיפור אחד נכון שהוציאו היה על הפגישה של עומרי שרון וחבורתו עם מוחמד ראשיד, איש הכספים של ערפי-את, בווינה. יוני קורן, המשווק של ברק, שמע אותו מפי חיילת שלו לשעבר, שעוברת עכשיו בנתב"ג. אלדר יניב, ראש המטה של ברק, ארוז את הסיפור כמשאומתן על חירוש פעולת הקאזינו ביריחו, וכך מכר אותו לערוץ 1.

פאשלה: הפעם היא הגזימה. אהוד יערי החליט לפני שנים לנסות למתוח כל מי שמטלפן אליו. הוא היה מרים את הטלפון ואומר: "שגרירות סוריה שלום". איש לא הקשיב לאמירה המפוצצת, גם לא אמא שלו. הקורא מוזמן לנסות את המתיחה על הפונים אליו: הוא ימתח רק את עצמו.

מפלס הקשב באוויר הישראלי נמוך מאוד. מפלס הקשב בראיונות הפוליטיים בטלוויזיה נמוך עוד יותר. כמוהם כחילופי אש בין בית-ג'אלה לגילה: הצד האחד יורה, כאילו, והשני משיב אש, כאילו, אל מקורות הירי, ושניהם אינם מפיקים דבר, לבד מרעש.

סגנון הראיונות משתלב היטב בטון המתנשא, המזל"ז, המבטל, טון גלי-צה"ל, של הפרשנים מהאולפן. יש אומרים שהטריפ התקשורתית שלוח הרסן הזה מכרסם בחוסנה של הרמקורטיה. אני לא בטוח. מה שבטוח, הוא אוטם את אוזניהם של הצופים.

הפעם נפלה כפח אילנה דיין, הרהוטה בין מגישי הטלוויזיה. אחרי עשרות ראיונות נואשים הגיע ברק גם אליה. הוא ניסה לרקלם את מסריו, והיא סתמה לו את הפה כדי להודיע שלאחר התוכנית ישודר פרק של "זינואנה". בסך-הכל, לברק לא היה מה לומר וגם לא לדיין. היתה כאן הפגנת כוחנות לשמה. דיין, מודעת כתמיד לדימוי הציבורי שלה, הודרה לבקש סליחה. מונולוג הסליחה שלה, בקלודאפ, היה יצירת אמנות. הוא יכול היה לשמש פרומו נהדר לתוכנית מעמיקה על התנפחות התקשורת. אבל למה להפיק תוכנית מעמיקה, כשיש יופי של פרומו.

פאשלה: מי אתה אהוד. אהוד ברק לא נפל לכאן מכוכב אחר. עיתונאים מתחככים בו מאז מלחמת לבנון, לפני קרוב לעשרים שנה. אחרים נשבעו לו אמונים עוד קודם, כשהיה מפקד סירת מטכ"ל.

שום דבר בהיכרות הארוכה הזאת לא סייע להם להעריך נכונה את התנהגותו של ברק כראש ממשלה. אף פרק בספרים-מטעם ושלא-מטעם על ברק לא רמוז לכך. הדעה השלטת היתה שהאיש חכם, אולי אפילו מחונן, מנוסה, רציני, אמין וישר. אמנם הוא לא פוליטיקאי משופשף, אבל במקומותינו גם הבעיה הקטנה הזאת יכולה להיחשב למחמאה.

אני כותב בלשון "הם" רק מחמת הנימוס. הייתי צריך לכתוב "אני". ברק הוא טעות מקצועית קשה שלי. הקשבתי לדרביו מאות פעמים. ראיתי אותו במדים, בחליפות, בסוויט-שרט, בלילות ארוכים של טיסות טראנס-אטלנטיקות ובנסיעות ארוכות בכבישי הארץ. כתבתי עליו מאות אלפי מלים. ספק אם הבנתי באמת את האיש, את מערכת הערכים שלו, את סדר העדיפויות, את המנגנון השכלי שמביא אותו אל החלטותיו.

מה שהתגלה בברק צריך ללמד את כולנו פרק בצניעות. "אנחנו" אני כותב רק מחמת הנימוס. הייתי צריך לכתוב "אני". היומרה העיתונאית להקיף אדם ב-300 מילים, ולעשות את זה שעות, לפעמים דקות, לאחר האירוע, בביטחון שאין עליו עוררין. היא צ'ק שלעתים קרובות אין לו כיסוי

מה שהתגלה בברק צריך ללמד את כולנו פרק בצניעות. "אנחנו" אני כותב רק מחמת הנימוס. הייתי צריך לכתוב "אני". היומרה העיתונאית להקיף אדם ב-300 מילים, ולעשות את זה שעות, לפעמים דקות, לאחר האירוע, בביטחון שאין עליו עוררין, היא צ'ק שלעתים קרובות אין לו כיסוי. כתבתי על ברק, לאחר ההחלטה – הזמנית – שלו לדבוק בכיסא שר הביטחון, שמאדם שבנה את הקריירה שלו על זכרונם של הבריות, הוא היה לאדם שבונה את הקריירה שלו על השיכחה. ברק עוד יכול להפריך את המשפט הזה, אבל אנחנו, מי אנחנו (אני כותב "אנחנו" רק מחמת הנימוס).

ולשמוע אותם מדברים?" ("מעריב", 2 בפברואר). ראש הממשלה כיוון בדבריו לסירובו של שרון להופיע בעימותים טלוויזיוניים מולו, סירוב לגיטימי שברק עצמו נהג כמוהו במערכת הבחירות של '99, אך לטרוניה יש הצדקה כשמחילים אותה על השלמת התקשורת עם התנהלותו של שרון מולה.

כמה כוח יש לתקשורת? אולי אין לה הכוח שמייחסים לה, אך היא עדיין מחוייבת לעשות את העבודה. "הסיפור התקשורתי האמיתי של הבחירות האלה", כתב אביב לביא ("הארץ", 25 בינואר), "הוא שתיקתו של אריאל שרון. עם כל יום של סירוב, תסיסת העיתונאים גוברת... העיתונאים צריכים להשתמש בכלים העומדים לרשותם כדי לכפות על שרון להתייצב בפני הציבור". את מאמרו חתם באזהרה: "ואם אריאל שרון יגיע לשישה בפברואר נישא על גלי השתיקה, ההחמ"צה תהיה כולה של התקשורת".

קובע רביב דרוק, גליי"צה"ל: "לומר שהתקשורת העלתה את שרון, זה לייחס

ב ת - ש ב ע ס ו ב ל ח נ - ש ח ע ו ן

יכן היתה התקשורת במערכת הבחירות האחרונה? לאן נעלמו חרות הקרב והשמחה לאיד? העיתונאים שסיקרו את ההתמודדות נראו לא פעם כמי שמשלימים עם כללי המשחק שהכתיבו המועמדים – עם התרדמה המכוונת שהשרה אריאל שרון ועם הפעלתנות הטרחנית של אהוד ברק – וכמי ששכחו את תפקידם. ואולי שיקף תפקודם חוסר אונים שייצג את התחור"שה הכללית בציבור נוכח המצב הבטחוני והמדיני.

בראיון שהתפרסם ארבעה ימים לפני הבחירות, אמר ראש הממשלה לבן כספית: "ואני שואל איך זה שמדינה דמוקרטית מגיעה לבחירות כשלא הבאתם לכך שאורחי המדינה יוכלו להסתכל בעיניים, דרך המרקע, על שני המועמדים,

צילומים: מיקי קרצמן

א ת 8

אריאל שרון נראה במערכת הבחירות כמי שעולה מן הרחצה; אהוד ברק כמו שק איגרוף. הפעם הטענות על תפקוד התקשורת מגיעות מהשמאל

2001

בכירות. הכל מתרחש בזירה התקשורתית, ובתקשור אגרסיבי – מטות המועמדים לוחצים על כתבים המציגים עיניים ידיעות. מן הצד השני, האימפקט הוא כמעט אפסי. עובדה: המועמד שהתקשורת לא רצתה ניצח בפער גדול מאוד... ברגע ששרון נכנס לתמונה היינו כבולים במוסרות האיוון הקדוש. זה יוצר מצבים אבסורדיים שאתה נמנע מלהגיד דברים כדי להימנע ממראית עין של הטיה, כאילו כל דבר שהתקשורת תגיד על שרון נובע מתמיכת רוב חבריה בשמאל. וזה גם היה קלף גדול: לשחק על המצפון של התקשורת השמאלנית."

אין לדבר, כמובן, על התקשורת כעל מקשה אחת. בעיתונות הכתובה, "הארץ" נבדל מהאחרים כאשר ניהל, למעשה, מסע לא בעד ברק, אלא בעיקר נגד עברו של שרון. בשאר כלי התקשורת לא היו תופעות חריגות בסיקור הבחירות. בשירותי הרדיו ירדו המראיינים לחיי ראש הממשלה יותר מאשר לחיי שרון, שכן את עיקר הופעותיו עשה שרון בטלוויזיה ולכתבי הרדיו לא היו הזדמנויות חיות רבות להציג לשרון שאלות נוקבות. ברק הופיע בטלוויזיה בכל תוכנית אפשרית, לעומת הופעותיו המרדודות של שרון, וחשף את עצמו לחקרנות המראיינים.

הטענה השגורה נגד התקשורת מגיעה, בדרך-כלל, מימין לשמאל. הפעם הטענה נשמעת מן הצד האחר. כך זה כאשר מועמד הימין מנצח: על בנימין נתניהו טענו שהוא כולו יציר התקשורת, מורכב כולו מסיסמאות וסאונד-בייטס, משל היה גרסת הפוליטיקאי לגיבורו של הנרי ג'יימס, אשר עצם קיומו הפיזי תלוי בקהל צופים, ואשר נעלם כל אימת שאין איש מתבונן בו. כעת אומרים רבים, שהתקשורת לא הכבירה מספיק על שרון. עופר שלח ("ידיעות אחרונות") כופר בטענה כאי-לו לא סיפרו לציבור את האמת על מלחמת לבנון. "עם כל הכאב, זה פשוט לא הנושא שעליו הלכנו לבחירות, והעיסוק הרב בו נתפס כאובססיבי. זה לא מעניין את הציבור. לא על זה הולכים לבחירות כעת. אבל בהחלט נכון שהעיסוק בשרון מתסכל ביותר. הוא ניהל מערכת בחירות שמעולם לא נוהלה כאן: קמפיין ללא מועמד. הוא לא אמר כלום, השתדל לא להופיע בפנינו, וכשהופיע, השתדל לא לענות. אבל הטענה כאילו אם רק היו מתאמצים יותר הוא היה עונה היא פשוט רעיון הבל. שרון, כמו כל פוליטיקאי אחר, לא יענה על שאלה אם הוא לא ירצה לענות."

פרופ' גדי וולספלד מסכים: "אי-אפשר היה להכריח את שרון לענות על שאלות שלא רצה לענות עליהן. זו דרכם של פוליטיקאים בכלל ומועמדים

בפרט. אבל מעניין שסוף-סוף טענות כלפי התקשורת מתחילות להישמע גם מצדה השני של המפה הפוליטית". הוא גם סבור שמפריזים ביותר במשקל המיוחס להשפעת התקשורת: "זו פשוט יומרה לטעון כי התקשורת העלתה את שרון. פשוט אין לה הכוח שמייחסים לה, ולתעמולה הפורמלית של מערכת הבחירות יש מעט השפעה, אם בכלל. משום מה תמיד עסוקים יותר בזנב (התקשורת) מאשר בכלב (הפוליטי)".

לשלח יש טענות על העיסוק השטחי של העיתונות העברית בסיפורים האמיתיים של הבחירות: "בישראל נהרגו לפני כמה חודשים 13 אזרחים מאש המשטרה במהלך הפגנות שנמשכו ימים אחרים. קשה למצוא לזה מקבילה במדינות לא חשודות. זה למעשה האירוע המרכזי שהכריע את הבחירות, תחילת הסוף. האם התקשורת עסקה בזה? עיקר הטיפול היה מנקודת המבט של כיצד זה ישפיע על הקהל הערבי בבחירות. זה אולי סוג התקשורת שמעלה בסופו של דבר את אריאל שרון."

לה כוח שאין לה במציאות. אבל היא בהחלט שיחקה כאן תפקיד מכריע. ראשית, האכזבה מברק השפיעה. מרבית אנשי התקשורת שייכים לשמאל והאכזבה באה לידי ביטוי בכתביה, בביקורת, בעייפות. שנית, הנטייה הכפייתית לאיוון בתקופת בחירות גרמה לנו באופן ביזארי לרברים שלעולם לא היו נעשים בנסיבות אחרות. כל דבר נשקל היטב לפני הפרסום, לוודא שאינו לוקה בחד-צדדיות. לא כל דבר אפשר לאון באופן מלאכותי. ושלישית, ברק הוא ראש הממשלה המכהן, ומטבע הדברים הוא וסיעתו ממקדים את תשומת לב התקשורת, אשר מותנית לבקר את השלטון המכהן ולרדת לחייו."

היה תסכול רב בקרב העיתונאים "שלא הצליחו לשים עליו את היד, הוא פשוט נזל מבין האצבעות", כדברי דרוקר. בכל מקרה, הטענה על כוח ההשפעה של התקשורת נתונה בספק. "מערכת הבחירות מוכיחה את הדואליות של העניין", מוסיף דרוקר. "מצד אחד, כל המערכה מתנהלת בתקשורת. אין חוגי בית, אין עצרות עם

חפץ שרון לאחר הניצחון: תדמית המועמד לא נטרקה

התקשורת, אם כן, לא מיטיבה לקרוא את המפה ומראה לה לעסוק בעצמה. "העיסוק בענייני", קובע שלה, "מראה חוסר הבנה מוחלט לסיבות מדוע אנשים מצביעים, והתנשאות, כאילו יש להם (לעיתונאים) תובנה מיוחדת, שאם רק ישכילו להבהירה טוב יותר לציבור, זה ייטיב להבין – ולהצביע. אבל העובדה היא שיש לה אימפקט מצומצם ביותר. ב'96' התעורר חלק גדול מהתקשורת וגילה שלא חי במדינה שחשב שחי בה. תמיכת התקשורת בשמאל היתה גורפת, גם כפרטים וגם ככלל, ואנשים פשוט לא קראו את המפה. הם קמו למחרת וגילו שפספסו את כל הסיפור: מיהו נתניהו, מה משמעות ההצבעה בפתק המפוצל. התעוררנו בוקר אחד עם ראש ממשלה חדש ואלמוני, ש"ס של 17 מנדטים, ישראל בעלייה ושינוי, ולא הבנו למה. התקשורת פספסה בשל ולזול".

ואכן, הטענה כאילו התקשורת העלתה את שרון מכה לה בתוכה גם את ההנחה הפוכה – כי לו רצתה, או נהגה אחרת, יכולה היתה למנוע את עלייתו, או לקדם מועמד אחר מטעם הליכוד.

עמדה זו מוצאת לה שותפים – איך לא – במטה שרון. ליאור חורב גורס כי הטענה שהתקשורת לא עשתה את עבודתה נאמנה היא תיוה נגזרת לטענה ש"מי שוכאי לבחור זו אליטה מצומצמת של חמישים פובליציסטים אשר מאמינים שהם יודעים מה טוב בשבילנו. השמאל טוב מאוד בנייתו התפרקות של אחרים, אך רע מאד בנייתו התפרקותו שלו... התקשורת לא מצליחה לזהות תהליכים בזמן אמת, מפני שהיא עסוקה מדי בניסיון לבנות לעצמה מציאות שמתאימה לסדר העדיפויות שלה במקום לשקף את המציאות כמו שהיא. וכך היא מפספסת את הסיפור האמיתי. היא פספסה ב'96' את מיהו נתניהו, ב'99' את זרע הפורענות שהוביל לנפילת ברק, וכן את שרון של 2001".

במטה ברק דווקא לא חושבים שיש הגזמה בכוח התקשורת וכופרים גם בהנחה שנפילת ברק היתה בלתי נמנעת. יוני קורן מאשים: "תמוה מאוד שהתקשורת הישראלית ברובה לא חשפה בפני הציבור ערב בחירות את עמדותיו של שרון, מתוך הבנתה כי הוא עשוי להיות ראש הממשלה הבא. היא לא התעקשה מול שרון ודרשה ממנו לחשוף את הדברים מצד אחד, ומצד שני לא עסקה בעצמה בחשיפת עובדות על-ידי ביצוע תחקירים כפי שמתבקש בתקשורת במדינה דמוקרטית. באשר להתנהגות התקשורת כלפי ברק, את זאת אני משאיר לציבור לשפוט".

מעניין כי הטענה על עצלות העיתונות נשמעת גם במטה שרון. אייל ארד הזכיר כי התוכנית המדינית של

שרון, אשר פורסמה ב"הארץ" על-ידי אלוף בן, לא הוגשה לו בכפית של כסף אלא היתה תוצאה של מאמץ צנוע שהשקיע, ושהיה חריג בנוף העיתונאי: "הוא פשוט עשה תחקיר, אסף ראינות ומאמרים של שרון מחצי השנה האחרונה, ליקט את מה שראה כעיקרי משנתו המדינית העכשווית, ופנה לשרון בבקשה לשיחה. אין פה תעלול מורכב, כל עיתונאי טוב היה יכול לעשות את זה ביום-יומיים עבודה".

אלי גולדשמיט – עדיין ח"כ בזמן הריאיון – היה ראש ההסברה של מטה ברק. הוא הדגיש כי אין לו טענות על זדון או מגמתיות עיתונאית, אך קבע כי היו כמה תופעות בעייתיות בהתנהלות התקשורת. עובדת השתתפותו של שמעון פרס בסקרים, אמר גולדשמיט, היא בבסיסה החלטה עיתונאית. זה לגיטימי ביר תר, והיה לכך גם צידוק חדשותי בהתחשב באפשרות החוקית של החלפת המועמד ערב הבחירות, "אבל אני חושב שזה גרם נזק. המשך הופעתו בסקרים מנעה את צמצום הפער. אין זכות לדרוש מהתקשורת לא לעשות את זה, אך זה בעייתי". הוא מצייע שהמחוקק ייתן דעתו על השימוש בסקרים בתקופת בחירות.

עוד טוען גולדשמיט כי "היתה תחושה של סלחנות מסוימת בתקשורת כלפי שרון ולעובדה שנמנע מלהופיע ולהתעמת. פרט לעיתון אחד ולכמה מקומונים, לא נכנסו לביקורת חריפה מספיק על תפקודו בעבר. ברק סבל מביקורת חריפה ביותר, והניגוד היה בולט לעין ומוזיק. כמו כן היתה מעין השלמה בתקשורת עם נצחוננו של שרון, והעיתונות נתנה להבין שאין לברק סיכוי. זה יוצר סחף". אבל, מבקש גולדשמיט להדגיש, "אני לא חושב שהתקשורת אשמה, או שפעלה מתוך תסביך של 'הפוך על הפוך'. הביקורת הקשה שספג ברק היא חלק אינהרנטי ממערכת היחסים הנשכנית בין התקשורת לשלטון מכהן – תהא זהותו הפוליטית אשר תהא".

לפעילים אחרים במטה ברק טענות קשות כלפי התקשורת. "ליקוי מאור רות", הגדיר אחד מהם (המבקש לא להיחשף בשמו) את התנהגות התקשורת במהלך הקמפיין. לרבניו, העיתונאים קיבלו חומר רב על שרון, חומר שהיה בעל חשיבות ציבורית ממדרגה ראשונה, אבל משום מה לא נעשה אתו דבר.

**רביב דרוקר, גל"צ:
נמנענו מלהגיד דברים
כדי להימנע ממראית
עין של הטיה, כאילו
כל דבר שהתקשורת תגיד
על שרון נובע מתמיכת
רוב חבריה בשמאל**

**עופר שלח, "ידיעות
אחרונות": הטענה כאילו
אם העיתונאים היו רק
מתאמצים יותר, היה
שרון עונה לשאלותיהם,
היא פשוט רעיון הבל**

שניתק לשרון בעת נאום בכפר המכבייה היתה קצרה אף יותר. לידם של אנשי שרון, כל טענה על מצבו הבריאותי היא פיקציה, או פרט מתחום הטריטוריה (שהרי אחוז גבוה מכלל הגברים מעל גיל מסוים עתיד לסבול מבעיות בערמונית). לדידי רם של אנשי ברק, זוהי עוד הזדמנות שהוחמצה להציג בפני הציבור את שרון כפי שהוא. במטה שרון טענו כי היה להם מקור בתוך מטה העבודה שהזהיר אותם על הכוונה להפיץ עליו ידיעות רפואיות. במטה ברק אומרים כי מי שהפיץ את המידע הוא דווקא איש ליכוד המקורב לנתניהו.

מערכת הבחירות הציגה פן נוסף של התנהגות התקשורת: מראיינים – בעיי קר טלוויזיוניים – תוקפנים, נשכנים, מחרחררי רייטינג, גסי רוח ולב אשר לא נתנו לראש ממשלה מתראיין לסיים משפט. תרבות הריאיון הפוליטי בתקשורת הישראלית הגיעה בינואר-פברואר 2001 לשפל חסר תקדים. ■

בתישבע סובלמישמעון היא תחקירנית של ה"לוס אנג'לס טיימס" בישראל

"לעיתונאים יש מידע עצום על מצבו הבריאותי של שרון, וזו בהחלט זכות הציבור לדעת. ולמרות זאת, ויתרו לו". אייל ארד מספר, לעומת זאת, כי בשלוש הזדמנויות הפיץ מטה ברק ידיעות כוזבות על מצבו הבריאותי של שרון. "לשמחתי מעט עיתונאים נפלו בפח", הוא מתנחם. בפעם הרביעית, הוא אומר, שלח מטה ברק אוסף של ציטוטים מתוך ידיעות שהוא עצמו הצליח לשתול בעיתונות, כאסמכתא על מצבו לכאורה. גם כאן לא נפלו רבים בפח, מציין ארד. במטה ברק מכחישים בתוקף את הטענה על הפצת ידיעות כוזבות, אולם מאשרים כי שלחו אוסף ציטוטים (אותנטיים, לא שתולים) מן העיתונות בנושאים שונים, ידיעות אשר הופיעו בקצרה בעמודים פנימיים ושהמטה ביקש להביאם לשימת לבו של הציבור. "הרבה מאוד חומר העברנו נו לעיתונאים", אומר מקור במטה ברק, "למה לא הרימו את אינספור הכפפות שזרקו להם? באמת שאין לי הסבר. אני פשוט לא יודע". סיפור הערמונית גווע די מהר ותוחלת החיים של הסיפור על חוט המחשבה

אוי, כמה קטנים ועלובים יצאנו ממערכת הבחירות האחרונה. כמעט כמו הפוליטיקאים. מופע האימים של אילנה רייך שעות ספורות לפני פתיחת הקלפיות היה רק שיאה המבהיל של תופעה שכבר התרגלנו אליה, ורק מבקרי טלוויזיה אמריקאים תמימים נדהמו מעוצמת גסות הרוח וקוצר הרוח שציינו את הראיון שערך דן שילון עם ביל קלינטון, בבחינת "אורחים לרגע רואים כל פגע". מה הם רוצים מאתנו. הרי במושגים שלנו זה היה ראיון נינוח ומנומס. כמעט כמו הראיונות – הנדירים שלא באשמת העיתונאים – עם אריאל שרון.

בהתחשב בכך שאחד המתמודדים בחר לוותר על הזירה התקשורתית, והאחר רץ מאולפן לאולפן כאחוז תזוית, נוצר ממילא חוסר איוון, והמראיינים הוציאו את כל התסכול מן המועמד האחר, הנעדר, על האחר, שהפקיר עצמו לרשותם. נכון, התסכול גדול, כי גם אם הפוליטיקאים כבר באים לאולפן, או עולים על קו הטלפון, הם למדו מזמן איך לא לענות על השאלות אלא לרקלם את דף הסיסמאות שהביאו מהבית. ואגב, בעניין זה האלוף החר'שמעי הוא שרון, שכל תשובה לכל שאלה שמוצגת לו נפתחת במלים: "זו לא השאלה", ואחריהן מיד נאום שקשה לקטוע. אבל אולי גם זה חלק מאריק הישן והנשכח ההוא. נחכה (לא הרבה זמן) ונראה.

אלא שהניסיון העשיר מוכיח, כי התעקשות והתעלקות והשפלות והעלבות של המרואיין אינן מתכוונות להוציא ממנו מידע. מי שהחליט לא לומר משהו, לא יאמר אותו, גם אם נקלל ונגדף אותו בשידור חי. לכן, הנימוק המפורסם של זכות הציבור לדעת וחובת העיתונאי להיות תקיף אינו עומד כאן. לכאורה, אפשר להסתפק בניסיון או שניים לקבל תשובה לשאלה, וכשזו אינה ניתנת, להעיר בשקט, "אני מבין/ה שלא נקבל תשובה על השאלה הלא נוחה הזאת", ולהמשיך הלאה לעוד שאלה, שגם עליה לא נקבל תשובה. כך נוהגים גדולי המראיינים ברשתות טלוויזיה עתירות מוניטין בעולם הגדול. אבל אז לא נקבל ולא ניתן את תחרות הגלדיאטורים, את ההיאבקות, היצרים והדם. ואיך נופיע לפני החברים כחלשלושים לא אסרטיביים, ואנה נוליך את הבושה. ייאמר מיד, אין כאן הטיה פוליטית. לא שמאלנות, לא ימניות ולא נעליים. יש כאן תאוות כוח שאיברה כל רסן, והכוח הוא עיקר מהותה. כולנו שוחים בשלולית של דגי פיראנייה, שריח דם מוציא אותם מדעתם. כל גילוי קל שבקלים של חולשה מצד המרואיין גורר הסתערות אלימה וכתישה עד אבק. ואין כמונו בעלי חושים לזהות סממנים קלים שבקלים של חולשה. פוליטיקאים באים והולכים, ואנחנו נשארים, ואנחנו נראה להם מה יש למי ובאיזה גודל. הם תלויים בנו, ואנחנו לא ניתן להם לשכוח את זה אף רגע. למה מה הם חושבים, מי הם? סתם פוליטיקאים עלובים שבמקרה היום הם על הסוס ומחר ימצאו את עצמם בפרסומת נלעגת. אנחנו הממליכים והמדיחים, אנחנו המרימים מאשפתות ואנחנו המשפילים עד עפר. אנחנו אנחנו אנחנו. איזה כיף. איזה כוח. יש על מה לדבר עם החבר'ה. זה גם מעלה את המניות שלנו בשוק ה"טאלנטים", מה שיבטיח לנו לא רק כבוד אלא גם הרבה הרבה כסף, והשמים הם הגבול.

הרי כרגיל, הסיפור מסובך הרבה יותר, ובעניין הזה השקיפות לא עומדת בראש מעייניהם של העיתונאים השדרים הכוכבים: כמה וכמה מהם עומדים עתה על פרשת דרכים מקצועית ואישית, מסחרית, ובה הם תלויים דווקא באותם פוליטיקאים שהם נהנים כל כך לרמוס או לרומם, עליפי הצורך. שורה ארוכה של שמות נוצצים מתמודדת עתה על מכרזים לערוץ המסחרי השלישי או לערוץ החדשות. מקצת השמות מופיעים במדורים הכלכליים כחלק מההתארגנויות הרשמיות, אך מקצתם מנהלים את המגעים מאחורי הקלעים, כדי לאחוז בזה, וגם על זה (מקום העבודה הקיים שלהם) לא לוותר, לכל מקרה שלא יצליחו במכרז. הפעם, בניגוד לעבר, הכוכבים אינם נחשבים רק לנכס, לתוספת שאמורה לשכנע את מקבלי ההחלטות שהם ראויים לזכות במכרז, ויש להם סיכוי טוב יותר לתת סחורה מקצועית ראויה לקהל, אלא הם עצמם מובילים את ההתארגנויות. הם לא שכירים אלא משקיעים לכל דבר, שיש להם הרבה מה להרוויח והרבה מה להפסיד, והכל, כאמור, בידי הפוליטיקאים. נכון, הליכי ההתמודדות במכרזים מסוקרים באריכות

כרמית גיא

כמה עצוב, כמה עלוב

2001

איור: מיכל בוננו

**אנחנו (גם הנשים שבינינו)
המחליכים והמדיחים, אנחנו
המרימים מאשפתות ואנחנו
המשפילים עד עפר. אנחנו אנחנו
אנחנו. איזה כיף. איזה כוח**

במדורי הכלכלה והתקשורת, אבל הקשר בינם לבין משרדי האקטואליה מעורפל. אולי יש מקום להוסיף כיתובית אזהרה. אז מה זה היה, הקרקס שנראה לפנינו במערכת הבחירות: עבודה עיתונאית נטולת פניות שאינה עושה הנחות למתמודדים, או עשיית חשבון קר של סיכויים וניתוחים לעתיד? ועוד הערה: במלחמות הגלדיאטורים הללו הושג שוויון מוחלט בין המינים, וכמו במקרים רבים בתולדות הפמיניזם, אנחנו, הבנות, הוכחנו שאנחנו מסוגלות להגיע לכל פינה שהיתה שמורה עד לא מזמן רק לגברים. והוכחנו שכל מה שהם מסוגלים לעשות, אנחנו יודעות לעשות טוב יותר. ממש כמו אנני אוקלי. מה שמעורר מחשבות נוגות. הצלחנו – כוילנו – לסגל לעצמנו את הסגנון המתלהם והאליים שמיוחס לגברים, ואף התעלינו עליהם, ולא עלה על דעתנו, שבמכשיר המדהים שניתן לנו אפשר לנסות גם לעשות משהו אחרת. אין זאת אומרת, חלילה, שאילו היה העולם נתון בידי נשים הוא היה מתנהל על מי מנוחות ולא יודע עוד מלחמות. שטויות גמורות. אבל מרוב פחד להצטייר כעדינות ורכרוכיות, אנחנו מוותרות על אחת התכונות המובהקות המיוחסות לנשים לכל אורך ההיסטוריה, היכולת להקשיב ולקלוט את הזולת. כל זולת, גם הרוחה והמרגיז ביותר. הוכחנו שבתחרויות הורדת ידיים אנחנו מנצחות בלי קושי. אבל מי רוצה לנצח בתחרויות האלה? כמה עצוב. כמה עלוב.

מישהו אמר שהבחירות האלה יהיו יום הכיפורים של הסוקרים. עורכי הסקרים יצאו לא רע, גם אם, בינינו, לא היה קשה כליך לנחש שברק הולך ליפול, ואם אמנם המרחק שבין עשרים אחוזים לעשרים וחמישה אחוזים לא נחשב. אנחנו, עורכי הסקירות והדיווחים, יצאנו מכל מקום רע מאוד. ■

פעולת תגמול

האם הטיפול של "העיר" באריאל שרון היה לגיטימי?

אבנר חולכו

נוף המאוזן תמיד של התקשורת הישראליה בולטים המקומונים הגדולים של רשת שוקן במגמתם הפוליטית המובהקת. בצעד יוצא דופן יצא "העיר" במערכת הבחירות האחרונות בקמפיין בולט נגד שרון. לכאורה, מקרה ברור של עיתון שמאלני שקם על רגליו האחוריות למראה שרון. האמת מורכבת יותר. קו הזיהוי הבסיסי של "העיר" הוא אמנם שמאלי-חילוני, אך הדגש בו לרוב על נושאים חברתיים. במהלך השנה האחרונה מיעט העיתון לעסוק בפוליטיקה. למעט אירועים מיוחדים, הנגיעה היחידה בפוליטיקה ברמה הארצית היתה בכתבותיו של אורי משגב, הכתב הפוליטי של המקומון, וגם אלו לא התפרסמו מדי שבוע. העמדה באותן כתבות היתה לרוב ביקורתית כלפי ברק, אך ביקורת מצד שמאל, מלווה בקריאה לממשלה חילונית. בצד הביקורת גם הוזכר משגב לקוראיו כי למרות חסרונותיו, ברק הוא האפשרות הטובה ביותר שבנמצא.

בדומה להלכי הרוח בשמאל, השתנתה הנימה ככל שנראתה סבירה יותר אפשרות הבחירות, ועמה התרחקות השלום. עם או בלי קשר לבחירות, התפרסמה ב-14.9.2000 כתבה בהיקף יוצא דופן על הטבח בסברה ושתילה, ועל משפט הדיבה של שרון נגד "הארץ" ועוזי בנימין. באוקטובר עדיין הופיעה ביקורת על ברק על שאינו "הולך עד הסוף" בדרך לשלום. בנובמבר נראו הבחירות ודאיות, וב"העיר" הסתמן כבר הקו העיקרי שיאמץ העיתון לקראת הבחירות – כן לברק, לא לימין. המקום שהוקדש לבחירות עמד ביחס ישר למועדין הן ההולך וקרוב. כל עוד היה נתניהו מועמד רלבנטי, התרכזה העיתון בו ובאביגדור ליברמן. הכותרת הכללית היתה "הציבור מטומטם ולכן הציבור ישלם", ותחתיה התפרסמו, מלבד כתבה של משגב, כתבות נוספות שמטרתן להזכיר "למה אנחנו מפחדים. 40 דברים שחשוב לזכור לפני שמצביעים ביבי". הביקורת על ברק נעלמה, ובמקומה הופיעה קריאה נרגשת מברק לעשות את הבלתי אפשרי: להביא שלום ולנצח את נתניהו.

בסוף דצמבר נכנס העיתון להילוך גבוה. מדי שבוע התפרסם המדור "אל תשכחו את אריק" ובו

מבחר ציטוטים, לא מחמיאים בלשון המעטה, שנאמרו על שרון. סיקור הבחירות התרחב – טור חדש לרדי צוקר על האסטרטגיות של המועמדים וטור חדש של רינו צור. יענקל'ה רוטבליט ואפילו עלי מוהר עסקו בבחירות בטוריהם כמעט מדי שבוע. כל אלה, חשוב להדגיש, לא היו חלק מקמפיין יז בעד ברק, אך בהחלט תרמו לאווירה נגד שרון והימין. צוקר שמר על ניתוח מרוחק. צור קרא ל"ים של פתקים לבנים". גם רוטבליט דן בהיבטים שונים של המצב המדיני. שני האחרונים הציגו עמדה שמאלית, אך רק מוהר קרא במפורש להצביע ברק.

השיא היה בשבועיים האחרונים. שני השערים הוקדשו לשרון, תחת הכותרות "תתחילו להתרגל לרעיון" ו"אל תגירו שלא ידעתם". אורי אבנרי, שאינו כותב קבוע בעיתון, פרסם ביוגרפיה רחבה על שרון תחת הכותרת "נפיליאון מכפר מל"ל". משגב

ביקש "תנו לשכל לנצח". 12 כותבים נתנו סיבה להצביע ברק. מולם ניתן מקום גם ל-5 תומכי שרון ול-6 שהיו בעד מועמד השמאל, הפתק הלבן.

נשאלת השאלה, האם יש בכך פסול? האם יש בעיה אתית בעובדה שמקומון בוחר לעצמו קו פוליטי ברור? לא בהכרח. הרי אין זה מקרה שבו דעתם הפוליטית של הכותבים מסתדרת בין שורות הדיווחים. נהפוך הוא. במקרה הזה, עמדתם של הכותבים זעקה משער העיתון ומהכותרות. אם כך, תוהה אולי הקורא, מדוע נפרש כאן כל הסיפור הארוך הזה? כיוון שלפחות גורם אחד אינו מסכים לטענה כי זה היה קמפיין לגיטימי של עיתון שמאל. למרבה ההפתעה, תגובת מערכת "העיר" היא כי כלל לא היה קמפיין וכי העיתון אינו מזוהה עם קבוצה פוליטית כלשהי. התגובה הזו תפתיע, מן הסתם, את כל מי שקרא את "העיר" בחודשים האחרונים; ההפתעה גדולה במיוחד

"העיר": רק בתחומי המטרופולין

מערכת "העיר" נמסר כי סדרת הכתבות שעסקו במועמד אריאל שרון לא נתפסה על-ידיה כ"קמפיין", וממילא אינה "קמפיין למען אהוד ברק". לאורך כל כהונתו של ברק כראש ממשלה ובמהלך מערכת הבחירות האחרונה, הופיעו ב"העיר" פעמים רבות דברי ביקורת נוקבים על פועלו של ברק בתחומים רבים. בשנה הראשונה לכהונתו אף יוחד מאמרי הביקורת הללו לוגו קבוע: "אכזבה".

באשר לשרון, מוסיפים ב"העיר", לקראת סיומה של מערכת הבחירות נשמעו טענות כלפי התקשורת כאילו נמנעה מלטפל באיש ובעברו. "העיר" השתדל לבצע שליחות זו במשך השבועות והחודשים שקדמו לבחירות. "העיר" הקדיש לו שני שערים עוד לפני בחירות 2001: ב-26 במאי 2000, כאשר נסוג צה"ל מלבנון, פורסמה תמונתו המפורסמת של שרון מנופף לחיילי הנגמ"ש ביוני '82 עם הכותרת "ותודה לאריק שרון שהביאנו עד הלום". ב-14 בספטמבר האחרון, במלאת 18 שנה לטבח בסברה ושתילה, הקדיש "העיר" את שער הגיליון ויותר מ-12 עמודים לפרסום מסקנות ועדת כהן ולפרסום עיקרי פסקי-הדין שקבע כי שרון שיקר לבגין, במשפט הדיבה שהגיש נגד עוזי בניזימן ו"הארץ" והפסיד.

כשמועמדותו של בנימין נתניהו עמדה על הפרק, ולנוכח הפופולריות הגואה שלו, ראה העיתון לנכון להזכיר לציבור שהאיש כיהן בעבר הקרוב כראש ממשלה בישראל וריכז מידע קיים (וגם חדש) על אופן תפקודו. המערכת יזמה סדרת כתבות תחת הלוגו "הוא האמיני זה בא", עוד לפני ההחלטה על פיזור הכנסת והקדמת הבחירות. עם פרישתו של נתניהו מהמרוץ הופסק פרסום הסדרה. ב"העיר" מדגישים, כי הוא יוצא לאור 21 שנה ומימיו הראשון לא הגביל עצמו לעיסוק בתחומי המטרופולין. הוא רואה עצמו מחויב לציבור קוראיו, שאותו אינו מזהה כקבוצת התייחסות חברתית או פוליטית מובחנת. מטרת העיתון היא להביא לציבור מידע רלבנטי.

חשוב כמו הבחירות לראשות הממשלה. ראשית, הפרויקט כולו נראה כקפיצה על עגלת השמאל הרוהרת בתל-אביב (בתל-אביב, יש לזכור, זכה ברוב בקל-פיות). בניגוד ל"כל העיר" הירושלמי, לדוגמה, במשך רוב השנה כמעט אין ב"העיר" התייחסות לפוליטיקה ארצית; יומיים לאחר הבחירות נשכחה הפוליטיקה ושער העיתון הוקדש למסע למקורות הקישון. שנית, לא נראה כאילו "העיר" מצויד בכלים הדרושים לטיי-פול בפוליטיקה ארצית, חרף חריצותו וכשרונו של אורי משגב.

הרושם שעלה מסיקור הבחירות ב"העיר" הוא של חוסר רצינות מספקת בנושא הנחשב למרכז העיסוק העיתונאי. מקומוזן מחליט לעסוק בפוליטיקה ארצית? אין בעיה, אבל לא כך. אם הנושא חשוב לעיתון, עליו לטפל בו כל הזמן, לא רק בתקופת הבחירות. ללא התעסקות מתמדת, העיתון אינו יכול לצבור לעצמו מעמד של ברסמכא בנושא. כתב צעיר אחד, מוכשר ככל שיהיה, אינו מספיק. מטבע הדברים, הקוראים אינם יכולים לפתח הערכה גבוהה לדבריו של פרשן שהתחיל את דרכו בעיתונות לפני שנתיים, וכתב מאז על מוסיקה, ספורט ופוליטיקה. הבעיה אינה בכתב, אלא במערכת. יותר מאשר שליחות שלקח על עצמו "העיר" למען ציבור קוראיו, כפי שמגדירה זאת מערכת העיתון, דמה טיפולו במערכת הבחירות למרדף אחר טעם קהל קוראיו. ממש כמו פוליטיקאים מצויים במערכת בחירות.

אבנר מולכו הוא סטודנט לתואר שני בהיסטוריה

בהתחשב בכך שכמה עיתונאים ב"העיר" דווקא התגאו במה שנראה בעיניהם החלטה אמיצה של המערכת. ייתכן כי התשובה נעוצה בפער בין החלטות המערכת לבין המוצר המוגמר המוגש לקורא. עיתונאים ב"העיר" טוענים כי מעולם לא היתה החלטת מערכת לצאת לקמפיין. לגרסתם, זו היתה הצטברות של כתיבה על נושא אחד שלא היתה מתוכננת. אורי משגב, שנשא בעול העיקרי של הכתיבה במערכת הבחירות, הביע את דעתו האישית. עלי מוהר, שאינו מתואם כלל עם המערכת וזוכה למעמד מיוחד בעיתון, כתב גם הוא את דעתו האישית. כמו שבעיתונים אחרים התפרסמו דברים קשים על עברו של שרון, התפרסמו כאלה גם ב"העיר". מרבית בעלי הטורים מתנגדים לשרון. התוצאה המצטברת של כל אלו היא מסה קריטית שהופנתה נגד שרון.

עיתונאים שעברו בעבר עם אמנון רבי, עורך "העיר", מעלים השערה שונה על הדרך שבה עוצב הקמפיין. מהיכרות עם סגנון העבודה הריכוזי שלו ונטייתו לפרויקטים מיוחדים, סבורים אלה כי הוא שנתן את הטון. כך או כך, התוצאה ברורה: "העיר" נקט עמדה פוליטית חד-משמעית. העובדה הפשוטה שכמי עט אין במקומוזן הזה חרשות פוליטיות פוסלת מראש כל אפשרות של עירוב דעות עם ידיעות. העיתון אימץ קו ופעל לפיו בגלוי. לכאורה, אין בכך כל פסול.

בכל זאת, מתעוררת תחושה של אי-נוחות נוכח סגנון הקמפיין; לא דווקא מהעדפתו הפוליטית המרצחית של "העיר", אלא מדרך טיפולו בנושא כליכך

בכלל לא ניהלנו קמפיין, טוענים ב"העיר"

מדוע זה קרה לנו?

מה הסיבה לכשלון הכתבים המדיניים בתקופת ברק

תקשורת ישראלית לא ראויה לציון גבוה על סיקור התהליך המדיני בתקופת שלטונו של אהוד ברק. הסיבה לכך איננה העדר חשיפה: ממשלת ברק היתה פתוחה לתקשורת יותר מקודמותיה ומיעטה במהלכים מדיניים חשאיים. יוזמותיה והצעותיה כמו"מ שניהלה עם הסורים ועם הפלסטינים היו ידועות כמעט בזמן אמת לכתבים המדיניים, ומהם לציבור הישראלי. אבל ריבוי הדיווחים לא תרם בהכרח גם להבנת המציאות. התקשורת טיפחה ציפיות לעסקה קרובה עם האפז אלאסר או עם יאסר ערפאת, ושוב ושוב נאלצה לסגת ולכ"ש על עוד מבוט סתום.

מדוע זה קרה לנו? לכתבים המדיניים יש בעיה יסודית בעבודתם. המציאות שבתוכה הם פועלים המקמה ומעורפלת. רק מעט ידיעות מדיניות עוסקות באירועים של ממש, כמו מפגשי מנהיגים וחתירת הסכמים. מרבית הדיווחים מתארים הערכות, ציפיות ולפעמים גם הכנות למשהו שיקרה. המילון המקצועי מלא במושגים קשים לאחיה או רב-משמעיים, כמו "לחץ אמריקאי", או "הבנות" שכל צד נוטה לפרש בדרך אחרת. הכחשה היא חלק מהמשחק המדיני, ולא דווקא ביטוי לטעות בפרסום.

מבחינות רבות דומה עבודת הכתב המדיני לזו של שירותי המודיעין, שצריכים לצייר את המציאות מבלי של ידיעות חלקיות וסותרות. וכמו המודיעין, שטועה בהערכותיו למרות השקעותיו האדירות באמצעי איסוף מתוחכמים ובסוכנים, גם הכתבים המדיניים סובלים מפער בין איכות המידע והדיוק בהערכה. לפער הזה תורמים כשלי חשיבה קבועים, שמפילים אותנו פעם אחר פעם בפח, ובעקבותינו גם את הקוראים, המאזינים והצופים בבית, שתפיסת העולם שלהם ניוונה מהתקשורת.

תסמונת אוסלו. חתימת הסכם אוסלו בקיץ '93 היתה הפתעת יום-הכיפורים של התקשורת המדינית בישראל. חודשים של מו"מ חשאי שניהלה ממשלת רבינ'פרס עם אש"ף עברו ללא תשומת לב תקשורתית, למרות שהיו סימנים מעידים. הדור החדש של כתבים מדיניים, שנכנס לתפקיד אחרי טקס החתימה, החליט שלו זה לא יקרה, ואוסלו שנית לא תיפול. מאז נוטים הדיווחים לאופטימיות יתרה ורואים כל צל הסכם – וכאלה היו לא מעט בימי ברק – כהסכם. מגעים ראשוניים למפגשי פסגה מדווחים כאילו סוכמו כבר. הכתב והעורך לא מסתכנים: אם הידיעה תתגשם, אפשר יהיה להתגאות ש"אצלנו זה פורסם ראשון". ואם לא, הרי איש לא יזכור, ובמקרה הכי גרוע יטענו שהפרסום המוקדם "שרף" את המהלך שהתרחק.

"הכל סגור, הכל גמור". ביטוי אופייני לאופטימיות התקשורתית הוא בהערכה שמפגשי מנהיגים הם רק תפאורה טקסית למהלכים חשאיים, שבהם כבר סוכמו הכל, אחרת מדוע בכלל הסכימו המנהיגים להיוועד? ערב חידוש המו"מ עם סוריה בסוף '99, הופיע בישראל גל פרסומים שלפיו העסקה בין ברק לאסד כבר סגורה למעשה, וזו הסיבה להסכמת הסורים לשגר את שר

החוזק, פארוק אישרע, לשיחות הסרות תקדים עם ראש ממשלת ישראל. במציאות לא סוכם דבר מראש, והמפגש רק הוביל לוועידת דת שפרדסטאון, שבה התפוצץ המו"מ ונחשפו פערים עמוקים בין הצדדים. טעויות דומות בהערכה היו לתקשורת לפני פסגת ז'נבה בין אסד לביל קלינטון, ולפני ועידת קמפ-דייוויד, שגם לקראתן נבנו ציפיות והן הסתיימו בכישלון ובקיפאון. בדעיכה, מתברר שבמפגשי הפסגה יש הרבה אי ודאות ומתנהלים בהן דיונים וויכוחים של ממש, ולא רק הופעות מתוזמרות למצלמה.

ההסכמה לדון. בזמן המו"מ מסכים לעתים אחד הצדדים לדון ברעיון שהעלה הצד האחר או המתווך האמריקאי. בדרך זו התנהג לה פסגת קמפ-דייוויד, שבה הסכים ברק לדון ברעיונות האמריקאים וערפאת סירב. תגובות הצדדים להצעת הפרידה של קלינטון מדצמבר 2000 היו הסכמות מותנות לדיון, עמוסות בהערות והסתייגויות, ולא קבלה של התוכנית האמריקאית כשלד ההסכם. התקשורת מתארת כל הסכמה לדיון כוויתור שקובע עובדה מדינית, גם אם ההסכמה היתה טקטית בלבד וההסתייגויות שגולו לה רוקנו אותה מתוכן. בתקופת ברק, רבים מהוויתורים הישראליים כביכול היו ערטילאיים, נעשו בידיעה שהצד השני לא יקבלם, ואכן לא הובילו לשום שינוי בשטח – בדיוק כמו הסכמת דוד בן-גוריון לדון בהחזרת מאה אלף פליטים פלסטינים לישראל, אחרי מלחמת העצמאות, שוכחה לכותרות גדולות בשעתה וגוועה לה כקוריו בספרי ההיסטוריה.

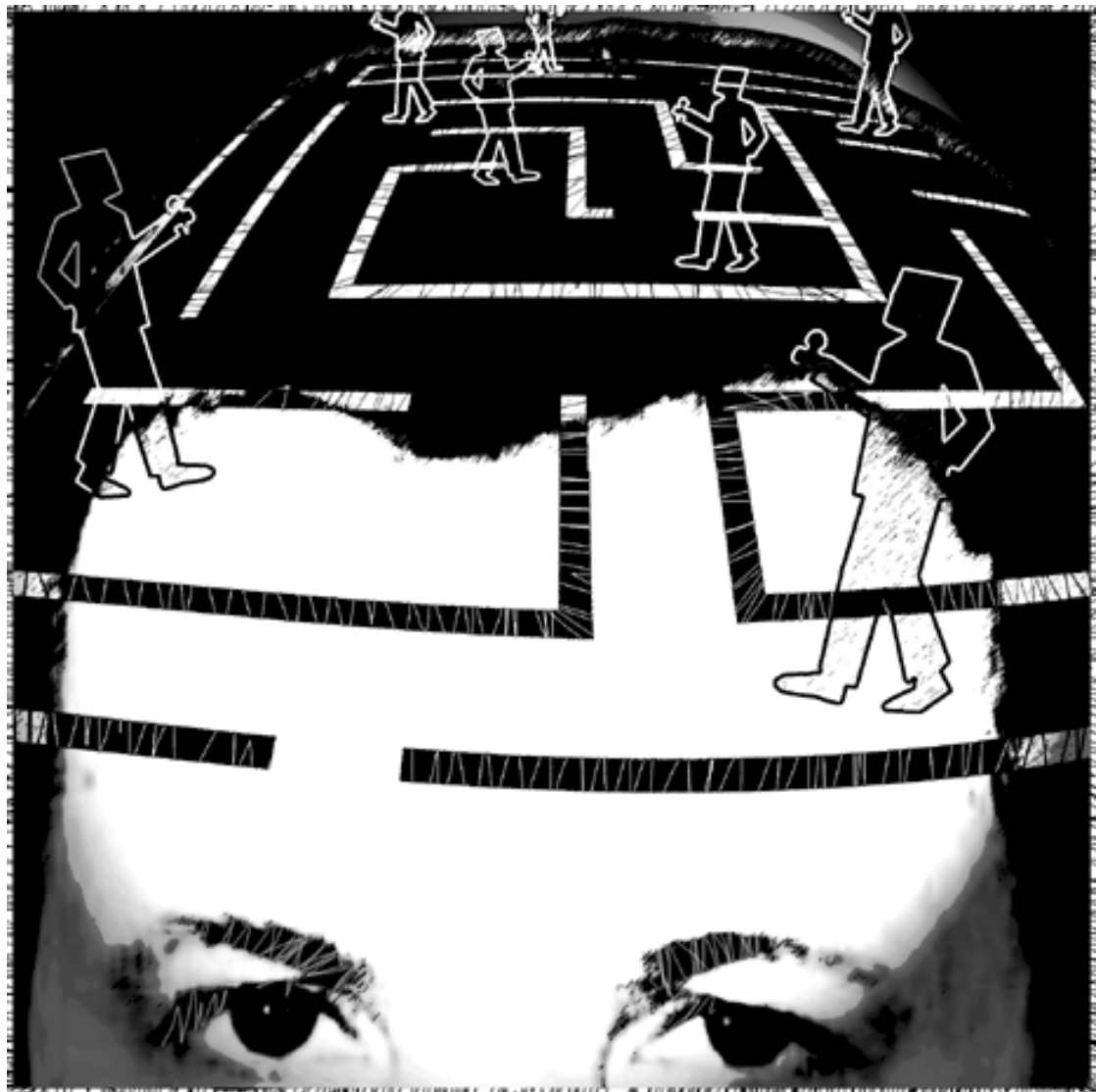
ההסכם המתגבש. לא פעם מתפרסם בתקשורת "מתווה ההסכם המתגבש", בדרך-כלל כממוצע חשבוני של עמדות הצדדים במו"מ. אם ברק מציע לפלסטינים 94% מהגדה המערבית, וערפי את רוצה 98%, אז אפשר להעריך שיסגרו על 96%. אסד רוצה את חוף הכינרת וברק דורש רצועה צרה לאורכו, או ימצאו פשרה בדרך. חישובים כאלה טובים אולי לתרגיל היפותטי בחוג למדע המדינה. במציאות אין להם שום משמעות, כי המשתנה המכריע בהשגת הסכמים מדיניים הוא הרצון הפוליטי של המנהיגים, ולא חיבור וחיסור של עמדותיהם.

הניחוש. לכתבים יש לפעמים נטייה להשלים פערים במידע ולנחש את סדר-היום הצפוי באירועים מדיניים. אחרי כשלונם הסופי של המו"מ עם סוריה בפסגת ז'נבה, יצא ברק באפריל 2000 לווינגטון. הבית הלבן ולשכת ראש הממשלה מסרו שמטרת הביקור היא התנעת השיחות עם הפלסטינים, שעד אז דרשו במקום. התקשורת הישראלית התקשתה להאמין, ולפחות חלק ממנה דיווח שברק נוסע אל קלינטון בעקבות מסרים חדשים שהתקבלו מסוריה על החייאת המו"מ. "ההודעות שאחרי ההודעה נות האחרונה", נכתב בפרשנות אחת. במציאות התמקדה גנישת הנשיא וראש הממשלה בערוץ הפלסטיני, ואסד לא העביר שום מסרים עד שהלך לעולמו.

הראשון. כל עוד אין הסכם אלא רק "הבנות" ושיחות בעל-

2001

כמו המודיעין, שטועה בהערכותיו למרות השקעותיו האדירות באמצעי איסוף,

איור: אפרת בלוטסקי

בשש מלים, בדיוק בשביל הכותרת של 'דיעות אחרונות' ו'מעריב', אמר לי פעם דוכרו של אחד מראשי הממשלה. השימוש בתקשורת להפרחת בלוני ניסוי ובדיקת רעיונות מדיניים מקובל בכל מדינה, וקשה מאוד לכתבים להתגונן מפניו, כיוון שתפקידם הראשון הוא לרווח על מחשבותיו ומעשיו של ראש הממשלה.

■ **הספיץ ההפוך.** לפעמים מגלה התקשורת זהירות יתר בפרסום, מחשש שתיפול קורבן ל"ספיץ", במיוחד כשהצדדים מפריחים ציפיות נמוכות – כלי משחק ידוע ומוכר, שהפך לאמנות בידי צוות השלום של הממשל האמריקאי היוצא. ערב פסגת ז'נבה תדרך "מקור בלשכת ראש הממשלה" את הכתבים המדיניים ואמר להם שברק מעריך כי הפסגה לא תשיג דבר. רק מעט כלי תקשורת פרסמו את ההערכה הפסימית, שנראתה להם כניסיון להורדת ציפיות בכוונה. בדיעבר התברר שבתקופת ברק, הציפיות הנמרכות היו ההערכות היחידות שנמצאו מוצדקות בסופו של דבר. ■

אלוף בן הוא הכתב המדיני של "הארץ"

פה, אפשר לשמוע רשמים שונים, ואפילו הפוכים, מאנשים שהשיתפו במו"מ. הכתב נדרש אז להכריע בין גרסאות שונות, ואפילו אם יפרט את כולן, העורך יבליט רק אחת מהן בכותרת. בשיחות טאבה, בסוף כהונת ברק, נשמעו במשלחת הישראלית שתי גישות. יוסי ביילין דיבר על הסכם כמעט גמור והציע להמשיך בדיונים עד להשלמת הטיוטה; אמנון שחק אמר שאין שום התקדמות ונסע הבי"תה. הסכב הסתיים בהודעה סתמית לעיתונות, אבל שתי הגישות הסותרות המשיכו להופיע בכותרות גם בימים שאחרי-כך. השאלה מי צדק נותרה פתוחה, וכנראה שאינה ניתנת להכרעה.

■ **הספיץ.** רק מעט אנשים מעורבים בתהליך המדיני ונהגים ממי"דע ממקור ראשון, ורובם מרוכזים במסדרון של לשכת ראש הממשלה בירושלים, ולפעמים גם בלשכת שר החוץ ובכמה לשכות אחרות. ראש הממשלה ומקורביו מנצלים את העדיפות והבולטות שנתונים עורכי החדשות לידיעות המדיניות, ובעזרת שליטתם במידע מנסים – ולרוב מצליחים – לעצב את כותרות העיתונים והמהדורות החדשות האלקטרוניות. "למדתי להתנסה

גם הכתבים המדיניים סובלים מפער בין איכות המידע והדיוק בערכה

ערוצי השידור הפיראטיים וערוץ 7 התגייסו למען בחירתו של אריאל שרון. הנחיית יו"ר ועדת הבחירות לקיים את הוראות החוק נענתה באופן חלקי בלבד

ש ר י ח ק ו ב ר

ינואר, בעצרת בחירות חגיגית של מפלגת ש"ס, הודיע הרב עובדיה יוסף על תמיכתו במועמד אריאל שרון. "מצד זה גדולה לבחור בשרון", אמר הרב בנאומו. "כולנו כאיש אחד צריכים להתגייס למענו, כי יש בו אהבת תורה. אם חס ושלום לא ייבחר שרון, ויבחר הצד השני, אוי ואבוי לנו. הוא ינקום בנו".

נאום הרב יוסף, שהיה יריית הפתיחה בהיערכות ש"ס לבחירות, שודר ברחבי הארץ על-ידי שש תחנות רדיו פיראטיות. התחנות, המכרות נפתחו בפעילותן "ערוצי הקודש", הגדירו את דברי הרב כ"פסק הלכה מחייב" ותבעו ממאזיניהן לבחור במועמד הליכוד לראשות הממשלה. למען הסר ספק הוסיפו השרדנים, לצד הנאום, גם תעמולת בחירות אסרה שכללה קטעים נבחרים בגנות ברק ובזכות שרון מתוך הרצאותיו השבועיות של הרב עובדיה יוסף בבית הכנסת של היודים בירושלים.

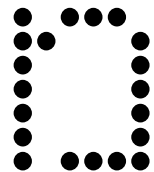
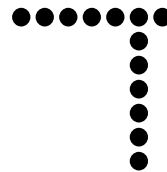
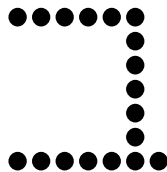
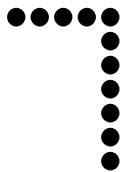
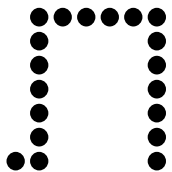
ערוצי השידור "כל האמת", "קול הנשמה", "מכל הלב", "קול החסד", "רדיו 10" ו"ערוץ 2000" – כולם מזוהים עם ש"ס וקברניטיה – ידועים בהשפעתם הרבה על מאזיניהם ובחלק שהם נוטלים בעידוד תופעת החזרה בתשובה. פעילותן של התחנות הפיראטיות משמעותית אפוא בכל ימות השנה, אך חשיבות יתרה להן בעתות בחירות: אז הן יכולות להריץ מועמדים בניגוד לחוק ולהעניק להם יתרונות מופלגים. ואכן, בחודשיים שקדמו לבחירות גייסו מנהלי התחנות הפיראטיות את כוח השפעתן לטובת מועמד הליכוד. מעצם היות ערוצי השידור האלה בלתי חוקיים הם גם נעדרי שקיפות ופיקוח, ולא חלים עליהם הכללים המקצועיים שלהם מחויבים כלי התקשורת המוכרים כמו קודקס אתי, חתירה לריווח הוגן ולאיוון. לכן חטאו לא אחת בשידורים מגמתיים. בחודשיים שקדמו ליום הבחירות עסק גם רדיו ערוץ 7 בתעמולת בחירות. ב-17 בינואר, בתוכנית אישית, התקצף פרופ' עזרא זוהר על אהוד ברק, אז עדיין ראש ממשלה: "ברק הוכיח שאין בסיס לשלום", קבע זוהר בשידור חי. "ויתוריו כה הרחיקו לכת, שקשה לא להסכים עם גנדי המפקק בשפיותו של ברק, או עם ויצמן באומרו שנסרפו לברק כמה פיוזים... אין ספק שיש לשכנע את הבוחרים בארץ שצריך להרחיק את ברק מן השלטון בכל המהירות האפשרית".

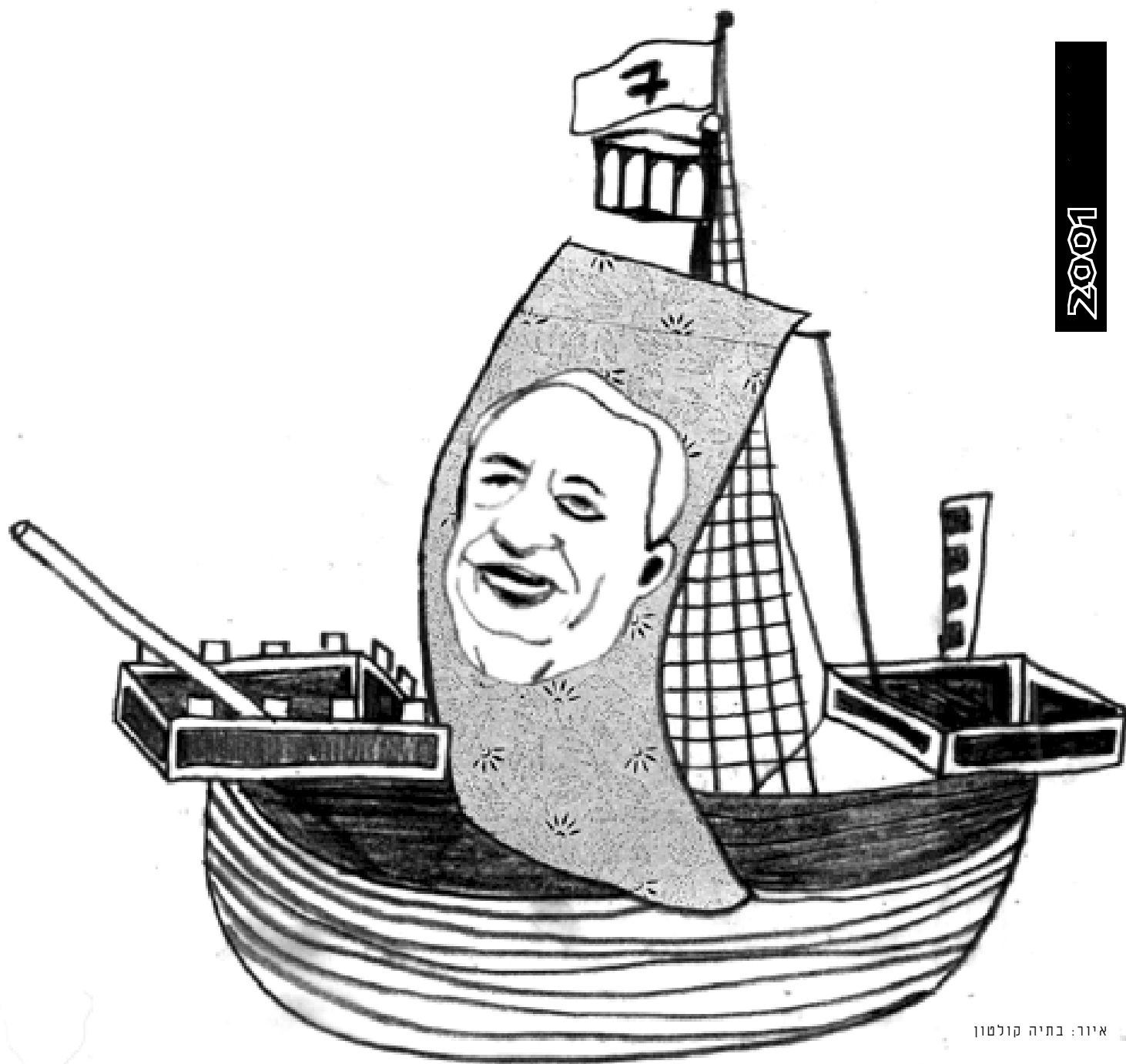
עיון בלוח המשרדים השבועי של ערוץ 7 בתקופה שקדמה לבחירות העלה, כי מרבית מגישיה התגייסו לעזרת מחנה הימין. התחנה הקצתה בשידוריה זמן לתוכניות אקטואליה וחדשות, מוסיקה ישראלית וחסידית, שיעורי תורה ופינות מלל – כולן בעלות אוריינטציה אידיאולוגית דתית-ימנית. אישים בולטים בתחנה כאליקים העצני, נועם ארנון, רחבעם זאבי, הרב שלמה אבינר ונפתלי ורצברגר שימשו כאופן מובהק שופר ומערכת כריזה לתעמולת הימין.

כללי המשחק בתקשורת הכתובה והאלקטרונית בתקופת מערכת בחירות מוכרים ומקובלים. העיקרון המנחה את צוות העורכים והמגישים של תוכניות האקטואליה, ואפילו התרבות, ניזון מהחובה להציג דעות שונות בצורה מאוזנת, לשמר את זכות התגובה ולהקפיד על חלוקה פוליטית שוויונית. על-פי חוק הגבלת תעמולת בחירות בשידורי רדיו וטלוויזיה, תשדירי בחירות מותרים באופן מוגבל ובלבד שישמר בהם האיוון המוחלט בין המועמדים. ההגבלות על שידורי התעמולה נועדו, כלשון בג"ץ, "להבטיח את שוויון הסיכויים של המתמודדים, ולמנוע שטיפת מוח בלתי הוגנת". בג"ץ אף הוסיף וקבע כי עקרון השוויון בבחירות הוא "מנשמת אפו של המשטר החוקתי", וכי מי שפוגע בטוהר הבחירות "ערק ומנתץ את ציפור הנפש של שיטת הממשל הדמוקרטית".

לפיכך הקפידו השנה בערוצים הממלכתיים בטלוויזיה וברדיו, בערוצים המסחריים ובתחנות הרדיו האזוריות להגן על האינטרסים של שני המתמודדים לא רק בתעמולת הבחירות עצמה אלא בעיקר בבחירה מאוזנת באורחים ובמראיינים. כך, למשל, כאשר הזמן ח"כ סילבן שלום מן הליכוד לחוות דעה על אמירה אומללה של אריאל שרון, מיהרו העורכים בהברת החדשות לעמת אותו עם ח"כ יוסי שריד; כאשר השר יוסי ביילין התראיין בגלייצה"ל כדי לתרץ מעידה פוליטית של אהוד ברק, דאגו המפיקים לשתף בשיחה גם את ח"כ לימור לבנת; אפילו בתוכניות הזמר של תחנות הרדיו האזוריות טרחו להשיי מייע את השיר "לבכות לך", המזוהה עם השמאל, באותה מידה שהשמיי עו את השיר "אל נא תעקור נטוע", המזוהה יותר עם הימין.

רק ב"ערוצי הקודש" ובערוץ 7 לא פעלו בהתאם לנהלים המקובלים. על-פי סקר האזנה מצומצם שקיים ארגון "קשב" (מרכז להגנת הדמוקרטיה בישראל) התברר שבתחנות הללו התקיימה תעמולת בחירות ישירה או עקיפה, סמויה לעיתים, אך בדרך-כלל מפורשת ובוטה.

איור: בתיה קולסון

ה ק ר ק ר

▶ 24 שעות ביממה שידרו התחנות האלו, שחוקי יתן מוטלת בספק (ראו מסגרת), וכל אותו זמן לא ניכר בתוכניותיהן כל ניסיון לשקף את השונה והמגוון, לא היתה כל השתדלות לעורר ויכוח פתוח, והעורכים והמגישים המעיטו לגלות פתיחות לביקורת מן החוץ.

תקשורת רדיופונית נתפסת כמדיום חודרני. כתיבתה הנגועים בתעמולת בחירות אסורה לא יגיעו אל הקוראים אם אלה לא יחפצו בכך. מה שאין כן לגבי האזנה לרדיו, שאליה חשוף הציבור הרחב בעל-כורחו כמאזינים סביל בתחבורה הציבורית, במכולת, במרכז

זי הקניות ולמעשה כמעט בכל מקום פומבי. העובדה שבין השידורים משולבים גם סטעי מוסיקה ישראלית מאפשרת לערוצים הפיראטיים להתרחב ליותר מאשר סטורים ייחודיים ולהשפיע על דעתם של מאזינים רבים במי לבחור.

הקשר העקיף בין ערוצי הרדיו הפיראטיים לליכוד המקמקא אך לא בלתי ניתן להוכחה. כחודש לפני הבחירות סערו הרוחות כאשר פורסמה ידיעה בעיתונות היומית, ולפיה אנשי מטה שרון, ביניהם עומרי שרון ורפי בריחן (מחזיק תיק החרדים בליכוד), נפגשו עם יהודה עידן, מראשי ש"ס, וביקשו ממנו שיגייס את הערוצים הפיראטיים, המזוהים עם ש"ס, לטובת המועמד הימני. הידיעה, שפורסמה בהרחבה גם בעיתונות החרדית, הוכחשה מכל וכל על-ידי הצדדים המעורבים. ואולם – 28 בינואר, עשרה ימים לפני הבחירות, השתתף בריחן בשידורי תחנת הרדיו הפיראטית "כל האמת" וניהל במשך שעה ארוכה תעמולת בחירות גלרית. זה לטובת המועמד הליכוד. בריחן אף הבטיח הבטחות הנוגעות ליחס שיניג אג אריאל שרון בהרדים אם וכאשר ייבחר לראשות הממשלה.

"מי שיש לו רצון לעקור את התורה, את המצוות, את כל המסורת, אין לו זכות קיום", אמר בריחן בשידור. "כל מי שניסה לעקור את הדברים האלה בעצם חיסל את עצמו. אני לא רואה בממשלה הבאה שתקום בראשות אריק שרון אפשרות למצב כזה של התעללות בחרדים. מי שניסה לעקור את מסורת ישראל חיסל את עצמו. אצלנו אין דברים כאלה". המנחה: "ברוך השם, אנחנו שמחים שאתה עולה כאן ומבהיר את הדברים. הציבור באמת צריך הסברים לרברי מרן (הרב עובדיה יוסף); ש"מ. אפילו שמרן אומר שהלבן הוא שחור והשחור הוא לבן, הולכים לפי מרן, אבל האנשים, ברוך השם, רוצים קצת הסברים. אז הארת את עינינו. אתה מקורבו של אריק שרון ואנחנו מקווים לפתיחת דף חדש. יישר כוח בעזרת כולנו במערכה ביום שלישי, בעזרת השם, לנצחונה של התורה ולנצחונה של ארץ ישראל".

"זה שנקרא ראש ממשלה רוצה לעקור את השבת, ממש לקחת ולעקור אותה מעם ישראל", הוסיף וחיידר גם שמואל בן-עטר, מנהל רדיו "כל האמת", בתוכניתו ששודרה תשעה ימים לפני הבחירות. "לכן מרן ציווה אותנו לעשות משהו ביום שלישי הבא. כאן מדובר, רבותי, בזה שמרן אומר שבחורי הישיבה יפסיקו ללמוד וייצאו לפעול ביום הזה לחזק את התורה הקדושה. חלילה, רבותי, שיחזור אותו ראש ממשלה שוב לשלטון. אחים יקרים, הוא עלול להרים גט לתורת ישראל".

גם ערוץ 7 לא שקט על שמריו. כשבועיים לפני הבחירות שוחח יוחאי אטיאס, מנחה התוכנית "מצלצלים בשבע", עם מאזינים בשידור חי. "זה שיש לנו ערבים שרוצים לרצוח אותנו, זו לא הבעיה שלנו", אמרה מאזינה א'. "הבעיה שלנו היא שיש לנו שלטון רקוב". "שלטון חשוך, שלטון מוסכן", הוסיפה מאזינה ב'. קשה לשלוט על דברי מאזינים שעולים לאוויר בשידור חי. אפשר גם אפשר לשלוט בתגובות המניחה, שחתם את דברי המאזינות במשפט הבא: "בעזרת השם השלטון הזה שאתן מדברות עליו יתחלף עוד מעט".

יום למחרת, בתוכנית "שעה של אקטואליה", עסקה גם נדיה מטר, פעילת ימין הידועה בהשתלחיותיה הפרועות בשמאל, בתעמולת

"ערוצי הקודש" טענו שמחילא פעילותם אינה חוקית, ולכן אין להחיל עליהם את כללי השידור בתקופת בחירות

בחירות פסולה. "האויב יורק עלינו כפרצוף וברק אומר שזה גשם", טענה מטר. "רבותי, ממשלת ברק היא ממשלת זלזול. זלזול בעם ישראל, בחיי היהודים, זלזול בקודשי ישראל, בארץ ישראל, בתורת ישראל. רבותי, יש לנו עוד קצת יותר משבוע לממשלת הזלזול הזאת, ממשלת הדמים. בעזרת השם, בשישי בפברואר, נחזיר לישראל גם את הכבוד וגם את ההתרעה". ימים ספורים לפני הבחירות קרא אדיר זיק, מגיש "זיקוקין של אדיר", מעל גלי האתר של ערוץ 7 להצביע לאריאל שרון. "רבותי, אנחנו נסתום את האף, לפחות אני אסתום את האף, ואני אצביע לשרון כדי להעיף רחוק את ברק ואת פרס", אמר זיק, "שהיה צבעה הזאת תהיה ברורה ומוחלטת. ברוב יהודי גורף. רבותי, לא לסמוך על הנס ולהגיד: 'הסקרים מראים שהוא (שרון) לוקח בגדול, שאני לא אסע לבחור, שאני לא אעשה את המאמץ'. לא ולא. לא פתק לבן, אסור לקחת את הסיכון הזה. זהו רבותי, מספיק התעצבנותי, נעבור לפרסומות". בניגוד ל"ערוצי הקודש", בערוץ 7 הקפידו שלא לקיים קשר מתור-אם עם נציגי מועמד הימין לראשות הממשלה. שלא כעמיתיהם החרדיים, צוות ערוץ 7 לא שריין לעצמו תועלת או טובות הנאה בתמורה לשידורי התעמולה. ההזדהות האידיאולוגית היא שהמריצה אותו לתמוך במועמד הליכוד. ועם זאת, תעמולה חרצדרית בתקופת בחירות, גם אם מגמתה עצמאית וחפה משיקולי תועלת חומריים, עדיין היא פסולה מעיקרה ואסורה על-פי חוק.

לפיכך החליט יזהר באר, מנכ"ל עמותת "קשב", להגיש שתי עתירות לווועדת הבחירות המרכזית בראשות השופט מישאל חשין, ולהתריע באמצעותן על הפרות החוק. באר דרש להפסיק את שידורי התעמולה בערוצים הפיראטיים המזוהים עם ש"ס ובערוץ 7. בתום דיון ממושך נענה השופט לבקשתו והוציא צווי מניעה האוסרים על שש התחנות הפיראטיות ועל ערוץ 7 לעסוק בתעמולת בחירות.

ב-24 בינואר קבע ד"ר חשין כי שידורי ערוץ 7 "טובלים בתעמולת בחירות עד שפתם" תוך הפרה "בוטה וקשה" של החוק, וכי הערוץ "עשה שבת לעצמו כמו לית דין ולית דיין בישראל". ב-31 בינואר פסק השופט כי שידורי "ערוצי הקודש" נחשבים להסתה, וכי ההשמעה התכופה של נאומו הרב עובדיה יוסף נגד אהרן ברק והערבים הינם בגדר "מעשה בלתי נסבל".

לא בכל יום משתמש שופט בית-המשפט העליון בניסוחים חריפים כליכך. גם כושר ההרתעה של החוק אינו מבוטל: במקרה של הפרת הצו תיתכן ענישה של עד חצי שנת מאסר וקנס כספי גבוה. לכן, אולי, הזדרזו בערוץ 7 להפיק לקחים, להתאים את רוח השידורים לרוח החוק ולהפסיק את תעמולת הבחירות בתחנה.

"כדי שהערוץ לא ייכשל בעבירה על החוק, לא אומר דברים ספציפיים על הבחירות, אלא אדבר באופן כללי", אמר חבר-הכנסת בני אלון בתוכניתו השבועית. "אם אסור לשדר תעמולה, צריך לרבר בלשון שתהיה כשרה על-פי החוק. אפשר להתחכם ולומר: 'כולם יודעים מי המועמד היותר טוב, צריך רק לטרוח ולהצביע עבורו'".

הגי סגל, עורך חדשות ראשי בערוץ 7, סיפר כי עם פרסום צו המניעה הוצא מסמך אזהרה פנימי המחייב את כל צוות העורכים והמגישים להימנע מתעמולה פסולה. עם זאת, טוען סגל, אשמת הנימה החד-צדדית העולה משידורי התחנה בתקופת בחירות איננה מוטלת רק לפתח הערוץ. "כבר כמה חודשים שאנחנו, בערוץ 7, פונים מדי יום לאנשי שמאל ומבקשים מהם להתראיין, להביא את עמדתם ולקיים בכך את האיוון המתבקש", אומר סגל, "אבל באופן קבוע אנחנו נענים בשלילה. יש אנשים שלא אוהבים את הערוץ וזה יוצר חרצדריות שלא באשמתנו. לפעמים אופיר פינס, אמנון ליפקין-שחק ואבי יחזקאל מוכים נים לעלות אצלנו לשידור, אבל הם בודדים ואי-אפשר למחזר אותם

שוב ושוב. יוסי שריד, יוסי ביילין, דני יתום וגלעד שר מחרימים אותנו לחלוטין. בחודש האחרון התחננו לפני אורנה אנג'ל שתבוא ותציג את עמדת מפלגת העבודה. בכל פעם היא קבעה אתנו שעה ומועד, ותמיד, ברגע האחרון, התחמקה.

אם נעשתה מלאכתו של יזהר באר בערוץ 7, הרי שב"ערוצי הקודש" היה עליו להמשיך לעמוד על משמרת החוק. בשש תחנות הרדיו הפיראטיות המזוהות עם ש"ס סירבו להתייחס להחלטת השופט. ימים אחדים לאחר מתן הצו עוד המשיכו בתעמולת בחירות. בכמה תחנות

אף קיללו בשירור חי את באר ואת עמותת "קשב" ושמו את מלאכתו החשובה ללעג ולקלס. בין קללה לקללה השמיעו שיר שפרסם "זמר הבית" של ש"ס, בני אלבז, הקורא למאזינים לבחור באריאל שרון: "ירושלים, ברק כן ימסור אותך. ירושלים אל תוותר", היתה לשון הפז' מון. "ירושלים, שרון לא ימסור אותך. ירושלים את לנצח".

"למה יזהר באר נטפל אלינו?", מתפלל בתגובה דובר תחנת הרדיו "כל האמת", "למה הוא מעליל עלינו עלילת דם, רשע שכמותו, יימח שמו. שיקשיב אולי לרדיו פלסטין. שיוציא אולי צו מניעה נגד הקריי' אות 'אטבח אליהור'. אצלנו אף פעם לא מרבדים על פוליטיקה. אצלנו רק מפרשים את דבריו של הרב עובדיה יוסף. גם בשאר הערוצים הממ' לכתיים יש פרשנים ויש פרשנויות".

משנוכח באר שלא חל כל שינוי בעמדת "ערוצי הקודש", שב ועתר בפני השופט חשין על הפרת הצו. במהלך הריון איים השופט לעצור את

יזהר באר, מנהל "קשב": הדבר דומה למי שגנב חקלט טלוויזיה ומסרב לשלם אגרה בנימוק שהוא אינו הבעלים החוקיים של המכשיר

ראשי הערוצים הסוררים, ואף הזעיק לאולם הדיונים קציני משטרה בכירים. בהסכם של פשרה התחייב יהודה אבידן, נציג ש"ס בוועדת הבחירות המרכזית, שהרב עובדיה יוסף ייצא בקריאה לתחנות הרדיו הפיראטיות להימנע ולהישמר מכל תעמולת בחירות ולפעול על-פי חוקי השידור המקובלים. וכך, לראשונה, יומיים לפני הבחירות, אולצו ערוצים פיראטיים לכוף ראשם בפני החוק ולא להפך.

"החלטנו שערוצי הקודש יימנעו מלשדר כל חומר שעונה להגדרה 'תעמולת בחירות'", אומר איציק סודרי, דובר תנועת ש"ס, "אבל גם השופט

הסכים עם טענתנו שהחוק להגבלת שידורי תעמולה מיושן וזקוק לשינוי, כיוון שיש בו שטח אפור שגורם לחלק מאתנו לעבור עליו בשוגג".

מאז שהושגה הפשרה נהגו הערוצים הפיראטיים המזוהים עם ש"ס בהגנות ונמנעו מהשמעת תעמולה מגמתית. ברם חשין לא הסתפק בכך. בכעסו על הפרת החוק שלח ערב יום הבחירות את נציגי המשטרה אל תחנת ממסר הלוויינים של בזק בעמק האלה וציווה עליהם לנתק את הכבלים ולסגור את "ערוצי הקודש". בבוקר למחרת, בוקר יום הבחירות, התברר גם לחשין שלפעמים הרשויות נובחות אבל השיירה עוברת: הערוצים הפיראטיים שבו והתחברו ללוויינים בתוך שעה, עלו לשידור מחדש ופתחו את היום הגדול בעידוד המאזינים "למהר ולהצי' ביצע למי שהרב עובדיה ציוה לו את הניצחון".

שרי מקובר היא עיתונאית ב"מעריב"

הנדרה על עליונה חוקיים

על-פי פקודת הטלגרף האלחוטי, בהגדרת "רדיו פיראטי" נכלל כל ערוץ המשדר ללא רשיון חוקי מטעם המדינה. כיום משדרות לאוויר כ-120 תחנות פיראטיות, מאה מתוכן דתיות וחרדיות. הן משבשות את התדרים החוקיים, מסכנות את התעבורה האווירית, האזרחית והצבאית ומתחמקות מתשלום אגרת הרשיון להפעלת תחנת רדיו.

פורמלית, פעילותן של תחנות הרדיו הפיראטיות בלתי חוקית והן מפירות שלושה סעיפים בחוק: פקודת הטלגרף האלחוטי, חוק הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו וחוק בזק: שידור קולות ואותות.

בחמש השנים האחרונות נעשו נסיונות רבים להכשיר את התחנות הפיראטיות. כולם עלו בתוהו. הסיבה לכך היתה שפטרונם הערוצים סירבו לקבל על עצמם את כללי השידור החלים על תחנות הרדיו האזרחיות החוקיות, ודרשו לעצמם תנאים מיוחדים שהיועץ המשפטי לממשלה סירב להם מחשש

שלא יעמדו במבחן בג"ץ.

בתקופת ממשלת נתניהו חברו נציגי ש"ס והימין והפעילו לחץ רב על הממשלה להכשרת הערוצים הפיראטיים. חקיקה חפזה, בשלהי כהונת נתניהו, הכשירה לכאורה את ערוץ 7, אבל מיד לאחר מכן הוגשה עתירה בעניין לבג"ץ ושם היא תקועה ועומדת גם היום.

בממשלת ברק עמד השר יוסי ביילין בראש ועדה להכשרת ערוצים. הכזעת פשרה החליט להסדיר את נושא התחנות הפיראטיות בדרך של הקמת שלושה ערוצי שידור חוקיים: אחד לחרדים, שני למתנחלים ושלישי לשמאל. נציגי תחנות הרדיו הפיראטי לא הסכימו, ובתגובה הודיע ביילין לראש הממשלה, אהוד ברק, שהוא מרים ידיים ומחזיר את המנדט שניתן לו.

בעוד מצבו החוקי של ערוץ 7 ידון בבג"ץ, "ערוצי הקודש" כלל לא הגיעו למצב של חקיקה ראשונית שתסדיר את מעמדם. יתרה מזאת, בשנים האחרונות הוגשו נגדם תלונות רבות במשטרה ובפרקליטות בגין הסתה,

איומים והמרדה. תגובת הרשויות היתה, בכל המקרים, מאופקת למדי. מעת לעת ביצעה המשטרה פשיטות על אולפני שידור של התחנות הללו, החרימה ציוד והגישה כתבי אישום. הפעולות האלה לא היו עקביות, והענישה של בתי-המשפט היתה קלה בדרך-כלל והסתכמה, לכל היותר, בהטלת קנסות קלים. לרוב, זמן קצר לאחר פשיטת המשטרה נפתחה התחנה מחדש ושבה לשדר כרגיל.

מלבד הבעייתיות במעמדן החוקי של תחנות הרדיו הפיראטיות מציע מצבן המיוחד פתח לעבירות נוספות. כך, למשל, בתקופת מערכת הבחירות טענו נציגי "ערוצי הקודש" וערוץ 7 בפני השופט חשין שחוק הגבלת תעמולת הבחירות אינו חל עליהם, שכן מעמדם ממילא אינו חוקי. על כך השיב להם יזהר באר: "למה הדבר דומה? לאדם שגנב טלוויזיה, וכשהגיעה אליו אגרת הרישוי טען שאין הוא חייב לשלמה, כיוון שהוא אינו הבעלים החוקיים של המכשיר".

התנגשות בלתי נמנעת

יחסי התקשורת וראש הממשלה, מנקודת המבט של דוברו

כאורה, אשם בכך מזג-האוויר האנגלי הקר. אילו לא היה כלי-כך קר באותו לילה חורפי במנצ'סטר, אולי לא היה לוגם נהג הטרקטורון כמה כוסיות ויסקי מיותרות כדי להתחמם, לא היה מתנגש עם רכבו במטוס ראש הממשלה, זה לא היה נאלץ לבטל את הופעתו בכינוס הפרדציות היהודיות, וכך לא היה הופך את נסיעתו לארצות-הברית בנובמבר '99 לא רק למיותרת, אלא בעיקר למושא התקפות ארסיות של התקשורת. התקפות אלו נראות, בדיעבד, כקו השבר ביחסי אהוד ברק עם התקשורת.

אלא שכל זה הוא רק לכאורה. מותר להניח כי גם לו היה ראש הממשלה נענה להפצרות אחד מיועציו לבטל את הנסיעה, שהפיכה באחת מחיוניות לתמוהה (לימים הגדיר ברק את העצה שקיבל כמטופשת, שהרי היא מגלמת כניעה ללחץ תקשורת, שאז עוד לא היה), וגם אם לא היתה התנגשות בין טרקטור למטוס, ההתנגשות בין ראש הממשלה לתקשורת היתה בלתי נמנעת.

אז, בניו-יורק, זעם ברק על ההתעסקות התקשורתית במספר האורחים האישיים שבאו למפגש עם אנשי העסקים, במקום להתמקד בהיקף ההשקעות שיכולות לזרום לישראל כתוצאה מהמפגש ההוא. אז, בניו-יורק, עסקה התקשורת בתכולת שקית הקניות של המזכירה ולא בדבריו המרגשים של קרדינל העיר ניו-יורק באוזני ראש ממשלת ישראל.

עכשיו, בכוכבי-איר, כועס ברק על התקשורת שבחרה, ערב הבחירות, להתרכז ביחסו לשרים במקום באופי החיים שהוא מציע לאזרחי ישראל. הטענה היא אותה טענה: הפסיקו לעסוק רק במעטפת, גם התוכן חשוב.

תהליך הטבלואידיזציה, שעובר בשנים האחרונות על חלקים גדולים מהתקשורת הבינלאומית, ולא פסח כידוע גם על העיתונות הישראלית, לא מיטיב עם ראשי המדינה. בעוד כולם מודעים לתרבות ה"סאונד בייט", רק מעטים מוכנים ליישם אותה בפועל. לתקשורת אין ממש סבלנות לשמוע הסברים וניתוחים בשידור חי, לרבים בצמרת הפוליטית אין נכונות מספקת להמעיט בהרצאות מלומדות במהלך הדרישה עם התקשורת. גם אם לא מדובר בהכרח בתופעה רצויה, ראוי לזכור כי כמות הכותרות, כותרות המשנה והמשתתפים בהכנת הידיעה עולה לא אחת על כמות המלים שמרכיבות את הידיעה עצמה.

לצופה מן הצד נראה כי בקרב בין המעניינין לחשוב, הכריעה כבר התקשורת מזומן. השיקולים שגרמו להחלטה כבדים, מגוונים, ראויים לדיון נפרד ובוודאי שלא כולם קשורים רק לשיקולי הרייטינג. אלא שללא קשר לנסיבות היווצרותה, אנשי הציבור ומרבית מנהיגי ממאנים לקבל את ההכרעה. בעינייהם תפקיד המדיה הוא להעביר את מה שחשוב לאזרחים, לא בהכרח את מה שמעניינין אותם. כל עורך זוטרו ברסק חרשות יגחך לשמע

כאיש ציבור, אינך יכול

קביעה זו. הדיסוננס הזה, כך למדתי על בשרי, מהווה לא אחת את החטא הקדמון שמוביל לשבר בין מנהיג לעיתונאים.

הפער בצפייות וראייה שונה של כללי המשחק גורמים גם, לא אחת, לקונפליקט בין נבחרי ציבור לעיתונאי כאשר הם יושבים על כסאות המראיין והמרואיין. מטרת העיתונאי, מן הסתם, היא לשמוע משהו חדש. מטרת ראש הממשלה היא, אני מניח, להעביר מסר ברור לציבור, וכדי שזה ייקלט, ראוי לחזור עליו יותר מפעם אחת. שני השחקנים עולים על המגרש, אם כן, במצב קרוב למשחק סכום אפס. אם נבחן את הראיונות הטלוויזיוניים שהעניקו שני ראשי הממשלה האחרונים שידענו, נראה כי כמעט לא היה מצב שבו שני הצדדים – המראיין והמרואיין – נתפסו כמנצחים בסוף הראיון. בהעדר החלטה מודעת, מראש, של אחד הצדדים להעניק לרעהו את מבוקשו, נראית שוב ההתנגשות בלתי נמנעת.

גרמה לי, שבכל המדובר בראש ממשלה, ניתן לחשוב על פתרונות אפשריים. ראשית, על ראש הממשלה למעט במתן ראיונות. הופעותיו הפומביות ממילא זוכות לסיקור, נאומיו החשובים בכנסת משודרים ולקשר שלו לציבור ניתן לתת שורה ארוכה של

איור: דורון גולן

כנראה לנצח את התקשורת. אין זה אומר, בהכרח, שאתה חייב להצטרף אליה

מתעניין את הנושאים שעל סדר־היום שנתפסים כחשובים, ולא רק מעניינים, בעיני מנהיגיו.

כאיש ציבור אינך יכול כנראה לנצח את התקשורת. אין זה אומר בהכרח שאתה חייב להצטרף אליה. ראוי ללמוד את המתרחש בה, את המגמות המסתמנות בה, גם אם אינן בהכרח רצויות תמיד. כאיש תקשורת אינך יכול כנראה להחליף את איש הציבור. ראוי עם זאת לכבד את רצונו לעסוק ולהתבטא בנושאים שנראים לו בעלי עניין לציבור, שעל גורלו, בסופו של דבר, הוא מופקר.

הפוליטיקה, או אם תרצו המדינאות, היא מקצוע, בדיוק כמו שהעיתונאות היא מקצוע (ואגב, גם הדוברות). אם נבחרת לראש שות הממשלה, אין זה אומר בהכרח שאתה מבין גדול בתקשורת. אם הוטל עליך, כעיתונאי, לסקר תחום מסוים, אין זה אומר בהכרח שאתה גם מומחה בו. נדמה לי שעוד בטרם ההגעה לנקודת המפגש, ראוי שכל צד יידע את רעהו על סדר־היום שלו, יעדיו ושאיפותיו. לאחר הידיעה יבוא גם כיבוד הצרכים ההדדי, ואז, אולי, ייתכן גם שיתוף פעולה פורה, שישירת את ראשי המדינה, את אנשי התקשורת וגם, אסור לשכוח, את הציבור. ■

ביטויים מבלי לכלול ראיונות תכופים באולפן הטלוויזיה. גם הראיונות המועטים שצריך להעניק ראש ממשלה (בין ארבעה לשישה בשנה) צריכים להתקיים בלשכתו, לאחר שנוצר צמא אמיתי לשמוע את דבריו וכשלכל הצדדים ברור שראיון עם ראש ממשלה אינו עוד ראיון עם פוליטיקאי מן השורה. אז אולי גם יימנעו תופעות כגון טריקת טלפון בעקבות המתנה למבוק חדשות שגרתיות, או התנצחות מיותרת עקב התעקשות להודיע על מועד התוכנית הבאה בלוח המשדרים באמצע תשובת ראש ממשלה.

ייתכן שפורמט זה לא יענה על צורכי ראש הממשלה להביא את דברו לציבור. גם כאן אני מציע ללמוד משהו מהרמוקרטיה האמריקאית. מדי שבת מקבל נשיא ארה"ב זמן שידור ברדיו, ללא מראיינים וללא הפרעות, ובמהלכו הוא משוחח עם הציבור בנושאים שעל סדר־היום. מיד אחריו עולה לשידור נציג האופוזיציה ומביא את זווית הראייה שלו לדברים. העתקת דגם זה תביא, לטעמי, גם לסיפוק צרכי המנהיג אשר ניתן לו לומר את דברו לציבור ללא הפרעה – דבר שימנע תסכול העלול לקבל ביטוי במגע השוטף עם התקשורת – וגם יביא, וזה לא פחות חשוב, לאותו ציבור

מאז פרוץ אינתיפאדת אלאקצא הפכה האמת להיות עניין של גיאוגרפיה ולא מעט אינטואיציה. הכתבים בשטחים נאלצים לפסוק למי הם מאמינים, ופעמיים רבות בוחרים לא האמין לאף אחד מן הצדדים. ארגוני זכויות האדם מהצד הפלסטיני הם ברובם כבר חלק מהממסד הפלסטיני. צה"ל משרד את הדגשים שלו. גם התושבים הבלתי מזוהים בשטח, לכאורה המקורות העיתונאיים האותנטיים ביותר, מרבים להמציא המצאות וללכת שבי אחרי פוביות מופרות מפני הישראליים. אפילו ההגדרות של מותר ואסור, רע וטוב היטשטשו מאוד.

"לפעמים", מספר צבי יחזקאלי, כתב השטחים של גל"צ המעורה היטב בחברה הפלסטינית, "יוצא לך לאכול סיפורים שלהם, בלי יכולת לדעת מה האמת. זכור לי סיפור שבו דיווחתי על זקנה במהומות ליד טול-כרם. אנשים רצו מבוהלים והיא, במהלך הריצה, נפלה לתעלה ומתה. איש לא ירה בה, אבל הפלסטינים דיווחו על נפגעת כתוצאה מתגובת צה"ל, ואנחנו שירדנו. אף אחד לא אמר לנו, 'תכל'ס היא נפלה'. בסוף, אחרי כמה שעות, מישהו סיפר לי בדיסט-קרטי את האמת והוסיף: 'היא מתה בתאונה, אבל בכל זאת היא שאהידה'. קשה לוותר על שאהידים".

מערכת הפצת השמועות במסווה עיתונאי בקרב הפלסטינים גברה מאוד מאז חודש אוקטובר. כמעט לכל פעולה או תקרית מתלווה מערכת של שקרים, המולבנת גם בעיתונות הפלסטינית וכך זורמת באופן טבעי גם אל העיתונות הישראלי.

לית. אפילו אחרי הלינץ' ברמאללה, מקרה מובהק שאף תועד במצלמות, הפיצו מקורות ערביים שמועות כי מדובר במסע ערביים. צה"ל הכחיש, אבל לקח זמן עד שהשמועה שככה. לכתבים הישראלים אין דרך מהירה לדעת מה האמת. "היכולת לתחקר בשטח את העובדות הפכה מורכבת מאוד, כמעט בלתי אפשרית", אומר רוני שקד, כתב "ידיעות אחרונות" ביהודה ושומרון. "אם

מביאים פצוע לבית-חולים פלסטיני אין סיכוי לכתב להיכנס לתוך בית-החולים, ואם יצליח לחדור, אין לו סיכוי לצאת חי. ללא מלווה פלסטיני אני אוטומטית נחשב למסתערב וחי בסכנה. אפילו אגודת העיתונאים הפלסטינית דרשה מהרשות שלא לאפשר לנו להיכנס כל זמן שלהם לא נותנים להיכנס לתל-אביב. בשם האיזון – ואני מבין אותם. אנחנו מרבים להיכנס עם מלור ים מהרשות, אבל כאשר אנשי ג'יבריל רג'וב מקיפים אותך ומגוננים עליך עם קלצ'ניקוב, איך אפשר באמת לתחקר את הנעשה בשטח?"

התלות בגורמי ממשל וביטחון פלסטיניים מגבילה את חופש הפעולה של הכתבים ומאלצת אותם לשקול את ניסוחיהם. "מצד אחד, בקשות

הסיקור שלנו מהרשות צריכות להיות מאוד ספיציפיות", אומר יחזקאלי. "אם נגיש בקשה כללית לסקר נושא מסוים הם יראו לנו רק מה שהם רוצים והתוצאה תהיה מעוותת. מצד שני, אם נסגיר את כוונתנו להתייחס בעין ביקורתית לעניינים הקשורים ברשות לא נקבל ליווי ובקשתנו תידחה".

ומה קורה אחרי שמבקרים את הרשות? לא חוששים מהם של גורמים רשמיים? בהחלט כן. עיתונאי ש'סימנו' אותו כעוין – נמצא בכעיה. פרסמתי כרוז על שחיתות בממשל בית-לחם ואין ספק שבבית-לחם אני "שרוף" לזמן מה ולא אוכל לבקש הגנה. אנחנו צריכים לתמרן בין השמעת ביקורת לבין הצורך שלא להרגיז אותם יותר מדי, והם בהחלט מגיבים בכעס רב יותר מבעבר.

מובן שבתנאים אלה קל יותר מצבם של הכתבים המעטים החיים בשטחי הרשות, כמו סלימאן אישאפעי מחדשות ערוץ 2. לא-שאפעי משפחה בעזה, והוא בא ויוצא כרצונו. אלא שאז הוא נתקל דווקא בכוחות צה"ל שעצרו אותו בכניסה לרצועה שלוש פעמים בחודשים האחרונים. "כל מקור פלסטיני נותן את המידע שנוח לו", אומר אישאפעי. "למשל, נתון על מספר פצועים משתנה ממקור למקור. את המספר הגבוה ביותר תיתן הלשכה של ערפאת. גם משרד הבריאות הפלסטיני ינפח את המספר. המספר הקרוב ביותר לאמת יהיה של אנשים שעובדי דים בארגונים לזכויות האזרח, שלהם בדרך-כלל נציגים בבתי-החולים. אני משתדל לא להסתמך על אף גורם ולהגיע לבית-החולים לשפוט בעצמי. זה יתרון שיש לי על כתבים אחרים ואני מנצל אותו. כתב באשקלון או בתל-אביב צריך מתווך. אני לוקח את חברת ההפקות המקומית שעוברת אתי ונוסע לרפיח או ליריחו ונשאר רוב הזמן ברצועה. רק כשיש שקט אני חוזר לישראל".

סופרמרקט של זכויות אדם

ארגוני זכויות האדם, הישראליים והפלסטיניים, מיואשים מהעיתונות הישראלית. לטענתם, הרגישות למצוקת התושבים בשטח קתה כליל. "יש אי רצון בולט מצד הכתבים והעורכים לטפל בנושאים שקשורים לפלסטינים בשטחים", קובל תומר ספר, דובר "בצלם", ארגון המעסיק גם תחקירנים מהשטחים. "שמעתי תגובות כמו, 'מה חדש?'. זאת הסיבה שהישראלים הופתעו מהמהומות שפרצו באוקטובר. אם היו מדווחים להם באופן שוטף על המתרחש בשטחים, אם היו יודעים שמיליוני אנשים לא מקבלים מים כל קיץ – לא היתה הפתעה כזאת.

פער

ההתייזות

בשנות השמונים לא היינו צריכים בכלל ליחצן, ולא היה ל'בצלם' דובר. פרסמנו דו"ח ומיד הוא הגיע לידיעת הציבור. שני דו"חות שפרסמנו לאחרונה זכו לפרסום רק בגליציה"ל, ואחד מהם גם ב'הארץ'. כל השאר התעלמו".

אלא שגם ההגדרה "זכויות אדם" כבר אינה מובהקת כלי-כך. "באינתיפאדה הקודמת ראיתי שליחות לרווח על מעשים איומים שהחילים הישראלים עשו בתושי-בים שזרקו אבנים או הפרו עוצר", אומר שקד. "הפעם העובדות פחות חותכות. המגע בשטח בין החיילים לאורחים הצטמצם וקשה לסווג מה שייך למלחמה ומה נכנס להגדרה של 'זכויות אדם'. 'בצלם' הוציא דו"ח על הסגר ותוצאותיו – לי הסגר נראה חלק מהמלחמה;

נשאר לנו לברוק אם הועבר מזון. ברגע שוידאתי שמזון הועבר, נשאר לי מעט לעשות".

אותה שאלה עצמה אפשר לשאול על חלק גדול מהדיווחים היומיים שמע-בירים ארגוני זכויות אדם רבים הפועלים בשטח. כמו כל ארגון חפץ חיים, ולמרות שארגונים אלה אינם למטרות רווח, יש להם אינטרסים ומתנהלת ביניהם תחרות סמויה. הארגונים אומרים אמת, אבל לא נותנים את התמונה המלאה. ב"7, לדוג-מה, דיווח ארגון "Real Time Information Center", גוף חדש יחסית, על אש שנפתחה מכיוון חיילי צה"ל אל עבר מפגינים בשוק בחברון, אש שפצעה שישה אנשים וביניהם ילד בן 12 שנפצע קשה בראשו. "ההורעה לא ציינה את העובדה

צילום: חיקי קרצמן

מי אתה מר חרוף?

הדילמה הולכת וגדלה כשהעיתונות עוסקת במחוסלים. נוכח הביקורת הקשה על ענישה סביבתית (כתרים, ירי פגזים וכדומה) פנה צה"ל בהודשים האחרונים לחסל מבוקשים שהיו מעורבים בפגיעים, במה שמקובל לראות "פעור לה כירורגית". הפעילות הזו שנויה מאוד במחלוקת, שכן ניתן לראות בה הוצאה להורג ללא משפט, כמו במדינות בלתי מתוקנות. אחרי כל פעולת חיסול נתקף לים הכתבים בפער בין גרסתו הלקונית של צה"ל לבין מראה העיניים, ולפעמים אף לבין ההיכרות המוקדמת עם המחוסל שנראה איש תם וישר.

גדעון לוי, כותב המדור "אזור הדמדומים" במוסף "הארץ", לא מהסס לשפוט על-פי מראה עיניים וחיבה אישית. בסוף דצמבר 2000 נהרג סעד אחרוף, פעיל הג'יהאד האיסלאמי, בידי כוחות צה"ל. לוי הכיר את חרוף מכתבה שהכין חצי שנה קודם כן. לחרוף היה בוטיק לבגדי גברים. לוי מתקשה להאמין שיכול להיות אלחרוף בעל שתי זהויות. "הסוחר אלחרוף הוא האיש האחרון שהייתם מעלים על דעתכם כמתאים בהופעתו לסטריאוטיפ של מחבל הג'יהאד... ככה מדברים מחבל לי הג'יהאד? כך הם מתנהגים וכך הם נראים? האם אמנם היו סוחר הבגדים והוותריינר (חברו של אלחרוף; א"ה) בדרכם לביצוע פעילות חבלנית עוינת? באותו ליל מר, כפי שקובע דובר צה"ל? או שמא מישוהו סוגר עכשיו חשבונות עבר כלשהם, בחסות אוירת ההיתר 'לחסל' פלסטינים". לוי מסיים את המאמר בבקשה מהקוראים: "התבוננו בתמונה הזאת של סעד אחרוף. האמנם בן מיתה היה?".

גם בכלי תקשורת אחרים חשדו בתחילה כי בשב"כ ובצה"ל נפלה טעות. ב"דיעות אחרונות", תחת הכותרת "האם צה"ל חיסל בטעות שלושה פלסטינים?" העריד שקד כי חרוף נהרג בטעות בעוד הכוחות הצבאיים ממתינים לחב" אוסאמה ברהם, פעיל של הג'יהאד האיסלאמי. "למקום הגיע סעייד חרוף, ◀

שדקות ספורות קודם לכן ירו אנשי השוק אש ישירה אל מגרש המשחקים של היישוב היהודי בעיר, לעבר הילדים היהודים", אומר שקד. "ואז הופכת הפתיחה באש לעבר כוחות חמושים לאקט מלחמתי לכל דבר. מצער, אבל מלחמתי".

יש דוגמאות נוספות למכביר. ארגונים ישראליים מרבים לרווח על עיכוב אמבולנסים במחוסמים. האמבולנסים מסייעים פצועים והעיכוב דוחה את טיפולם ומסכן את חייהם. לכאורה הוראה מרושעת. אלא שבעבר נוצלו האמבולנסים להחדיר מבוקשים לבושים כאחיות, או ששימשו מסתור למארכים פלסטיניים שפתחו באש על חיילים. שקד: "אני מגביל את הטיפול לסיפורים מובהקים שבהם יש התעללות מכוונת, רשע טהור, כמו ירי לעבר פנסיונר תמים ולא חמוש בחברון. במקרים כאלה אין הנחות, אין שאלות".

יחזקאלי: "ארגוני זכויות האדם טוענים שלא מתייחסים אליהם, וכשמתייחדים הם יוצאים מגדרם. כמו בסופרמרקט מזמינים מהם ילדה חולה או אשה בהייריון שנתקעה בסגר והם מספקים. מבקשים פליט – הם מספקים פליט. יש לזה מחיר. אנחנו הופכים ללקוחות הקטנים שלהם. העיתונאים הזרים אפילו לא מבקשים תגובה מהרשויות. לפעמים גם חלק מהעיתונאים הישראליים בולעים בקלות רבה מדי את מה שמציעים להם".

ספר: "לצער, לא נוצר מצב כזה של כתבי חצר של זכויות אדם. הלוואי והיו. גדעון לוי, היחיד שעוסק בזכויות האדם הפרטי באופן שיטתי, הוא כתב מוסף, ועמידה (הס; א"ה) בקושי מפרסמת מידע מהארגונים, בעיקר מהשטח. כך שמר בית הארגונים אפילו לא מגיעים למצב שהם יכולים להעביר מידע מוטעה, כי אין להם למי להעביר אותו. אני גם לא מקבל את הגישה הזו שאי-אפשר להגיע לאמת. פעמים רבות, אם עיתונאי ינהל עבודה עיתונאית חוקרת וטובה הוא יגיע למסקנה. התקשורת הישראלית מיתממת כשהיא שואלת: 'אולי הפלסטינים מטעים אותנו? נכון, אולי. אז תבדקו'.

שכביתו התארח ברהם, לבוש בפיג'מה ועמו אדם נוסף. חרוף נורה ונהרג, חברו הצליח להימלט. הפיג'מה עוררה את חשדו של שקד שמישהו פה פישל. "כבר ביום פרסום הידיעה אמרו לי גורמים בכירים בפקוד מרכז, 'נפלת, ונפלת בגדול. האיש הוא פעיל ג'יהאד איסלאמי'. אבל חברים טובים שלי בשטחים התעקשו: זה לא האיש, הוא לא מתעסק בדברים האלה. אלא שאז באה ההלוויה והיא נעשתה בחסות הג'יהאד האיסלאמי. כעבור חודש התברר לי שחרוף היה שותף בהכנת מכונת תופת. אני חושב שהיה כאן מקרה הפוך מהמקובל. בדרך כלל טוענים שהצבא מפיל אותנו. הפעם נפלתי מרוב רצון אמיתי וכן לא להאמין אוטומטית לצבא".

לוי אומר כי אינו מתיימר לדעת מה חרוף וברהם עושים אחרי שהם שותים עמו קפה, "אבל אני לא מוכן להעלות על דעתי שברהם, ידידו של חרוף שהיה אמור להיות מחוסל אתו, מתכנן פיגועים נגד ישראל. אין לי שום ראיה לכך אבל יש לי המון ראיות הפוכות. אני לא שופט, גם לא כתבתי שהם חפים מפשע. נכון

צרופה השתכנע שהצבא שוב פישל וחסיל את האיש הלא נכון. גם אם קשה להאמין לצה"ל, ישנם מקרים שבהם לוי מתגלה כנאיבי ללא ספק. אחרי הליני' המזעזע ברמאללה ראיין לוי את מפקד המשטרה בעיר, כמאל אישית. השיחה מוצגת בעיתון כמונולוג, נטול שאלות ונטול התערבות. בתמור נות הטלוויזיה לא נראה איש ממשטרת רמאללה מפריע להתעללות האכזרית בשני חיילי המילואים, אבל אישי מציג גרסה מלאה אפולוגטיקה, המזכה לחלור טין את תחנת רמאללה ושוטריה מכל אחריות למה שהתרחש: "הזעקתי תגבור רת", אומר אישיה, "הכנסתי אותם (את החיילים; א"ה) לחדר הכי בטוח בבניין... הצעתי להם סיגריה... הצעתי את החולצה שלי לאיש בגופייה, אבל הוא סירב... היינו חמישה בחדר, סגני, עור קצין, אני ושני החיילים. ההמון שבר את הקיר. הרסו את הקיר. תאמין לי, הרסו את הקיר. כשהם פרצו לחדר, נשככתי על החייל שישב קרוב אלי וניסיתי לגונן עליו. אני מתבייש לומר לך את זה, אבל ההמון פשוט הרים אותי וחבט אותי אל הקיר... אני רוצה לעמוד על כך שאף שוטר לא השתתף במכות ולא בשום פגיעה בחיילים".

מאז הוגש כתביאישום נגד ראד מחמוד ג'מיל שיח, שוטר במשטרת רמאללה, באשמת "גרירת מוות בכוונה". כמאל אישיה, ושוטרים וקצינים אחרים במשטרת רמאללה, נראים עתה הרבה פחות תמימים מאשר לפי התיאור שהוצג בכתבתו של גדעון לוי: "הנאשם ושאר השוטרים הפלסטינים הבחינו כי אחד מנוסעי הרכב הישראלי לבוש מדי צה"ל... סימנו לנוסעי הרכב לעצור בצד הדרך והורו לחיילי צה"ל לרדת מהרכב... כיוונו את נשקיהם לראשיהם של שני החיילים. בדרך הובילו הנאשם וחבריו את חיילי צה"ל אל תוך תחנת משטרת רמאללה. בדרך אל תחנת המשטרה הגיע שוטר פלסטיני נוסף, נידאל אישיה, והכה את רס"ל יוסף אברהמי בחזה", נכתב בכתביאישום.

מכתביאישום עולה, שבתוך התחנה אין זכר למעשי החסד: לחולצה, לסיגריה, לקיר שנשבר על ידי ההמון: "לאחר מכן הכניסו הנאשם וחבריו את חייל צה"ל למשרדו של מפקד תחנת רמאללה, חליל חסאן (חסאן הוא מפקד התחנה, אישיה הוא מפקד המשטרה; א"ה), שם היו באותה עת מפקד התחנה ושוטרים נוספים... הנאשם הצטרף אף הוא להמון... ניגש לרבי"ט ודים נורוץ אשר עמד על רגליו והכה אותו בראשו כארבע או חמש פעמים... עד אשר החל

להשמיע קולות חרחור ורימס... באותה עת היו בחדר קצינים ושוטרים פלסטינים נוספים, ביניהם 'העקיר' אחמד טלמס, אימן אלזבן, חליל חסאן, חסין אבריעמורה. "לאחר רצח חיילי צה"ל נמלטו הנאשם ושאר השוטרים מתוך התחנה. מפקד תחנת רמאללה, חליל חסאן הנ"ל, כינס את שוטרי התחנה והורה להם שאם ייעצרו וייחקרו שיאמרו כי האורחים הם אלה אשר הרגו את חיילי צה"ל והזהירים לבל יודו כי השתתפו ברציחתם של החיילים או לבל יפלילו שוטרים פלסטינים אחרים".

גם בדיעבד שלם לוי עם אופן הפרסום. "אני לא יודע עד היום מה עשה ת'אבת ת'אבת או מפקד משטרת רמאללה ומה לא. סיפרו לי שבועדה סודית בכנסת דיווחו על דברים איומים שחרוף עשה. יכול להיות. אני רק מביא את הצד שלהם, שהוא הצד של החלש, ושהקורא ישפוט. אני לא מנסה לחפש סיפור אובייקטיבי". יחזקאלי חושב שזאת גישה מוטעית: "אני ראייתי את מרוואן ברגותי 'לוימן' של ערוץ 1 מיד אחרי הליני' ושאלתי אותו שאלה בנוסח 'אנשים והשוטרים התנהגו כמו חיות, התעללו בגופות, האם אין לכם גבולות?'. לטעמי העיתונאי צריך לייצג גם את הציבור הישראלי, את תחושותיו. להקשות על המרואין במצב כזה. בדיוק כפי שהייתי מקשה עם קצין ישראלי אחרי פעולה צה"לית כושלת או פסולה".

צילום: חיקי קרצמן

גדעון לוי: אני מביא את הצד של הפלסטינים, שהוא הצד של החלש, ושהקורא ישפוט. אני לא מנסה לחפש סיפור אובייקטיבי

שיש הטיה במה שאני כותב אבל היא נובעת מהיכרותי האישית אתם". חודש אחרי שחוסל ד"ר ת'אבת ת'אבת, מפקד הפתח בטול'כרם והמחוסל הבכיר ביותר עד אז, קיים לוי ראיון עם רעייתו ד"ר סיהאם ת'אבת. לוי מתאר משפחה אידיאלית שהזוועה פקדה את ביתה ללא התראה וללא סיבה מוצדקת. "לא היתה לי כל סיבה לחשוש. בעלי ג'נטלמן, פתוח, איש של שלום, תרבותי, חושב במונחים מודרניים. הוא לא אהב כיבוש, כמו כל אחד אחר בגדה. אבל הוא היה נגד אלימות. תמיד אמר שעלינו לקבל את זכויותינו כמו כל עם אחר. הוא היה ג'נטלמן... לילה לפני ההתנקשות דיבר עם חברים כאן בסלון. הם דיברו על הפעולות הצבאיות נגד ישראל והוא אמר, שמעתי אותו, שאין כל טעם בפעולה צבאית. הוא היה נגד פעולות צבאיות".

צה"ל מכיר ת'אבת אחר: "תחת אחריותו", אומרים גורמים צבאיים, "פע" לה חוליית תנוים, אשר חברה ביצעו ירי לעבר כוחות צה"ל ויישובי קו התפר. הנדון דאג להשיג לחולייתו נשק ותחמושת, הן בעזרת כספו והן דרך קשריו לפעילי מנגנונים שנתנו גיבוי לפעילותו". גורמי צבא מציינים גם כי ת'אבת "היה מעורב בירי לעבר רכב ישראלי ב-7.12 ליד הכפר בורקא. כתוצאה מהירי הזה נפצעו שלושה חיילי צה"ל באורח קשה". הפעם, ובניגוד למקרה של אלחרוף, נמנע לוי מפרסום גרסת דובר צה"ל: "העיתונים ממילא מלאים למכביר בעמדה הזאת, אני מביא את הנרטיב הפלסטיני". עמדתו של לוי הגיונית. אבל מי שקרא את דבריו והתפתה לראות בהם אמת עיתונאית

אבנר הופשטיין הוא עיתונאי ב'דיעות אחרונות'

הצופן הגנטי

לטיוליהם התכופים בחיק הטבע בלעדית (אבל עם הסכתא, ו/או הכלב המשפחתי). האב, מה לעשות, אפילו יוצא לעתים למילואים על גבי טנק (שנראה כמו פיל חביב). אבל זה רק בכאי לו. ואילו בחירת השמות הירחמיאלית (בניגוד למודעות האבל – ראה להלן) רק מוסיפה לחינני ניות (וגם לחוסר הממשות) של המשפחה הגר-עינית הנפלאה הזו: שוב הילדים עידן, טל ומוישה'לה, או גיורא, ענת ודבורה (או מיני קומבינציות בלתי אפשריות לשונית שאלה) מחפשים את סכתא. עזרו להם ילדים. ואל תשכחו לצבוע את הציור בצבעים יפים.

חודעות אבל:

זה, אולי, פרויקט המחקר המעניין והמלהיב מכולם בהיסטוריה של העיתונות הישראלית. איך, מתי ולמה התפתחה תופעה ישראלית זו, הייחודית בתוכנה, בצורתה, בהיקפה ובלשונה? מאיזו מסורת (מזרחאירופית ויידית, ככל הנדר – אה) נולד הנוהג הזה, המחליף את טור הפטריות התמציתי של רוב העיתונות האנגלוסקסית? מתי הפך הגורל לסמל מעמד ועוצמה, כמו גם מספר ההפניות? מה חלקן הכלכלי בהכנסות הכלליות מפרסומות?

שימו נא לב להבדלים בין שפת המודעה הדתית או המסורתית (על שמות התואר כ"צדקת" או "מעונה בייטורים", להבדיל) לבין זו החילונית (האינפורמטיבית והסולידרית). מתי הפך הציור הנדיר מאוד הי"ד (שבמשמ" עותו המקורית היה קריאה לאיפוק, בבחינת את דמו יקום "השם", לא בנייהאדם) לקריאת תיגר צמאת דם, ומשם לנוסח הרשמי של מוד-עות אבל ממלכתיות על חללי ה"טרור" (אבל ליהודים בלבד – קורבנותיו של ברוך גולדשי טיין, למשל, לא זכו למודעה דומה), לצד ביטוי הזעם "בידי בני עוולה", שהוא, בעצם, סוג של קללה שהפכה ממוסדת?

וכמוכן, לא פחות חשוב: מודעות האבל הן מסמך היסטורי חשוב לתולדות השמות הפרטיים העבריים (שהם, מיותר להגידי, המייצגים המובהקים של אתוס והקשר תרבותי). הנה הם יחד, כל הדורות כולם, מתאבלים וכואבים את מותו של האב והסב "גרליה" – הילדים: יגאל ואהוד, הנכדים: ארז, אלון ועיל, והנינים: מור, תום, גל, שיר וים. ■

ואפילו "בסוויטה במלון עומדים לרשותכם ארבעה משרתים" (1). שיהיה ברור – התייר הישראלי תופס עצמו כאירופי לבן גם, או בעי קר, כשהוא מתכנן נסיעה אל "הטבע הפראי". מצד שני, יש לו גם ערכים אחרים: 460 שקל לארוחה במסעדה תל-אביבית הם לא פעם "מחיר סביר" לנהנתן המצוי ("כולל יין"), ואילו 26 שקלים לארוחת בוקר בפרובינציה כמו ירושלים הם "יותר מדי". הוא מאוד אוהב לאכול "בשר ציר" במושבות הגליל, כמו גם את פונדקי הדיגים הציריים בערי החוף. אכן, עשרות דורות של ציידים ודיגים, בצירוף מסורת קולינרית עשירה, הולידו מטבח מקומי איכותי ורבגוני. כמו בפרובאנס, או טוסקנה, או יתר חבלי הארץ היסתיכונים האלה, שכלי כך מזכירים לנו את שפלת החוף.

השבצים:

מה זה "עיר בארץ", ארבע אותיות? לא חדרה. גם לא חיפה. התשובה, דווקא בתשבץ הרגיל של "הארץ", היא, למרבה ההפתעה, "ג'נין". הלל הרשושים ז"ל המיתולוגי מ"דיעות אחרונות", חדר הפאטוס הלאומי והנטיית הרוויזיוניסטיות (מיהו "מנהיג ציוני דגול שהציע חיים בכבוד לערבים"?), היה מגדיר אותה, אולי, כ"עיר בשטחי ארץ-ישר" אל". מישוה אחר, מפוכח יותר, היה מנסה "עיר ערבית", או "עיר בשטחים", או אפילו "עיר ערבית ביהודה ושומרון". אבל "עיר בארץ", ככה סתם; ובאיזו ארץ בדיוק? בארץ שטח A, B, או C?

הורוסקופ:

על ההורוסקופים באמת אין הרבה מה להגיד, חוץ מזה ששטחם ההולך וגדל (האם הם ישיגו את מדורי האוכל?), לעומת ההיעלמות השיטתית וההדרגתית של מדורי מדע פופולרי למיניהם, בטח אומרת משהו רציני על החברה הישראלית וערכיה, לא?

איפה סבתא:

"הציור השבועי לילד" של ג'קי, במוסף השבועי של "דיעות אחרונות", היה זה מכבר למיתולוגיה. במשך מאות שבועות, בעקביות ראויה לציון, הוא משרטט, במסווה של חידה ציור, את דמותה (ודימויה) של המשפחה הישראלית: מאושרת, חייכנית, בעלת שלושה ילדים וסבתא. הבנים, כמוכן, חוגגים את חגי ישראל כשכיפה חנינת לראשם, אבל יוצאים

עכשיו, כשהבחירות מאחורינו, למה לנו פוליטיקה, לפחות במובנה הישראלית, שפירור שו קואליציות וחברייכנסת ואינטריגות אישי ות ו"פופוליטיקה", כשהתקשורת מלאה בפוליטיקה האמיתית, הכבדה, הכרוכה בזהות ציבורית ודימוי עצמי משותף, הנגזרת משימושי שים מסוימים בשפה ובזיכרון, המשלבת בנייה של אתוסים ומיתוסים?

כי הרחק מעמודי החדשות והפובליציסטיקה כבדת הראש מסתתר הדבר האמיתי, מפודרים הסימנים שיפענחו האנתרופולוגים, הסוציולוגים והסמיוטיקאים של העתיד, אם וכאשר הם ירצו להבין ברצינות את החברה הישראלית.

למשל:

תחזית מזג-האוויר:

כבר כתבנו מעל גבי דפים אלה כיצד המפה הסינופטית היא לא פעם גיאופוליטית, כיצד כל ערוץ תקשורת בוחר לשרטט (או להעלים) בה גבולות מדיניים, ועד כמה האוטונומיה הפלסטינית מתקשה להתקבע במפות ובדיוור חים האלה. לכל זאת יש להוסיף את העובדה ששמות אזורים ויישובים – מרכיב חיוני בכינורנו של קונסנוס סביב התנהלויות, למשל, ובכני ייתה של מפה סובייקטיבית בלתי הפיכה – שימשו תמיד לפוליטיזציה של הפינה התמימה למראה הזו. צירוף המלים "יהודה ושומרון", לדוגמה, שימש את המטיאורולוגים של קול ישראל הרבה לפני שממשלת בגין אימצה אותו כשם רשמי במקום "השטחים המוחזקים" (היה פעם מטבע לשון כזה). ה"שומרון" בכלל היה אי שם באזור חדרה ונתניה בתחזיות מזג-האוויר של ילדותי, שידעו גם לספר על "עמק הפר" ו"עמק יזרעאל", מעוזי חלוציות שהיתה ואיננה.

פנאי:

על מדורי הפנאי באמת לא צריך להכביר מלים. אוכל, בריאות ונסיעות (בארץ ובחו"ל) הם סימניה המובהקים של תרבות פנאי בורגנית חדשה, והתקשורת, בעיקר הכתובה, משקפת היטב את מרכזיותם באורח החיים של המעמד הבינוני המבוסס. אבל הרבה יותר מזה – כמו במדורי האוכל (שבהם עסקנו בגיליון הקודם), גם מוספי הנסיעות חושפים פן עמוק בדמינוי העצמי של הישראלי וביחסו לאחר. ללא בושה אפשר למצוא שם המלצות חמות נוסח "הילדים הם כהי עור אך בעלי מזג נוח",

עמוס נוי הוא איש מחשבים

קטע חם

מהלנדוורב לאופניים. קצת גדלנו, ולחרד המתכפר נולד אחר מגעיל. הוא בא בכל ערב פסח, שמן, שעיר ומזיז ותמורת שקל אחד בלבד הוא יגעיל עבורכם כלים כדי להכשירם לפסח, בכיכר השכונתית ועל מסך הטלוויזיה. חרדי של סתיו וחרדי של אביב. עד לא מזמן היה החרדי של התקשורת, בהנחה שלא מדובר ברביץ ובניזורי, הרב עובדיה ופנחס, מוטציה של קוני למל בשילוב אלמנטים נבחרים מ"זליג" ועוד קורטוב הכרחי מ"טוביה החולב". התוצאה היתה מושגת באמצעות התמהוני הראשון שנקרה על דרכו של המפיק. הוא היה צריך לענות על הקריטריונים הבאים: זכר, זקן, כיפה. זיבת חוטמו המעוקם פיכתה בחן גם ללא אפקטים בעריכה, ובניחות האיולת שהוא

בוע לפני הבחירות האחרונות יצא אוטובוס החרדיים בירושלים ובניברק. זה קרה במסגרת פרויקט בחירות שהגתה מערכת התוכנית, ובמסגרתו ביצע האוטובוס גיחה יומית בכל יום ליישוב אחר, במטרה להביא קולות מן השטח ולעמוד על הלוח הרחוק לקראת הבחירות.

לעומת קריית שמונה ואשדוד, רמת אביב ושיכוני זרנוגא, המסע לבניברק ומאה שערים לא היה קל לביצוע. הוא לא היה ספונטני כמו המסעות ליעדים אחרים, אלא מתוכנן ומיוגע, וזאת מהסיבה הפשוטה שלגייס חרדי מזדמן, שאיננו חבר-כנסת או מזכיר מועצת חכמים או מינימום עיתונאי בכיר, לראיון סתמי כעובר אורח, קשה בערך כמו לגייס את עמרי פדן להשלים מניין באזכרה של ברוך גולדשטיין. כיוון שכך טרחה ההפקה והכינה, בעזרת כמה ידידים, ביניהם אני, מאגר מרואיינים פוטנציאלי מראש.

מתוך סקרנות ותחושת מעורבות צפיתי במשרד

הזה, ולכמה דקות אפילו נהגתי. חבורת החרדים שהצטלמה והת-ראיינה באוטובוס הבחירות בירושלים ובבניברק היתה חביבה ואפילו משעשעת. ברק אינטלקטואלי מדהים לא היה שם וגם לא חזון; הם סתם היו מפוכחים, רהוטים ובעיקר אנושיים. יחסית למשאלי רחוב מזדמנים, היו לי כל הסיבות להרגיש טוב עם תחילתו של הקטע המשודר. בשקט סימנתי וי קטן ליד עוד אמר נה נאיבית שלי שהתממשה: כשהם רוצים, הם הגונים ואפילו יותר מכך, השמאלנים מרמת אביב.

ואז זה בא. לגמרי בהפתעה, במהלך רצף תמונות למטרות צבע, מילא לפתע את המסך חרד עבדקן, כולו זקן ענק, כשהאצב-בע, איך לא, האצבע נטועה עמוק עמוק בתוך הנחיר הימני. כל-כך עמוק, שזה היה מביך. והכל בקלוז'אפ.

מישהו בעריכה התלהב מהקטע, חתך אותו ושתל אותו בשל-מות פנימה. הכתבה היתה מושלמת גם בלי זה, אבל בכל זאת, אם יש קטע חם כל-כך, למה לא. במחי תמונה אחת הוכיחה מערכת "ערב חדש" שלמרות הרענונים החוזרים ונשנים, ברמת התוכן היא עדיין פועלת על-פי אמונות שכבר מוזמן עברו מן העולם. זה לא רק לא פוליטיקלי קורקט, זה סתם מרושע.

כשהיינו ילדים, החרדי של הטלוויזיה היה עושה כפרות בערב יום כיפור. תרגולת לבנת כנף היתה סובבת מבוהלת את ראשו של עבדקן שחור מגבעת והכותרת בישרה על המעבר הקרב

לפתע מילא את המסך חרד עבדקן,

פלט השתלבו יפה בתמונה הכללית והעבירו היטב את המסר. בכל פעם שהיה נקרא אל הרגל, כשהיה הנושא, הנשוא או המושא, הוא הזדרז להגיע: עילג, נלעג ואידיוט. היינו רואים אותו ומתים מרוב בושה. כך נוצרה מסורת של חוסר אמון בין הקהל החרדי לתקשורת. ברור היה לכולם שמישהו שם ברוממה או בדרך פתחיתקווה, מישהו אכול שנאה יוקדת שמעבירה אותו על דעתו, יושב ודולה בכל פעם מחדש את החרדי הכי מכוער שמסתובב ברחוב. אולי הוא בכלל לא חרדי; אולי הוא סתם שחקן שנשכר כדי לשחק את התפקיד.

מאו ועד היום זרמו כמה גלוני מים במקוואות של בניברק. החרדי של הטלוויזיה שינה את תדירות הופעותיו. עכשיו צמח גם חרדי של קיץ – זה שנתפס הולך בצפירה, חרדי של חורף – זה שפורש מהקואליציה, זה שמתארח כדי להגיב בתוכנית של נסים משעל וזה שהסכים משום מה להופיע בתשדיר של אריאל שרון. הרבה חרדים יש. בטלוויזיה, ברדיו ובעיתון. כמעט ביחס שווה לחלקם באוכלוסייה. גם חזותו של החרדי התקשורתית החלה להשתפץ. הוא התקלח, סידר קצת את הזקן, קנה משקפיים אופני-תיים, שיפר קצת את השפה והעיצורים ועבר תהליך האנשה מסור-ים שאמור היה לצנן קצת את הזעם בצד הנפגע. המרקע, כמו העיתון והרדיו, החל להתהדר בסגל חרדים שאין מה להתבייש בו. פתאום גם ברשת ב' יש מראיין אורח שהוא עיתונאי חרדי ופתאום

צילום: מיקי קרצמן

כולו זקן ענק, כשהאצבע, איך לא, האצבע נטועה עמוק עמוק בתוך הנחיר הימני

להתרחב ולהביא לשינוי ממש. הניתוח החביב והמדויק הזה אהוב עלי במיוחד מאחר שאני מאמין בו באמונה שלמה. פעם אחר פעם אני נהנה לגלות כי מיתוסים נפוצים נוהגים להתנפץ בקול נפיחה חרישית, שרק עושה חשק לניפוץ המיתוס הבא בתור. אני מאמין כי אופן השתלבות החרדים בתקשורת, כיוצרים או כמושאי סיקור, יותר משהיא תוצר של מיצובם החברתי בישראל, הוא זה שיוצר את המיצוב. חלק מחברי ואני מאמינים באמת כי העובדה שאין חרדי שמגיש את "מבט" היא בעיקר משום שלא היה שום חרדי שהגיש את מועמדותו להגשת "מבט", וכך גם לגבי עריכת "ידיעות אחרות" או יומן הערב בקול-ישראל.

עד כאן הכל מעודד, אלא שפעם בכמה חודשים בא קלווד'אפ של חרדי המחטט באף ומלמד אותנו שלא הכל בשליטתנו. מסתבר שאין לנו עסק רק עם דעות קדומות ועם חוסר ידיעה או חוסר מיומנות. תצלום רע מהסוג שתואר הוא תוצר של נורמה מושרשת שיש לעקור בכוח ולא בתהליך אבולוציוני. רק תחשבו על קלווד'אפ דמיוני של ערבי משתיין או עולה רוסי דופק וודקה ותבינו מדוע בסופו של דבר יוסי פריצקי יחזור בתשובה לפני שדורי זילברשלג יגיש את "פופוליטיקה".

קובי אריאלי הוא פובליציסט הכותב בשבועון החרדי "בקהילה" וב"מעריב"

גם באחרונת תוכניות האירוה לא יועלה נושא חרדי ללא חרדי מעונב שיגיב עליו בשירור חי. לשינוי הזה לא היה אחראי איש, כמו שלמצב שקדם לו לא היו בעצם אחראים ישירים. תהליך ממור שך שעברה החברה החרדית הוציא אותה אל אור הזרקורים וגרם לה לבצע אי-אלו צעדי קרבה המבשרים, אולי, על מגמת התערות מסוימת. זאת לצד יתר הסתגרות, בפרדוקס האופייני למיעוטים אידיאולוגיים.

השינויים בהתייחסות התקשורת לציבור החרדי ולנושאים החרדיים לא באו מן התקשורת. הם באו בעיקר מצדם של כוחות שטח בתוך הציבור החרדי, שגילו לפתע את האמת במערומיה. והאמת היא, כי אין שום מגמה או שיטה או יד מכוונת מאחורי הבאג המקצועי הזה של התקשורת, שגרם לה לסקר במשך שנות דור 15% מאוכלוסיית המדינה היהודית באופן אנתרופולוגי ומנוכר, כאילו מדובר בכת מיסטית השוכנת במדבר. שום קשר מרושע לא נרקח בשום מערכת ובשום מרתף תליאביבי. מה שיצר את המצב הבלתי נסבל הזה הוא חוסר האמביציה של החרדים עצמם, חוסר האמונה שלהם ביכולת לבצע שינוי כלשהו והתבוססותם בבצת המרירות השבטית שהלכה והעמיקה מיום ליום.

ההתעשתות, שהביאה כאמור לשינוי מסוים, היא עדיין תופעת שוליים בחברה החרדית, אולם ברור כי היא עתידה

פרשת "מ"ו נ"ד

השתלשלות האירועים היא שרשרת פתלתולה של התרחשויות: במאי 2000 (חצי שנה לפני פרסום הכתבה שעליה יצא קצפה של התנועה) מתפרסמת ב"ידיעות אחרונות" כתבת תחקיר המייחסת עסקים מפוקפקים לאגודת "מונ"דרגון". בעקבות הכתבה הוגשו תביעות משפטיות הרדיות: "מונדרגון" הגישה קובלנה פלילית בגין לשון הרע נגד "ידיעות אחרונות" וגורמים בתוכו, ואילו "ידיעות אחרונות" הגיש תביעת דיבה נגד "מונדרגון" על פרסומים נגד העיתון שהופיעו, לפי הטענה, באתר האינטרנט של החברה. על הכתבה ממאי 2000 היו חתומים שוש מולא ומודי קרייטמן. לאחר הגשת הקובלנה הפלילית נגדו ונגד גורמים נוספים בעיתון, פונה מודי קרייטמן לרשות לניירות ערך בשאלתה בנוגע לעבירות לכאורה שביצעה "מונדרגון" על חוק ניירות ערך. הרשות פותחת בחקירה נגד "מונדרגון".

סדרת האירועים הזו היתה רקע למאבק שנפתח בין התנועה לאיכות השלטון לבין "ידיעות אחרונות". וכך החל המאבק: התנועה פונה ליועץ המשפטי

יובל קרמניצ'וק

ב־17.11.00 פורסמה כתבת תחקיר ב"ידיעות אחרונות" שגילתה כי התנועה לאיכות השלטון קיבלה תרומה מקרן ריץ'. קרן ריץ' ממומנת על ידי המיליונר מארק ריץ', שהחנינה שהעניק לו הנשיא קלינטון, ביום האחרון לכהונתו בבית הלבן, עוררה סערת רוחות גדולה בארה"ב וסיבכה את הנשיא הפורש בהליכי חקירה. בכתבה ב"ידיעות אחרונות" נאמר על ריץ' שהוא מבוקש בגין עבירות מס בארה"ב ובאירופה. באותו יום פנו בתנועה לאיכות השלטון למשטרה והתלוננו נגד עורכי התחקיר, גיא לשם ומודי קרייטמן, בגין סחיטה. מדוע ולמה ירצו ב"ידיעות אחרונות" לסחוט את התנועה לאיכות השלטון? לפי אנשי התנועה, זעמו של "ידיעות אחרונות" יצא עליה בגלל מעורבות שולית שלה במאבק אחר שמנהל העיתון נגד אגודה שיתופית בשם "מונדרגון".

**כיצד הפך תחקיר עיתונאי
למאבק כוחות בין "ידיעות
אחרונות" לתנועה לאיכות
השלטון שבסופו מצאו את
עצמם שני התחקירנים
בודדים במערכה**

ר ג ו נ

הזוטרי? ומה אפשר ללמוד מן המציאות שבה הזוטרי הוא שנושא, בסופו של דבר, באחריות?

כולם צודקים

התנועה לאיכות השלטון מעלה שלוש טענות מרכזיות נגד הכתבים ב"ידיעות אחרונות". ראשית, למודי קרייטמן, החתום יחד עם גיא לשם על הכתבה שלטענתה פגעה בה (וה שבה נחשפה תרומתו של רייץ' לתנועה), יש, לגרסתה, עניין אישי לפגוע בה: הוא הרי נמנה עם העיתונאים ב"ידיעות אחרונות" שנגרם הגישה "מונדרגון" קובלנה פלילית על הוצאת לשון הרע. מה הקשר? עליפי אנשי התנועה הקשר הוא זה: התנועה לאיכות השלטון התלוננה בפני היועץ המשפטי לממשלה על אופן פתיחת החקירה ברשות לניירות ערך נגד האגודה השיתופית "מונדרגון". החקירה ברשות לניירות ערך, עליפי תפיסת אנשי התנועה לאיכות השלטון, עשויה היתה לשרת את קרייטמן ולספק לו מעין ◀

לממשלה (ומפרסמת זאת בעיתונות) בתלונה על הליך פתיחת החקירה נגד "מונדרגון" מטעם הרשות לניירות ערך. טענת התנועה: מירי כץ, יו"ר הרשות, היא אחותה של רות יובל, עורכת בכירה ב"ידיעות אחרונות". ליובל עשוי, לכאורה, להיות עניין בחקירה נגד "מונדרגון", מפני שחקירה כזו נותנת לכאורה גושפנקה לטענות שפרסם "ידיעות אחרונות" נגד "מונדרגון", ומכאן שגם תומכת לכאורה במאבק המשפטי הניטש בין העיתון ובין "מונדרגון". ביום שבו פורסמה תלונתה של התנועה החל התחקיר של "ידיעות אחרונות" נגדה, אשר הוביל בהמשך לכתבה בעניין תרומתו של מארק רייץ'.

בפרשה הסבוכה אפשר לרדון מנקודות מבט אחדות: מי צודק מבחינה עובדתית, מהי מידת הריחוק האישי הנדרשת מעיתונאי ביחס לנושא שבו הוא מטפל, ועוד, אולם הניסיון לברר את השאלות הבאות נראה חשוב יותר: אם מתנהל מאבק מעל דפיו של עיתון, מי הוא שנאבק – הכתב? העורך? האם ניתן לבודד גורם אחד שמנהל את המאבק ואם כן, האם זה דווקא הגורם

► "אליבי" בחקירת הקובלנה הפלילית: רוצה לומר, אם הרשות חוקרת את התנהגות "מונדרגון", הרי שהדברים שכתב קרייטמן מקבלים חיזוק משמעותי. קרייטמן מן מתייחס לטענה זו כך: "מה היה לי בעצם נגד התנועה לאיכות השלטון? למה יש לי עניין אישי? אם אתה מברר מה זה תביעה, תביעת דיבה או קובלנה פלילית, נגד כתב של עיתון, העיתון נושא באחריות, התביעה היא נגד העיתון".

טענה נוספת של התנועה גורסת שהכתבה היתה חלק ממסע לחצים נגדה שהפעילו גורמים ב"ידיעות אחרונות" ושכלל גם איומים. עו"ד שי שהמי, המבי קר הפנימי של התנועה, משחזר: "התקשרו העיתונאים האלה לאנשים בתנועה ואיימו עליהם... ייחסו את עצם הגשת התלונה לאפשרות של כתיבת הכתבה. כלומר לא אם תעשו כך וכך... אז אנחנו נפרסם, ננקוט נגדכם אמצעים. היו אירי מים וכמה ימים לאחר מכן מתפרסמת הכתבה". נזכר, התחקיר של קרייטמן ולשם מתחיל להתגלגל רק לאחר שהתלונה כבר הוגשה.

הטענה על איומים לכאורה שאיימו הכתבים חמורה ביותר. יש בה בהחלט להצביע, אם תוכח כנכונה, על התנהגות של הכתבים, כנבדל מהעיתון, או לפחות באופן שאינו בהכרח קשור בעיתון. מצד שני, אם היו איומים, כטענת התנועה לאיכות השלטון, מדוע הם לא מוזכרים במפורש בעלון התנועה, שם שוטח עו"ד שהמי את טענות התנועה נגד העיתונאים? מה ההיגיון באיום, אחרי שהתנועה כבר "ירתה", קרי, כבר הגישה את התלונה?

גיא לשם זוכר את השיחות עם אנשי התנועה באופן שונה: "אני אומר במפורש ובאחריות ועם יכולת משפטית להוכיח את זה: לא נאמרה שמץ של מלת איום, לא במפורש ולא במשתמע. המלה כתיבה לא הוזכרה בכלל באותן so called שיחות איום וגם לא השרש כ.ת.ב. יש לי עניין גדול להוכיח את צדקתי בנושא הזה, מפני שלא נעשה פה שום עוול ובוודאי לא היתה פה כוונת זדון. אני אשמח מאוד אם הם יטענו וזה יתפרסם שאיימנו עליהם, כיוון שאז אני אגיש תביעת דיבה".

שני הצדדים מציגים עמדות נחרצות בעניין האיומים לכאורה. בכל אופן, התעלמות מעיתוי כתיבת הכתבה ופרסומה תהיה היתממות: הכתבה בעניין קרן רייץ היא תגובתית לפעולה של התנועה (הגשת התלונה נגד כתבי "ידיעות אחרונות" ליועץ המשפטי לממשלה). מודי קרייטמן אף מודה בזה. אין עוררין על כך שבאותו יום שהתנועה פנתה ליועץ המשפטי לממשלה, פנה מודי קרייטמן לתנועה והחל בבירוריו. עיתון צריך להיזהר מאוד מליצור את הרושם שנעשה שימוש בדפיו כדי לנהל חשבונות של העיתון או גורמים בתוכו. במקרה שלפנינו העיתון משרד: מסוכן להתעסק אתי; התנועה מחזירה: מסוכן גם להתעסק אתי. הטענה השלישית נוגעת למשפט שהופיע בכתבה נשואת המחלוקת: "השם מארק רייץ מוכר היטב גם למגייסי התרומות של התנועה לאיכות השלטון". התנועה לאיכות השלטון טוענת שהמשפט שקרי ועומד בסתירה לתגובתה כפי שנמסרה ופורסמה ב"ידיעות אחרונות". התגובה אומרת מפורשות כי בתנועה לא ידעו על עברו של האיש. נראה שיש צדק בטענתם של אנשי התנועה. על משמך עות הדברים יש לעמוד מתוך הקשרם. צירוף המלה "היטב" מרמז על היכרות לעומק. ההקשר שבו מופיע המשפט – מיד אחרי שמיוחסת לאינטרפרול האמירה: "...אין ספק, הוא הנוכל הגדול בעולם", ולפני משפט המתאר את התנועה כמי שחרתה על דגלה לפעול למען טוהר המידות ובכל זאת ניוונה גם מסכסך ש"מקורו בחשבון הבנק של המבוקש" – כל אלו יוצרים אצל הקורא את הרושם שבעוד שהוא עצמו עשוי לא לדעת מי הוא אותו רייץ, הרי תנועה שכזו, שעל דגלה חרוט המאבק למען טוהר המידות, ודאי יודעת מי הם אלה שלא רק שאינם טהורים, אלא הם המושחתים הגדולים בעולם. זאת ועוד, אומרים בתנועה, הכתבה חסרה כל פרופורציה. קרן רייץ תורמת סכומים נכבדים לגופים רבים ומכובדים בארץ (ככל הנראה מדובר בעשרות מיליוני שקלים), ואילו הכתבה נטפלת לתנועה לאיכות השלטון, שלה נתרמו 5,000 דולר בלבד.

הסכום שמצוין בכתבה אכן מעורר סימני שאלה באשר להצדקה של כתיבת "חשיפה" מעין זו. להגנתם טוענים גיא לשם ומודי קרייטמן, כי את המידע על גובה התרומה קיבלו במועד מאוחר מאוד, כך שנמנע מהם לברוק אותו. הם מציינים גם כי מקרן רייץ נמסר להם שהסכומים שמקבלת התנועה אינם נופלים מן הסכומים שמקבלים גופים אחרים בארץ. לשם וקרייטמן מתארים התנהגות אובססיבית מצד התנועה לאיכות השלטון, שנועדה, לדבריהם, להתיש אותם ולרפות את ידיהם מלחקור בעניין.

גיא לשם: "...אנחנו מקבלים (בתגובה לשאלות שהכתבים הפנו לתנועה לאיכות השלטון; י"ק) במקום רשימה של תשובות, רשימה של שאלות בנוסח: האם

נכון ששני הכתבים יושבים באותו חדר ב"ידיעות אחרונות"? שאלות קנטרניות שלמעשה נועדו להטיף מוסר ולהתיש את הכתבים כדי שירדו מהנושא". את התשובות לשאלותיהם קיבלו הכתבים סמוך מאוד למועד ה"דר לייז". במקום לנסח את רשימת השאלות יכלה התנועה לספק מיד (ולא באיחור ניכר) את גובה סכום התרומה (5,000 דולר).

לכל הפחות, טוענים בתנועה, היה על קרייטמן לציין כי יש לו עניין אישי בחקירה. על הטענה הזו משיב גיא לשם: "באותה מידה הייתי מבקש שבתחית ההודעה שלהם לעיתונות (של התנועה לאיכות השלטון; י"ק) יהיה כתוב שהתנודע לאיכות השלטון קיבלה מידע מגורמים ברשות לניירות ערך שיש להם עניין בזה שמירי כץ תלך (כלומר שמירי כץ, יו"ר הרשות, תיפגע; י"ק)".

מודי קרייטמן וגיא לשם טוענים, מצדם, כי התחקיר על קרן רייץ נולד באופן שהוא טבעי לעיתונאי חוקר. לפי הבנתו של מודי קרייטמן, האופן שבו התעריבה התנועה לאיכות השלטון במקרה פוגע בהכרח בחקירת הרשות לניירות ערך נגד "מונדרגון". ההודעה לעיתונות שפרסמה התנועה, בצמוד לפנייתה ליועץ המשפטי טי לממשלה, בעת שמתנהלת חקירה סמויה בעניין, ודאי פוגעת בסיכויי החקירה. לכן התעורר אצל קרייטמן החשד שהתנועה פעלה ממניעים לא כשרים. זו הסיבה, על-פי קרייטמן, שהחל לחקור בפרשה. ראשית כדק אם לתנועה יש קשר כלשהו ל"מונדרגון". קשר כזה, אגב, לא נמצא. משהופנה לאתר האינטרנט של התנועה, ומצא שם את שמה של קרן רייץ, שינה כיוון והחל לחקור באפיק הזה.

אבל לא כולם סובלים

אף אחד מן הנוגעים בפרשה לא נותר ללא פגע. דופי מסוים הוטל בתנועה לאיכות השלטון וזו אף הפסידה לפחות תורם אחד, מארק רייץ (אשר נפגע מכך שהתנועה, לדעתו, לא הגנה עליו די הצורך). הכתבים הושעו, ויקרתם המקצועית נפגעה וחקירה משטרתית מצפה להם, אולי, מעבר לפינה. מי שהצליח לחמוק בעור שיניו הוא הגורם המפרסם – "ידיעות אחרונות" – וגורמי העריכה שמעל הכתבים.

עו"ד שי שהמי מסביר מדוע תלו בתנועה את האשמה בכ" תבים בלבד: "עד שהעיתון פעל נגד העיתונאים אנחנו לא ידענו אם העיתון מעורב או לא, אם זה על דעתו או לא על דעתו, אם העורך הראשי ידע על כך או לא ידע על כך..."

ברגע שהעורך הראשי של העיתון החליט לחקור את העניין ולפעול כפי שפעל, לפי דעתי העיתון נקי".

אם פעל עורך "ידיעות אחרונות" נגד הכתבים הרי שהיה זה אחרי, ולא לפני, הגשת התלונה במשטרה נגד לשם וקרייטמן. ובנוסף, כיצד יכולה פעולת העורך נגד הכתבים לשחרר את הדרגים שמעליהם ואת העיתון מאחריות לגרסה שהעיי תון פרסם? האם ייתכן שהתנועה לאיכות השלטון בחרה לעצמה מטרה קלה ונוח חה? כך, לפחות, סבור גיא לשם: "מאוד קשה לבוא בטענות לגוף חוק כמו "ידיעות אחרונות". גיא לשם גם מצביע על תלות אפשרית שיש לתנועה בעיתון, המס" בירה, אולי, את רתיעתה מלהתעמת אתו חזיתית: "תדירות ההודעות לעיתונות שם זה דבר שאני לא מוצא לו מקבילה בשום מקום בישראל. משרדי יחסי ציבור לא מוציאים כמות כזו של קומוניקטים". מודי קרייטמן מוסיף: "הלחץ הוא תמיד על הכתב ולא על העיתון. על מי יותר קל להפעיל לחץ? על הכתב".

עצמאותו של עיתונאי מובטחת לו במידה רבה על-ידי הגוף התקשורת שבו הוא עובד. כתב שיודע שהוא עצמו חשוף למאבקים משפטיים ואחרים מול גופים גדולים וחזקים ממנו יהסס לכתוב נגדם ואף לחקור את התנהלותם. ובהתאם, במאבקים משפטיים שנוערכים נגד כתבים (בתחום לשון הרע) מספק העיתון את ההגנה המשפטית ואף משלם את הפיצויים במידת הצורך.

השעייתם של הכתבים מעוררת תהיות נוספות. העיתון אמור לשמש מחסום ומגן מפני הלחץ. במקרה זה, העיתון לא פעל כמטרייה אלא כמטרה: הוא השעה

את הכתבים. מה הן, למעשה, הטענות שמעלה העיתון נגד כתיביו? חוסר פרופורציה (אחת הטענות של התנועה), סגנון מתלהם? הרי כל אלה עוברים תחת ידיו של עורך, וזה יכול (וצריך) לתקנם מבעוד מועד. הכתבה הזו, אפשר להניח, ברור מה לכל כתבה אחרת במוסף של "ידיעות אחרונות", עברה את ביקורתה של עורכת המוסף והמשכתבים.

את תגובת "ידיעות אחרונות" לשאלות אלו ואחרות לא ניתן היה להשיג עד מועד סגירת הגיליון.

הטענה היחידה באשר למימונת המידע בכתבה מתייחסת לרמיזה של הכתבה בים כאילו בתנועה הכירו את עברו של מארק ריץ'. זו טענה שאינה מוכחת בכתבה, ומוכחשת על-ידי דובר התנועה בגוף הכתבה. היכן היתה עורכת המוסף שקראה את הכתבה ואישרה אותה לפרסום? קשה, אם כן, לראות היכן נפרדות כאן דרכי הכתבים והעיתון. על כן, לגמרי לא ברור מדוע ננקט צעד של ענישה על-ידי העורך כלפי הכתבים בלבד.

נרמה שמדובר כאן במאזן אימה (או תועלת) בין התנועה לבין "ידיעות אחרונות". במשחק בין ה"גדולים" ("ידיעות אחרונות" והתנועה לאיכות השלטון) הוחלט, כנראה, להקריב את ה"קטנים". התנועה בחרה למקד בהם את התקפתה (במקום בעיתון), והעיתון הנחית מכה משלו על הכתבים.

הסיקור התקשורתי

מטבע הדברים עורך פרסום הכתבה, ועוד יותר מזה התלונה שהגיש אליעד שרגא מהתנועה לאיכות השלטון, הד תקשורתית.

● ב"יומן" בערוץ הראשון מופיעה ביום שישי בערב (17.11.00) כתבה של בועז שפירא. כותרתה: התנועה לאיכות השלטון הגישה תלונה למשטרה נגד שני כתבים של "ידיעות אחרונות", ולפיה הם ניסו להלך עליה אימים. אליעד שרגא

באותן נקודות שהיא נדרשה להתמקד בהן... היא נעשתה במהירות הדרושה, בכלים הארואיים של סוג החומר הזה, והיא התייחסה לכל הבעיות שראינו, וטייפלנו בהן בוהירות ובאחריות".

● ביום ראשון, 19.11.00, הועלתה הפרשה ב"דוקומדיה". העורך והמגישי, מתי גולן, פתח את התוכנית בדברים הבאים: "לא כל יום מגישים תלונה במשטרה על סחיטה באימים נגד עיתון, אבל זה מה שעשתה התנועה לאיכות השלטון נגד 'ידיעות אחרונות'". האמת היא שגם ביום שישי לא הוגשה תלונה על סחיטה נגד העיתון, אלא נגד כתבים בעיתון. מתי גולן לא רק מתעלם מן המשמעות של הגשת התלונה דווקא נגד הכתבים, הוא אף "מתקן" את פעולת התנועה. גם לאחר שעו"ד שרגא מעמיד אותו על טעותו, מוסיף גולן לאורך הראיון להתייחס לתלונה כאילו הוגשה נגד העיתון. מתי גולן הסביר בדיוק מדוע לא עמד על ההבדל בין תלונה המוגשת כנגד עיתון ובין תלונה המוגשת כנגד כתבים: "מה החשיבות של זה? אני רואה בזה דבר עוברתי. בהקשר ההוא אז זו לא נראתה לי השאלה החשובה".

מיד לאחר הפתיחה העלה גולן את עו"ד אליעד שרגא לשירות. שרגא פרס את סיפור העלייה מנקודת מבטו. גם כאן, בנקודת המפתח, לא נשאלות השאלות החשובות. שרגא מסביר שהופעלו לחצים על התנועה. "מתקשר מר מודי קרייטמן ושואל האם לאנשי התנועה... יש מניות ב'מונדרגון', כאילו כל התלונה שלנו... הונעה על-ידי איזשהו אינטרס אישי שיש למי מחברי התנועה". גולן אינו מברר כיצד שיחת הטלפון הזו, שעל פניה היא לגיטימית, היוותה לחץ. אליעד שרגא מוסיף וטוען: "ברגע שאנחנו פונים ליועץ המשפטי לממשלה מתחיל פה הליך משפטי. זה למעשה הקלאסיקה של שיבוש הליכי משפט שמנסים להלך אימים על מתלונן... מזכיר את הסרטים של המאפיה שמניחים ראש של סוס במיטתו של אדם שרוצים לאיים עליו ובכך נותנים לו רמז עבה למה שעלול להתרחש איתו". מתבקש שת כאן שאלה: אם מדובר בקלאסיקה של שיבוש הליכי משפט, מדוע לא הופיע סעיף זה בתלונה למשטרה? ובכלל, מתי הפכה התנועה לאיכות השלטון לחלק ממערכת המשפט? הלא מרגע שפנתה ליועץ המשפטי לממשלה אכן מתחיל הליך משפטי אולם מסתיים חלקה של התנועה בפרשה.

בהמשך השידור מציין גולן ש"דוקומדיה" הזמינה את "ידיעות אחרונות" להגיב ונמסר לה שהעניין בבדיקה. בתשובה לשאלה, הסביר גולן בדיוק מדוע לא יוצגו עמדות הכתבים, ומדוע לא הקשה בשאלות על אליעד שרגא: "זו תלונה שלו נגדם (של עו"ד שרגא נגד כתבי 'ידיעות אחרונות'; י"ק). אף אחד לא יכול לבוא בשמם. הזמנו את הכתבים, הזמנו את העיתון. הם לא באו. אני לא יודע מה אתה רוצה".

את דרך ניהול התוכנית על-ידי מתי גולן אפשר אולי להבין טוב יותר לאור הדברים שכתב בנושא בעיתון "גלר בס", שצוטטו גם בכטאון התנועה לאיכות השלטון. וכך

כותב גולן: "לא מבין מה רוצים כמה עיתונאים מהתנועה לאיכות השלטון... קראו נו ששני הכותבים הושעו מעיסוק בתחקירים, וצריך להחמיא לעיתון על הצעד החריג והאמיץ". גולן לא לוקח בחשבון, כנראה, את העובדה שהכתבה פורסמה ב"ידיעות אחרונות"; את העובדה שהעורך הראשי שהשעה את הכתבים ביום ראשון הוא העורך הראשי ששמו מתנוסס בעמוד הראשון של דף החדשות ביום שישי. האם מתי גולן יודע שהעיתון הנמכר במדינה הוא "ידיעות אחרונות" או שמא הוא סבור שמדובר ב"מודי קרייטמן ניו"? צעד חריג? בהחלט. אמיץ? נרמה שההפך הוא הנכון. "ידיעות אחרונות" מצליח, הודות למתי גולן, גם לא לשאת באחריות לדברים שפורסמו על דפיו ועברו את שגרת העריכה הרגילה על כל מדרגיה (רכו הכתבים, ישיבת מערכת), כולל הצגת הרקע הרלבנטי של הכתבה, וגם לצאת אמיץ על גבם של כתביו. מתי גולן גם מסביר כיצד הוא מצפה מעיי תונאים לנהוג בתנועה לאיכות השלטון: "יש מקום לצפות שהתקשורת והעיתונאים יסייעו לתנועה, יעודדו אותה, יקדמו אותה...". האם עירוד וקידום גוף כלשהו הוא מטרה עיתונאית? בדיוק תפיסה זו של מתי גולן, המעמידה גופים מסוימים מעל לביקורת, היא שמחייבת ביקורת עליהם. גם התנועה לאיכות השלטון אינה מעל לכל חשד, ויש מקום לברוק את עמדותיה ודרכיה באופן ענייני.

העובדה שהעיתון יכול לנהוג כפי שנהג מלמדת על מצבו של העיתונאי בישראל בשנת 2001. העובדה שהעיתון יכול היה לנהוג כך מבלי שהתקשורת האלקטרונית תחשוף זאת, מלמדת על מצבה של התקשורת האלקטרונית. ■

עו"ד שי שהמי, חבקר התנועה:

עד שהעיתון פעל נגד

העיתונאים אנחנו לא ידענו

אם העיתון מעורב או לא, אם

זה על דעתו או לא על דעתו

מרואיין כשהוא מסביר שמדובר בכריזמה תקשורתית לשמה של אנשים שיכורי כוח. בסיום הכתבה מעיר שפירא בחיך כי ב"ידיעות אחרונות" "התקשו לאתר את העורך כדי שנוכל לקבל את תגובתו".

ברור לגמרי מן האופן שבו מדווח שפירא שבעיניו מדובר בסכסוך בין התנר עה לאיכות השלטון ובין "ידיעות אחרונות". הוא אף מייחס אמירה ברוח זו לאנשי התנועה: "בתנועה לאיכות השלטון אומרים כעת כי 'ידיעות אחרונות' נחלץ לתקוף את התנועה כנקמה וכדי להפחיד משום שהתלוננה נגד מירי כץ". על רקע זה, מתמיה ששפירא לא העלה את השאלה המתבקשת – מדוע הוגשה תלור נה נגד הכתבים, במנותק מן העיתון? בכותרת הכתבה דווקא צוין שהתלונה הוגי שה נגד כתבים בעיתון. האיזכור הזה חייב את שפירא לעשות אחד מן השניים: או לברר עם אליעד שרגא מדוע התלונה היא נגד הכתבים בנפרד מהעיתון, או, אם ההפרדה מקובלת על שפירא, לפנות דווקא לכתבים ולבקש את תגובתם. גיא לשם ומודי קרייטמן מציינים כי ממערכת "היומן" לא פנו אליהם לבקשת תגובה. בנוסף יש לתהות מדוע החמיץ בועז שפירא את השאלה המתבקשת: היכן כאן הסחיטה? הרי התנועה כבר עשתה מעשה ופנתה ליועץ המשפטי לממשלה, כך שלא ניתן עוד לסחוט אותה בפרשה זו.

בועז שפירא הסביר בדיוק: "האחריות המקצועית שלי הנחתה אותי כשעיתי את הכתבה והיא נעשתה לפי כל אמות המידה המקובלות... יש הרבה שאלות בסוגיה הזאת. זה יש חומר. הכתבה היתה קצרה ומתמצמת. נגעה

עין בינללאוסית

את הלילה הזה לא ישכחו ראשי רשתות הטלוויזיה האמריקאית עוד שנים רבות. גם לא הצופים. "השגיאה החמורה ביותר בהיסטוריה של הטלוויזיה האמריקאית", קבע מומחה אחד. אחרים דיברו על "כדור הברזל שהתנפץ בשידור חי", ועל "הביצים שנמרחו על פניהן של כל רשתות הטלוויזיה". ועוד ציטוטים: "קרנבל של טעויות", "כישלון חרוץ ומבוכה רבתי". הנה, למשל, ציטוט מתוך דו"ח שהוגש לרשת החדשות סי.אן.אן בראשית פברואר, ופרטיו פורסמו בהבלטה ברשת עצמה: "ראשי סי.אן.אן נכשלו במשימתם הבסיסית כליל הבחירות, לדווח בצורה מדויקת לציבור על תוצאות הבחירות... מבחינת איכות החדשות, הבחינה הסופית היא שסיקור ליל הבחירות היה כישלון".

ככל שחולפים השבועות והחודשים מאז ליל הבחירות לנשיאות ב-7 בנובמבר 2000, כך מתרבים הדו"חות, ההערכות והתחקירים החושפים את נסיבות הכישלון המקצועי, שהיה נחלתן של כל הרשתות: סי.בי.אס, אן.בי.סי, איי.בי.סי, סי.אן.אן ופוקס. כולן נפלו יחד לאותו פח, כאשר נחפזו להכריז תחילה על כך ש-25 האלקטורים המכריעים של מדינת פלורידה נפלו לידי של אל גור, אחריכך חזרו בהן, ומאוחר יותר, בשעות הקטנות של הלילה, כשלו שוב כאשר הכריזו בזו אחר זו על ג'ורג' בוש כזוכה. אפילו אל גור, שצפה בשידורים, התקשר לברך את יריבו על הניצחון, אך חזר בו כאשר הוכרר כי במציאות הקרב צמוד ונטול הכרעה. גם עיתונים לא מעטים, המסתמכים על תחזיות הטלוויזיה, יצאו בכותרות ענק המבשרות על נצחונן של בוש. בסופו של דבר נדרשו עוד 36 ימי מאבק משפטי וספירות חוזרות, עד שהתברר כי בוש הוא אכן המנצח. אבל גם כאשר הנשיא ה-43 כבר ישב בבית הלבן, עוד עסקו רשתות הטלוויזיה בהלקאה עצמית ובניתוח הכישלון המקצועי המביך.

בחיפוש אחר האשמים, ובנסיון לשקם את אמינותן, הזעיקו חלק מרשתות הטלוויזיה מומחי תקשורת וסטטיסטיקה מאוניברסיטאות וממכוני מחקר, ומינו אותם לתחקר את הפאשלה ולהגיש המלצות שיימנעו הישנות כישלון בבחירות בעתיד. הדו"חות, שחלקם פורסמו בראשית 2001, מאפשרים הצצה אל דרך עבודתם של ארגוני התקשורת ואל מערכת השיקולים וההחלטות שהובילו לכישלון.

כל הדו"חות מטילים חלק ניכר מן האשמה על חברה בשם וי.אן.אס (Voter News Service) אשר ערכה עבור כל הרשתות את המדגמים בקלפיות היציאה (קלפיות שבהם מתבקשים המצביעים לחזור שוב על הצבעתם האמיתית), ניתחה את הממצאים יחד עם מידע מקלפיות אמת והעבירה אותם לרשתות. בכל הרשתות מאשימים כי אנשי וי.אן.אס שגו הן במדגם הסטטיסטי שיישמו בפלורידה, והן ברישום חלק מן הנתונים שזרמו אליהם. אבל בהערך מקורות אחרים, הניתוח של וי.אן.אס הוביל את הסיקור כולו, בכל רחבי ארה"ב, כמו גם בפלורידה. וכך, כאשר בשעה 7:50 במוצאי ליל הבחירות, בטרם נסגרו כל הקלפיות, שוקללו במחשבי וי.אן.אס הנתונים, ונקבע כי בסבירות של 95% גור הוא הזוכה בפלורידה – הובוק המידע הזה מיד לרשתות בצירוף הנחיה "אפשר להכריז", ואלה הכריזו בזו אחר זו כי המועמד הדמוקרטי זכה ב-25 האלקטורים.

אלא שכל דיון בכשל של וי.אן.אס מפנה למעשה אצבע מאשימה אל עבר רשתות הטלוויזיה עצמן. מתברר כי גם בעידן של תחרות חסרת רחמים על רייטינג, התאחדו לפני כעשר שנים כל רשתות הטלוויזיה והקימו יחד את החברה להפעלת קלפיות יציאה, איסוף המידע וניתוחו המקצועי. הקמת וי.אן.אס נועדה למטרה אחת: לחסוך מכל רשת את הצורך להפעיל ולממן באורח עצמאי קלפיות יציאה, ולהקטין את עלויות סיקור הבחירות. וי.אן.אס, עם תקציב הניתן לה במשותף על ידי רשתות הטלוויזיה וסוכנות הידיעות אי.פי, הפעילה ביום הבחירות לא פחות מ-45 אלף עובדים, באיסוף המידע ובניתוחו. אבל הרצון לצמצם את ההוצאות יצר מצב שבו תלויות כל הרשתות במקור מידע אחד, כמעט בלא אמצעים אחרים לאימות ובדיקה.

כמעט, משום שהרשתות הקימו צוותי חשיבה במוצאי יום הבחירות, שתפקידם היה לנתח את

רפי מן

ליל הבלהות

המידע ולסייע בקבלת ההחלטות על תחזיות התוצאה. באחד ממשרדי רשת איי.בי.סי, למשל, ישבו כמה סטטיסטיקאים מומחים, שאחד מהם, פרופ' כריסטופר אכן מאוניברסיטת מישיגן, החליט לפקוח עין ביקורתית במיוחד על ניתוחי וי.אן.אס. אכן, כך סיפר בראיון ל"אמריקן ג'ורנליזם ריביו", ביקש להבטיח שלא תחזור על עצמה שגיאה שאירעה בבחירות 1996, כאשר המדגם של וי.אן.אס הוביל את הטלוויזיה להכרזה שגויה על זותו של המנצח בבחירות לסנאט במדינת ניו-המפשייר.

אכן, שראה על גבי צג המחשב שלו את נתוני השטח של אן.וי.אס, הבחין שמהו לקוי בניתוח שעל-פיו לוקח גור את פלורידה. בעיניו זה היה קרב צמוד, עם מרכיבים רבים של איזודאות (כמו, למשל, דרך הצבעתם של 600 אלף המצביעים מחוץ למדינה). "למה למהר?" שאל גם עמיתו הסטטיסטיקאי פרופ' קנת גולדשטיין מאוניברסיטת ויסקונסין, שחשש אף הוא מפני טעות, במיוחד במדינה קריטית כפלורידה, העשויה להכריע בסופו של דבר מי יישב בבית הלבן, "הרי אין מדובר בבחירת לוכד כלבים בבחירות-משנה בצפון-דקוטה".

איתותי האזהרה של המומחים (שבריעבר צדקו בכל ניתוחיהם) עיכבו לזמן-מה את הצטרפות איי.בי.סי להודעה הרשמית על נצחונו של גור בפלורידה. בינתיים כבר העניקו כל הרשתות האחרות את הניצחון לגור, והפרשנים שעל המסך הדגישו את סיכויו הגוברים להגיע לבית הלבן.

איור: חירה פרידמן

הלחץ גבר ב"דסק ההחלטה" של איי.בי.סי, גוף של עיתונאים ומומחים שהוקם כדי לנתח את המידע ולהורות למגיש באולפן מתי להכריז על התחזית מי מן המועמדים זכה בכל מדינה.

בראש "דסק ההחלטה" באיי.בי.סי ישבה קתלין סמית (ברשת אחרת, פוקס, הופקר התפקיד בידי ג'ון אליס, בן-דודו של בוש, והוא שעתיד היה להוביל את הרשת שלו להיות הראשונה שתכריז שעות אחר-כך על נצחונו של המועמד הרפובליקאי). בדיונים מוקדמים שבה והזירה סמית מפני תחזיות חפוזות ושגויות. 12 דקות לאחר קבלת התחזית של וי.אן.אס – כמעט נצח במושגים של שידור חי דרמטי כליל הבחירות – החליטה סמית להצטרף לכל הרשתות והורתה למגיש פיטר ג'נינגס להכריז על גור כזוכה בפלורידה. בסופו של דבר, הודו גם הסטטיסטיקאים עצמם, ההחלטה הסופית מסורה בשעות כאלה בידי עיתונאים המנוסים בהכרעות תחת דד לייז ולחצי התחרות, ולא בידי מדענים נטולי אדרנלין.

על החלטות כאלה, קבע בפסקנות צוות המומחים שחקר במשך שלושה חודשים את כשלון הבחירות עבור רשת סיא.אן, "הטלוויזיה העניקה עדיפות גבוהה מדי למהירות ולתחרות, תוך פגיעה בדיווח מדויק ואחראי של תוצאות הבחירות". יו"ר רשת פוקס, רוג'ר איילס, לא נדרש ללשונם הנקייה של מומחים מן האקדמיה, כאשר הודה מיד לאחר הבחירות: "רפקנו את העניין". כמו תמיד, כשל באירוע מסוים חושף ליקויים שהיו קיימים עוד הרבה קודם לכן. הפאשלה של ליל הבחירות משקפת את מה שאירע למחלקות החדשות ברשתות הטלוויזיה במרוצת שני העשורים האחרונים, קבע אלכס ג'ונס, איש ה"ניוירוק טיימס" בדימוס ועתה מנהל מרכז שורשטיין לעיתונות, פוליטיקה ומדיניות ציבורית באוניברסיטת הארוורד. בשנות השישים, הסביר ג'ונס, לא ציפו הרשתות לרווחים משידורי חדשות אבל ראו בהם חלק יוקרתי משידוריהם, והחזיקו עיתונאים מן השורה הראשונה – מול המצלמה ובמערכת. בחלוף השנים החריף המירוץ אחרי הרייטינג, ואת מקומם של עיתונאים מנוסים החליפו כשרונות נוצצים. "הם ויתרו על הבשר ותפוחי-האדמה של עבודת חדשות רצינית", האשים ג'ונס, והשווה את משדרי החדשות לרהיט מהודר, שתוכנו נאכל בידי טרמיטים והוא קרס מול עיני הצופים ברגע המבחן, בליל הבחירות.

לא רק ליל הבחירות המביך דורש חשבון נפש מאמצעי התקשורת בארה"ב: גם סיקור מערכת הבחירות כולה נבחן עכשיו בעין ביקורתית, ובתקווה להפיק לקחים למערכות הבאות. אחת הסוגיות: כיצד צריכה לנהוג העיתונות, כאשר שני המועמדים מאמצים את הנחית יועציהם ונמנעים בעקביות מלהיחשף לשאלות בנושאים שאין הם מעוניינים להרחיב עליהם את הדיבור. גם ג'ורג' וו. בוש וגם אל גור העדיפו להעביר את "מסר היום" באירועים מבוזים היטב, מבלי להתמודד עם ברד של שאלות במסיבות-עיתונאים. כאשר נשאלו שאלות, הן באו מפייהם של תומכים ואוהדים בכינוסים מפלגתיים, ולאחר שעברו סינון מוקדם, כדי שלא יביכו את המועמדים. ככל שהמועמדים משעבדים עצמם ליועצי תקשורת, מומחי שיווק ואשפי "ספין", כך הופכים מרבית העיתונאים לניצבים בהצגה גדולה שמישהו אחר מביים בשבילם. גם העיתונאים הנלווים למועמדים במסעותיהם ברחבי אמריקה, ואולי רווקא הם, מתקשים לחרוג מסיקור שטחי של הקרקס הפוליטי הנודר מעיר לעיר. במקרים רבים אין להם זמן אפילו לעמוד על הלכי הרוח של הציבור, שלא לדבר על בירור רציני יותר של הנושאים שעל סדר-היום. בעבר היתה לכתבים הללו הודמנות לראות מקרוב את המועמד ולשוחח עמו: עכשיו המפגשים הישירים מעטים ומתנהלים תחת בקרה הדוקה של היועצים כדי שהמועמד לא יפלוט חלילה מפיו משהו מביך שיחרוג מן האסטרטגיה של הקמפיין.

וולטר רוברטסון, סגן עורך העיתון "בוסטון הראלד", השווה בכתבה ב"קולומביה ג'ורנליזם ריביו" את הכתבים-הצמודים ל"גלמי פרפרים חתומים הרמטית", שאינם יכולים להיחלץ מן הפקעת שבה הם כלואים כדי למלא את תפקידם. רוברטסון עצמו, שלא נצמד למועמדים, חשף במאמרו נתונים מביים כים על המועמדים, כולל התחמקותו של בוש משירות מילואים במשך כמה חודשים במשמר הלאומי, וההגזמות של גור במחיר התרופות שרכש לכלבו. "אם יש אלף כתבים שעוסקים בקמפיין", אומר רוברטסון, "רק קומץ זעיר של כתבים עורכים בחינה רצינית של הרקע של המועמדים".

היבט נוסף המעיד על הידרדרות הסיקור התקשורתית, בעיקר על המרקע: ה"סאונד בייט", אותם משפטים קצרים בקולם של המועמדים ובתמונתם, המשולבים בכתבות טלוויזיה, התקצרו בקמפיין האחרון עוד יותר – עד לשבע שניות בממוצע. המועמדים נדרשים אפוא לתמצת ולצמצם את המסר שלהם ממש למינימום האפשרי, הרחק מכל יכולת לקיים דיון מהותי וענייני בנושאים שעל הפרק. ואם לא די בכך, העיתונות, הרדיו והטלוויזיה עוסקים פחות ופחות בנושאים שעל סדר-היום ובכישורי המועמדים להנהיג את אמריקה, ומקדישים את מרב תשומת-הלב לדיווח שוטף על המאבק הפוליטי עצמו, מה שמכונה "מרוץ הסוסים", תוך התמקדות ניכרת בתוצאות סקרי דעת הקהל על מצב התמיכה במועמדים. בדיקה שערך חוקר התקשורת סטיבן הס העלתה כי 71% מן הכתבות ששודרו בחדשות הערב של רשתות הטלוויזיה במהלך מערכת הבחירות עסקו במצבם של הסוסים הפוליטיים על מסלול המרוצים, ולא בענייני מהות. לא פלא אפוא שסקר שנערך לאחר הבחירות על יחס הציבור לתפקוד אמצעי התקשורת בבחירות 2000 העלה כי רק 28% מן האמריקאים מרוצים מדרך הסיקור, בעוד ש-38% מעניקים ציון נמוך לטלוויזיה ולעיתונות. 69% מאוכזבים או זועמים על פאשלה ליל הבחירות, ומאשימים את ראשי רשתות הטלוויזיה כי השיקול העיקרי המנחה אותם הוא הרצון לנצח בתחרות מול הרשתות האחרות – ולא המחויבות להעניק שירות הולם לצופים.

בארה"ב הבינו שככל שהמועמדים משעבדים עצמם ליועצי תקשורת, מומחי שיווק ואשפי "ספין", כך הופכים מרבית העיתונאים לניצבים בהצגה גדולה שמישהו אחר מביים עבורם

אבל גם רבין לא ידע

את פגישת החוף עם חזק. לא שהוא יודע. ביקשתי שיתעניין והוא חזר למחרת עם חיווק להנחית: לא שמעתי, משמע אין. אבל עיקשות השאלה עוררה בו סקרנות. אחרי מלות ביטול אחדות על ההשערה הפרועה הסכים לברר אצל השר. גם רבין לא ידע על שום בעיות בשב"כ. הטעות שלי היתה בקיצוץ כנפי הרמיון: אם

אשרציני כחוק – ועבר לעבוד – תו החשאית – החליט להסתלק ממנה, אז מה אם רבין לא יודע? באותו זמן כבר סערה בצמרת השב"כ פרשת ההריגה של שני מחבלי אוטובוס קו 300 והניסיון הפלילי להעלים אר. תה. חזק ושני חבריו, ראש האגף לריגול נגדי פלג רדאי וראש אגף המנהלה רפי מלכא, החליטו ללכת באש נגד הבוס שלהם, אברהם שלום, שאישר את ההריגה. בנסיבות של מקרה כזה, הרבה מאוד זמן חלף עד שפורסמה הידיעה הראשונה על השערורייה. את הסקופ של הכתב, אמיר שביב, שמע חזק עצמו ב-21 במאי 1986 במכרז ניה, במהדרות הטלוויזיה שהורעברה ברדיו. ומי לא פרסם את הידיעה על אף שידע הרבה לפני החשיפה בטלוויזיה? עורך "מעריב", עידו דיסנצ'יק. היה לו על כך מאוחר יותר הסבר מצד הפטרוטיות והאחריות הלאומית.

החשיפה הצנועה שלי, תיאטרלית כמו התחלת הסיפור, היתה בדרמת הטלוויזיה שעשו אורי ברבש ומוטי לרנר על הפרשה כעבור כעשר שנים. אחת התמונות הראתה את דורית ביניש, המשגנה לפרקליט המדינה, בדיון פנימי נרגש עם היועץ המשפטי יצחק זמיר, פורסת את "הארץ" אל המצלמה וקוראת מאמר שכתבתי בדרשה להוציא החוצה את כל פרטי הפרשה. ■ ביניש, על המסך, פרצה בבכי.

גדעון סאמט הוא חבר הנהלת מערכת "הארץ"

צנזורה נוהגים לומר שמידע על הנושא הרגיש הזה בא ממקורות זרים – כי ישראל ערכה באותו זמן את ניסוייה הגרעיניים באוקיינוס השקט בשותפות עם פריס ותחת מסווה הפיצוץ צים של צרפת עצמה. האפשרות המרתקת חלפה בראשי כבר אז בגרסה חלקית: המשנה לראש השירות מתקומם נגד איזו מעורבות

תחילתו של הסקופ האבוד היתה בחוף הים של הרצליה בסוף 1985. בהרגל שאני עצל כבר מזמן להתמיד בו, באתי לשם כמדי בוקר עם זוג חברים לריצה ורחה, ואת מי אני רואה שרוע על החול אם לא את ראובן חזק, המשנה לראש השב"כ. ראובן, צ'צ'ו בפי ידידיו (שלא נותר לו אז יותר מדי פנאי בשבילם), היה באותם ימים מהבחורים המצוינים העסוקים ביותר במדינה. ים? שרוע? בבוקר?

כשרצה ידע יפה להיעלם. רק כעבור זמן אמרתי לעצמי שבמקרה ההוא, על-פי דרך הסתרים שלו, השתוקק בעצם להיחשף. אבל חזק סירב להסביר מה עשה שם, מה הרחיק אותו מהמשרד. הוא אמר משהו בלתי משכנע בעליל על חופי שה. לעיני ידיד ותיק הוא נשמע בהחלט לא טוב. הוא נראה שוכב על האדמה ביותר מאשר מובן אחד. הנחת לו. כשראיתי אותו שוב למחרת כבר לא הרפיתי. לבסוף, תחת לחץ בלתי מתון, הציע לי לחשוב על מלה אחת. "תחשוב על 'גרינפיס'", אמר.

ארכיון "הארץ" סיפר דברים מעניינים על התנועה האקולוגית התוקפנית. פרשה עכורה נפרשה חודשים אחדים לפני כן בפריס סביב הטבעתה של ספינת "גרינפיס" בדרום האוקיינוס השקט ליד גירזיל-נר. הנשיא מיטראן נאלץ

לפתוח בחקירה. התברר בה ששר ההגנה הצרפתי היה מעורב בהוראה. מיטראן לא חף מידיעה מוקדמת אך השליך למדורה את המיניסטר שלו ואת סוכניו וביניהם, כמובן, סוכנת יפה פייה, שהוואשמו בהטבעת הספינה ובהריגה של אחד מפעילי הארגון.

תחת עיניי השאלות שלי נתן צ'צ'ו רמז אמין: דרושה חשיפה של פרשת טשטוש בדרגים העליונים. אבל אז? מה לעניין הוא ולשב"כ? רק כעבור שנים שמעתי – לצורכי

איוו: מיכל צרי

ראובן חזק הציע לי לחשוב על החלה "גרינפיס"; אני לא נרמזתי

ישראלית בפרשה הצרפתית. רק עיתונאי שיעי יתאבד בניסיון להעביר סיפור נחמד כזה לפרסום דרך צנזורה היסטורית. וצ'צ'ו, אחרי שאמר "גרינפיס", שמר באדיקות על זכות השתיקה.

צלצלתי לאיתן הבר. ראש הלשכה של שר הביטחון רבין בממשלת האחדות של יצחק שמיר, חש תמיד, בדרך-כלל בצדק, שסיפורים כאלה לא יכולים להיות אמיתיים אם לא שמע עליהם. קורה משהו לא טוב בשב"כ? השמטתי

דעת הנקה

■ אל תביכו אותנו

כדי שאדם יכנה את עצמו "מבין" בפרסום, מן הסתם צריכה להיות לו השכלה במנהל-עסקים, ו/או בשיווק, ו/או בפסיכולוגיה ו/או סתם ניסיון בתחום. אנחנו, ההדיוטות צרכני הפרסום, בסך-הכל רצינו לראות ערוץ 2 ומצאנו את עצמנו מולעטים בעל-כורחנו בסחורה הזו במשך 15 אחוז מזמן הצפייה שלנו.

ושוב, יש להניח שתליית-לים של תיאוריות פסיכולוגיות נשפכו מאחורי גבנו על דרך השפעה-תן של הפרסומות על הצופה. אנחנו לא מתיימרים להבין בהן, אלא רק לנתח את הפרסומות במכר-שיר היחיד שבידנו: מבחינתנו הן נמצאות על המסך, ולכן נתייחס אליהן כאל חומר לצפייה, כאל "תוכנית" או סרט קצר, אם תרצו. ובהנחה שלמפרסמים יש אינטרס ברור שהצופים יישארו לראות את הסרטון שלהם, הם צריכים למשוך אותנו, בוודאי לא לגרש.

מה באנו להגיד כאן? בערוץ 2 יש מגיפה לא קטנה של פרסומות "מצחיקות". חלקן מבוססות על משחקי מלים ("מה נחה מה?", "חלקן על סיפור בדיחות ממש. יש להניח שהביגורפיה של פרסומות מסוג זה היא פחות או יותר כזו: הקופירייטר במשרד הפרסום עלה על משחק מלים כזה, או בדיחה, שמסתדרת עם המוצר שלו. "אאר-ריקה!", הוא קופץ מן האמבט, כולו התלהבות. המנהלים שלו, ששומעים ממנו את ההברקה בפעם הראשונה, מתלהבים כמוהו. החברה האלה לא טורחים לעצור ולהתעמת עם האמת הפשוטה כל-יך, הידועה לכל אדם: בדיחה, אפילו בדיחה טובה, מצחיקה פעם אחת. בפעם השנייה היא מעלה חיוך, במקרה הטוב. בפעם השלישית היא משעממת ובפעם ה-47 היא מביכה.

מבוכת הצופה בטלוויזיה – במהלך שידור תוכנית, לאו דווקא פרסומת – היא עניין הראוי לדיון בפני עצמו, אבל כתופעה היא מוכרת לכולנו. לא פעם אנחנו מוצאים את עצמנו מתכווצים בכורסה מרוב מבוכה, כשלא עשינו כלום – רק צפינו במשהו שהר-או לנו. משום מה אנחנו מנכסים את המבוכה, שצריכה להיות כולה של היוצר, אלינו.

ושוב, בלי להתיימר להבנה פסיכולוגית עמוקה, מבוכה היא הדבר האחרון שאתה רוצה ליצור אצל הצופה שלך. עדיף שיכעס, אנשים די אוהבים לכעוס. אבל עם המבוכה אין לו כלים להתמודד, אז הוא מזופז.

אז מה אנחנו מציעים, מומחים גדולים שכמותנו? או, דווקא תפסתם אותנו מוכנים. לעניות דעתנו, המתכון לפרסומת מושלמת מכיל את הרכיבים הבאים: אנשים יפים שכיף להסתכל עליהם, שיר טוב, ואם אפשר – רמיזה לא מפורענת, רצוי שתהיה מינית. לפני שקופצים עלינו הצדקנים, נהדוף אותם בהסכמה מראש לכל מה שיטיחו בנו: כן, דוגמניות, דוגמנים וסקס. זה מה שמוכר.

אודי טרנו

■ המהות החמקמקה המכונה ישראליות

לפני עשרים שנה, באחד הפרקים של "שכונת חיים", עמד ילד וצעק: "אמא של יוני! אמא של יוני!". כשאמא של יוני יצאה, שאל אותה הילד החביב היכן יוני. היא ענתה שהוא הלך עם אבא שלו למוזיאון והרי סיפה במתיקות מחשידה: "ומה? אתם לא הולכים למוזיאון?" הילד הבטיח לה בשפל רוח שמובן שמש-פחתו מתכננת לפקוד את המוזיאון, אלא שזה יקרה רק בשבוע הבא. כשאמא של יוני נכנסה הביתה, הוא אמר: "מוזיאון! מה זה? נהיו לי כולם פרופסורים". מילא אם הרוח שעולה מחילופי הדברים הללו הייתה נשארת ברמת האירוניה העצמית או הבדיחה הפרטית, אולם נדמה שמדי פעם אנחנו נתקלים במשדרי טלוויזיה שלא די שלוקחים ברצינות את רוח הדברים כהגדרה מוצקה למנטליות הישראלית, אלא שמנסים לכפות אותה עלינו. דוגמה קונקרטית לכך מן התקופה האחרונה היא הפרסומת לייני ישראל-לי. התחבולה של הפרסומת פשוטה: היא מנסה לשכנע את קהל הצרכנים הישראלי לקנות מוצר על בסיס סולידריות וטיפוח הגאווה הלאומית, וזה ברור-כו עשה עליידי הגדרה תמוהה, שלא לומר מקוממת, של המהות החמקמקה המכונה ישראליות.

שורת האפיונים שהפרסומאי הזריר תפר לאותה מהות לקוחה מהרבה בדיחות עממיות, החל במנטלי-ות הקומבינה, על כל השחיתות המוסרית המתלווה אליה והנוקמים שהיא מסבה כיום לחברה ולתרבות בארץ, וכלה בתרבות היאללה – "ביום העצמאות אני לא עושה בריקיו, אני עושה על האש". לא שיש כאן, חלילה, ניסיון להתייפף ולבקש בנימוס מן העם היושב בציון לקרוא לפעולה הברברית, יש להודות, של זריקת חתיכות פרה על גחלים בשם אמריקאי. רק לציין שההתרסה שבבסיס המשפט נובעת מבוז אוטומטי שמי שתופס את עצמו כישיראלי, ולא כצופה מן הצד, פיתח לכל מה שנתפס בעיניו כגבוה, מורכב או טוען לאינטליגנציה.

אישית, אני סבור שיש איום בשורות השעשוע החבוטות שלוקטו לצורך הכנת הפרסומת (חסרונה של הברירה על גניבות הברזים מתורכיה ממש זועק),

האחרונות בצמרת הממשל הישראלי, כמו גם לפרי-חה חסרת התקדים של שוק הזיופים בארץ. הן מתחיי-לות באופן שבו אנחנו תופסים את עצמנו כתרבות, כחברה, כצרכנים מרצון של דימויים שהטלוויזיה מייצרת עבורנו בצורה הבוטה ביותר.

שמועון אדף

שיש סכנה בניכוס רציני של הלגיטימציות שאנחנו, כישיראליים, נותנים לעצמנו בתור, בסופמרקט, על הכביש או בחו"ל לנהוג בחפיפות ובבהמיות, ושיש משהו מטופש ביותר בהפיכה שלהן למקור לגאווה לאומית. קיימות סיבות פשוטות לשרשרת המעילות הכספיות הארוכה שנחשפת בשנים

■ תחת השפעה מצ'ואיסטית

הקמפיין נגד נהיגה תחת השפעת אלכוהול המושמע במניון בלתי סביר בעליל בגלגל"צ ובגל"צ ("שתיתי - נתתי") הוא, אולי, ביטוי מוסווה לשאיפותינו להידמות למחוזות אחרים, שלווים יותר, שבהם בעיות-מותרות מסוג זה נמצאות בראש סדר-היום הציבורי (ארצות-הברית ואירופה למשל), אבל התוצאה, או התוצאה. כמה שהיא מחזירה אותנו לקרקע המציאות הקשה, הישראלית. התשדירים מחיר ספסים בשפתם, סטריאוטיפיים בהצגת הרמוי-ות ובעיקר שובניסטיים באופן שמעביר אותי על דעתי (ומעביר אותי תחנה) בכל פעם שרק נשמע הקול המבשר את תחילתם.

אלמלא היה איסור כללי על שתיית אלכוהול באיראן, היו התשדירים האלו ראויים יותר לשי-דור ב"קול איראן החופשית" מאשר ברדיו ישרא-לי, אפילו אם הוא צבאי למחצה. הנה תמונת העולם המצטיירת מן הסיפורונים שבתשדירים, כביכול תסריטים טיפוסיים מחיי "הצעירים":

1. נשים לא שותות אלכוהול.
2. נשים לעולם אינן נוהגות בדרך הלוך לבילוי, אלא רק בדרך חוזר, וזה רק במקרה שהגבר שלהן איבד את יכולתו לשלוט על ההגה (הוא שתה).
3. נשים אינן יוצאות לבלות עם חברותיהן או לברן, אלא רק בחברת בני-זוגן הגברים.
4. גברים אמיתיים שותים אלכוהול.

הגבר היחיד שמורה באחד התשדירים שאינו שותה אלכוהול עושה זאת בקול עדין, מתחנחן ומתנצל כך שלשומעים לא נותר מקום לספק: זהו אותו טיפוס נחנחי שבבית-הספר החבר'ה לא היססו להדביק כינוי גנאי לנטיית המיניות החשודות שלו, בעיי-ניהם. לתמונת העולם העגומה הזו מתלווה גם תיאור טיפוסי של בילוי "גברי": אחד המצ'ואים מתאר איך הוא אוהב "לצאת לרקוד, לבלות, להשתחרר, להדביק שטרות לרקדנית. אבל כשאני נוהג אני אחראי". כלומר, חלק מאיבוד הרסן הוא התייח-דות לגופה של האשה כאל חריץ הפקדת מזומנים, מנהג שאולי מקובל בקרב חובבי ריקודי הבטן, אבל מהווה עלבון צורב לקבר-צה גדולה של נשים שנאלצת לשמוע את התשדיר הזה שוב ושוב בכל יום בדרך לעבודה.

המסר הסמוי שעולה מהתשדירים האלה הוא בדיוק הפוך ממה שהתכוונו בוודאי יוצריהם: שתייה היא עניין לגברים, גברים "אמיתיים". אפשר בלי שום קושי לחשוב שהקמפיין הזה ממומן על-ידי בירה "מכבי" ולא על-ידי הרשות הלאומית לבטי-חות בדרכים של משרד התחבורה.

בכל פעם שאני שומעת את אחד התשדירונים המעצבנים האלה, הדבר הראשון שמתחשק לי לעשות זה לעצור בחריקת בלמים ליד הפאב הקרוב ביותר (כן, אני נוהגת! לבר!), לרפוק איזה שתי בירות ולשעוט מאושרת, שתויה מכדי להכיר במציי-אות השובניסטיים שבה אני חיה, במהירות מופרות אל האופק. מי בכלל צריך חברים.

ענת באלינט

■ כיכר התלייה

במוסף "הארץ" מתפרסמים מדי שבוע, לצד המדור "מלח הארץ", מבחר ציטוטים תחת הכותרת "כיכר המדינה". לגמרי לא ברור מה אמור טור הצד השבועי הזה להיות: משעשע? (בדרך-כלל הוא לא); מקורי? (בדרך-כלל אלה ציטוטים הלוקחים מכלי תקשורת אחרים); ביקורת? (בדרך-כלל הדברים חסרי כל חשיבות ציבורית או עיתונאית). נדמה שכתליית היחידה של "כיכר המדינה" היא לספק פורקן של התנשאות לעורכה (או עורכיה). הציטוטים המובאים הם לרוב משעממים למדי, ובמקרים רבים כלל לא ברור מה המיוחד בהם. העורך (או העורכת) לוקח משפט תמים, לעתים הינני ותמיד תפל, ובאמצעות כותרת סרקסטית מנסה לשוות לו טון אידייתי. דוגמה מקרית: לפני כמה שבועות צוטטה גלי עטרי "על יחסיה עם אחותה" במלים הללו, שנאמרו בראיון ל"ידיעות אחרונות": "שוש היא החברה הכי טובה שלי. אתה אני יכולה להתל-בט שעות בטלפון אם להתקלח עכשיו או בעוד שעה, לחפוף היום או מחר". הציטוט התמים הזה (והמקסים, בעיני) זכה לכותרת המתנשאת "פתיחות". למה? סתם, למה לא? כנראה שבמוסף "הארץ" מצפים מגלי עטרי לספר לקוראי "ידיעות אחרונות", בפרטים, אם אפשר, דברים קצת יותר חשובים או אישיים. אז אולי היו דבריה זוכים לכותרת "השתפכות". נדמה שההיגיון הפנימי של "כיכר המדינה" הוא הוצאת משפ-טים - שמקורם, בדרך-כלל, בכל עיתון שהוא לבר מ"הארץ" עצמו - מהקשרם. וכש-מוציאים מהקשר, כמעט כל משפט יכול להישמע טיפשי ומגוחך.

"כיכר המדינה" איננו לב לבה של העיתונות הישראלית, כמוכן, אבל לבי נחמץ בכל שבוע כשאני קורא בו, בפך ההתנשאות הקטן הזה, שתכולתו נשפכת אלי מתוך דפי מוסף "הארץ". הייתי שמח לו היו עורכי המוסף מפסיקים לפרסם אותו.

ארנון לוי

עוד מעט נחזור... בערוץ המתחרה

שוק הבשר של כוכבי הטלוויזיה, אמיתיים ומדומים, הומה לקראת הכרעת ההתמודדות על הפעלת הערוצים החדשים

דנה וינקלר

הדקות האחרונות של מהדורת החדשות בערוץ השני ב־31 בינואר זכו לרייטינג לא מבוטל ולתיעוד והתייחסות בעיתונות הכתובה בבוקר שאחרי. לא גילוי מרעיש על שינוי מגמה בסקרי המרוץ לראי שות הממשלה ואף לא ראיון בלעדי או הצהרה מדיי נית גרמו להתעניינות הזאת, אלא פרידתו של יעקב אילון מחברת־החדשות של הערוץ השני לטובת התמודדות במרכז על ערוץ החדשות הייעודי. העיי סוק, האובססיבי משהו, בתייעוד דקות הפרידה מוכיח מה אנחנו מחפשים יותר מכל על המסך – את הכוכבים. כך מכל מקום רוצים לחשוב מנהלי חברת החדשות בערוץ 2.

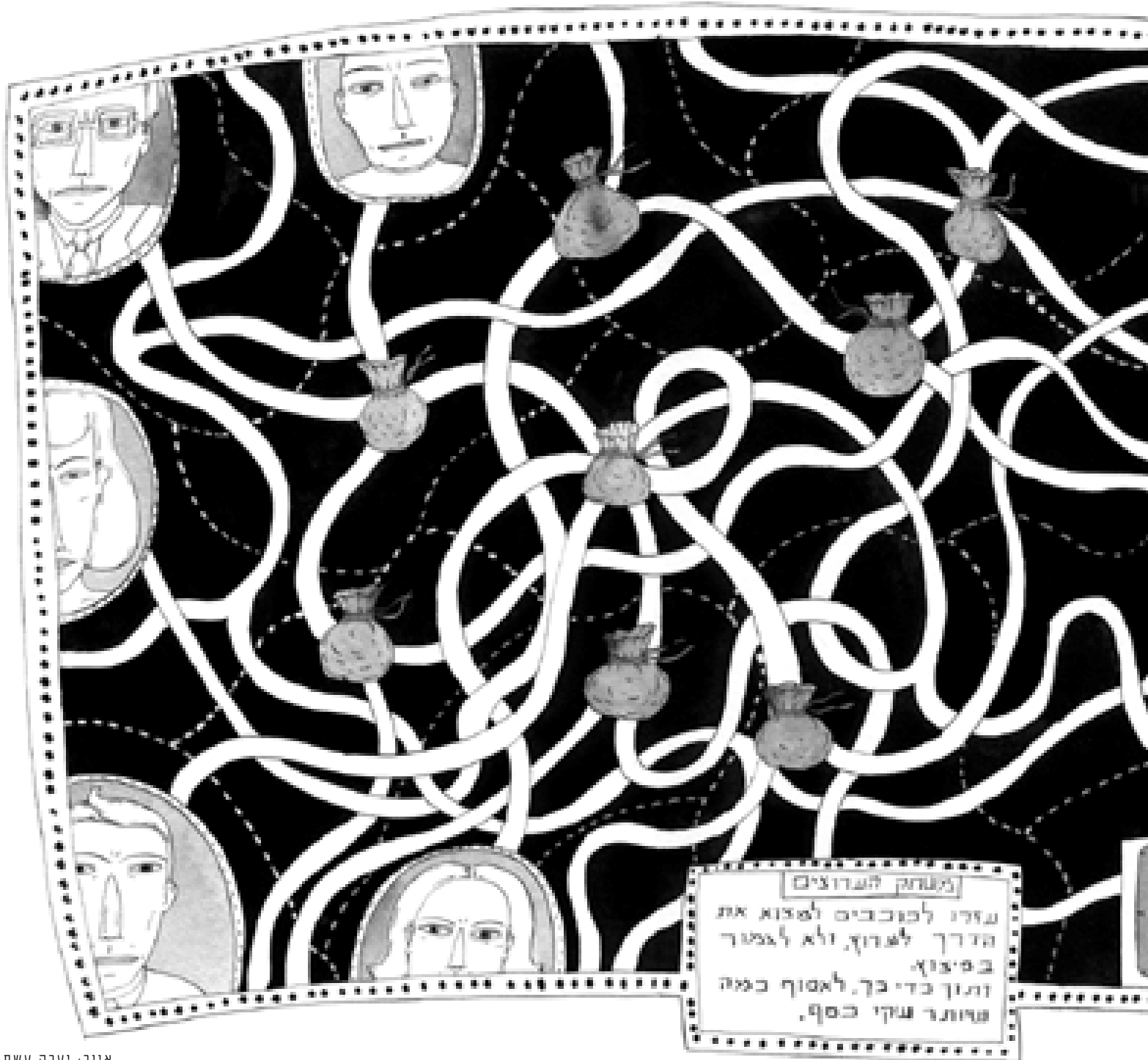
בימים אלה מתנהלים, במקביל, דיונים במועצת הכבלים והלוויין וברשות השנייה, שבהם יחלט מי יפעיל את ערוץ החדשות הייעודי ואת הערוץ המסחרי החדש. לקראת אמצע אפריל יחלט מיהן שתי הקבוצות שיוכו להפעיל את הערוץ השלישי, מסוף השנה הזאת למשך שמונה שנים.

ארבע קבוצות מתמודדות במרכז על הפעלת הערוץ המסחרי, שנסגר ב־5.2: "שירורי עדן", בראי שות מרדכי קירשנבאום, מנכ"ל רשות־השידור

בעבר; "טי.ו.3", בראשות אברהם ברזילי, איש "יריי עות אחרונות" ועורך "עובדה" לשעבר, ויפעת צחיי קיראל; "אפיקרום", בראשות דן מרגלית, חבר מערכת "הארץ", מגיש "פוליטיקה" ו"ערב חדש"; ו"ישראל־10", בראשות רוני אלגרנטי, בעבר סמנכ"ל הטלוויזיה החינוכית ומנכ"ל התאחדות תחנות הרדיו האזוריות, ויוהנה פרנר, בעבר מנהלת הטלוויזיה החינוכית ומבכירי "קשת". מתוכם ייבחר רו שתי קבוצות שיחלקו ביניהן את ימי השידור.

על שתי הקבוצות הנבחרות יהיה לעמוד בדריי שות הקפדניות של המכרז: לפחות 40% הפקות מקורי ריות ישראליות, יותר מ־60 שעות של תוכניות תעודה ודרמה מקורית, בעלות של כ־40 מיליון שקל בשנה, ותוכניות תחקיר, תרבות וסדרות היסיטוריות. יש להניח שההצעות ללוח שידורים ולתוכי ניות ספציפיות שהוגשו לוועדה היו גבוהות יותר, שכן על־פי תנאי המכרז כ־70% מסיכויי הזכייה היו גלומים באיכות התוכן, ובכלל זה בידול מערוצים אחרים, נאותות הפקה והשקעה בתוכניות. ההשקעה בשידורים תעמוד על 308 מיליון שקל לפחות בשנה השנייה (או 35% מכלל ההכנסה), ובשנה השלישית על 349 מיליון שקל (39% מההכנסה) לשתי הזכייי ניות יחד. דרישות אלה, כמו גם הדרישה לסכומי מינימום להוצאה על הפקות מקור, נועדו להבטיח

שהערוץ החדש יהיה שונה מהערוצים הקיימים. ככל שאפשר לשפוט על־פי תחויות והבטחות של הקבוצות המתמודדות, הערוץ השלישי עתיד להיות איכותי ושונה ממה שהכרנו. ארבעת המנכ"לים של הקבוצות מאמינים, כמוכן, שכניסת הערוץ השלישי לזירה תבטיח העלאה ברמת השיי דור, בעיקר מעצם תנאי המכרז, השמים דגש על התוכן. דן מרגלית, מנכ"ל "אפיקרום": "הגשנו הרבה מאוד תוכניות ספציפיות בסוגה העילית בתחום הדרמה והתעודה". הוא מבטיח שילוב של "יוצרים צעירים ופנים חדשות בקוטב אחד, ובקוטב

מטבח הערוצים
 עזרו לפוכבים ולמצוא את
 הדרך לערוץ ולא לצטור
 בפיצוץ
 ותוך כדי כך, לאסוף כמה
 שיותר שקי כסף,

איור: יערה עשת

ואיפיון הערוץ. הערוץ יחויב לייחד לפחות 60% משידוריו לנושאים הקשורים בישראל, ועוד 15% לפחות לחדשות מן העולם. המתמודדים נדרשו להגיש דוגמה ללוח שידור רים, אך לא נדרשו להציג רשימת "טאלנטים" (כוכביים) או פיילוטים, כפי שנדרש מהמתמודדים על הערוץ השלישי. ההגבלות היחידות שנקבעו להם הן איסור על שידור אירועי ספורט, סרטי עלילה ושעי-שועונים, וחץ מזה – אין הגבלה למה שנוכל לראות על המסך, החל במגזינים בענייני תחבורה, מוסיקה ואופנה וכלה בתרבות ובבישול.

התחרות היום היא עם חמישים ערוצים, מתוכם 35 שנותנים תחרות טובה בכל שעות השידור. ערוץ נוסף שעתידי לקום בסוף השנה, במימון פרסומת, הוא ערוץ החדשות הייעודי. הוא אחד מחמישה ערוצים ייעודיים שעתידים להצטרף לאלו הקיימים. ערוץ החדשות יופעל מתוקף "חוק הבוק", ותנאי המכרו בהתמודדות עליו שונים מאלה של הערוץ השלישי, ופחות תובעניים. המתמודדים ייבחרו על-פי התוכנית העסקית ומידת הנכונות של בעלי המניות להשקיע בערוץ, האיתנות הפיננסית, הניסיון העסקי והמקצועי, ההיערכות הארגונית

השני פנים מוכרות ופופולריות", וכן פתיחת צוהר ליצירה הדתית ואשנב לאזורי הספר. את החששות מפני ערוץ ברמה ירודה מבטל מרגלית בטענה שכל החברות הגישו תוכניות ברמה פרטנית מאוד, מה שמחייב אותן ועוזר למועצה לדעת איזה אופי יישא הערוץ. גם מרדכי קירשנבאום, מנכ"ל "שידורי עדן", אינו חושב שעצם אופיו המסחרי של הערוץ מביטח בהכרח רמה ירודה: "גם ערוץ 2 הוכיח שאפשר לתת תכנים טובים עם מקדמי רייטינג גבוהים", ומוסיף: "לא רק ערוצים 2 ו-3 יהיו בזירה ויכתיבו את הרמה."

▶ "תוכן הערוץ נתון בידי הגורם שיוכה. אנו מכירים בכך שמי שיוכה במכרז יודע לעשות טוב מאתנו חדשות וטלוויזיה", אומר יורם מוקרי, מנהל מנהלת הסדרת השידורים, ומוסיף: "אני צופה שהערוץ יהיה הרבה יותר מסי.אן.אן הישראלי". 15 קבוצות רכשו את ספר המכרז. שתיים החליטו טו לגשת: "חדשות ישראל" בראשות שמואל סלא-בין, מנכ"ל משרד האוצר לשעבר, ואתו משה שלונסקי, משה גל וצבי האוזר; ו"חדשות 24", בראשות נסים משעל מגיש "משעל חם", מנהל הטלוויזיה הישראלית לשעבר יאיר שטרן, ויעקב איילון.

גם המתמודדים על ערוץ החדשות מבטיחים עידן שלא ידענו בתולדות השידור, אם וכאשר יוכיז במכרז. "בערוץ שאנחנו מתכננים יהיו סטנדרטים חדשים, אחרים ממה שהוכרו עד היום", אומר יאיר שטרן מ"חדשות 24", וצופה: "נהיה לא פחות טובים מהסי.אן.אן, לפחות כמה שנוגע למה שקורה בישר-אל". משה שלונסקי, מנכ"ל "חדשות ישראל", מבטיח אלטרנטיבה לשלושת הערוצים, ומא-מין כי הקהל יצפה בערוץ בזכות האיכות שיציע. למתחרים על הזכיון על ערוץ החדשות הייעודי אין, כמובן, ספקות באשר לצורך בו, אך לא רבים שותפים לדעתם. רבים גורסים שהערוץ הראשון מהווה כבר בפועל ערוץ חדשות, שנהנה ממשא-בים רבים שלא יעמדו לרשות הערוץ הייעודי. עיתונאי בכיר אחד אמר, כי אינו רואה בעיני

רוחו ערוץ חדשות נוסח סי.אן.אן והוא תולה זאת בשיקולים כלכליים שידריכו את בעלי הזכיון ובחוסר היכולת לשלב בין שני האינטרסים הבסיסיים: הרצון לגרוף סכומי כסף גדולים מזה, והרצון להשקיע ולעשות חדשות טובות יותר מזה. מה שיוביל לווייתורים בשדה המק-צועי. לדידו, גם הסכומים שנדרשים להקמת ערוץ חדשות גבוהים בהרבה

מאלה שבהם דובר בתחילה, ואין כל ביטחון שהמת-מודדים מוכנים להשקעה שכזו. ההערכות של אנשי מקצוע מדברות על כחמישים מיליון דולר הדרושים להפעיל ערוץ חדשות ראוי ומתקדם, ולא כשלושים מיליון כפי שהוערך בתחילה.

כתב אחר טוען כי "עתידיה להימשך המגמה של הפיכת החדשות לשואו, ללוק, הכל יהיה פתיחים קצרים עטופים בעטיפה נוצצת חסרת תוכן". והוא מוסיף: "בעידן שבו בכל אירוע נפתח ערוץ שידור

חי, מה הערך המוסף שיש לערוץ חדשות?" אין חולקים על כך שהמאבק האמיתי בתחום החדשות יהיה על תשומת לבו והרגלי צריכת החדשות של הציבור. הטלוויזיה הייעודית עשויה להתחרות בשידורי הרדיו, ואולי אף לגזול נתח נוסף מהזמן שמקדיש הצרכן לעיתונות הכתובה. לעומת ערוץ חדשות, שהוא בגדר חיה שלא הכרנו בישראל עד כה, ערוץ מסחרי חי ובוטט בישראל כבר יותר משבע שנים. הרבה נאמר ונכתב על הערוץ השני, על סימום הצופה בשעשועונים

עוגת הפרסום מתכווצת

תקציב הפרסום בטלוויזיה, שממנו נהנו עד כה באופן בלעדי זכייניות ערוץ 2 - "רשת", "קשת" ו"טלעד" - עמד על 200 מיליון דולר בשנת '98. לשם השוואה, באותה שנה עמד תקציב הפרסום בטלוויזיה באיטליה על 3,585 מיליון דולר, ובצרפת על 2,919 מיליון. תוספת ערוצי השידור - המסחרי הנוסף וערוץ החדשות, שיהיה הראשון מבין הערוצים הייעודיים המתוכננים לעלות לאוויר בעתיד הלא רחוק - תקטין את שיעורי הצפייה בערוץ 2 וממילא תפגע בהכנסתו מפרסומות. "אני מאמין שעוגת הפרסום תגדל רק במעט", חוזה מפרסם גדול בטלוויזיה, ומוסיף, "הזכייניות יצטרכו להיערך, להתייעל ולהיות אטרקטיביות כדי לזכות בכספי הפרסום".

ב"רשת" היערכות כבר התחילה. "עונת השידורים הנוכחית שלנו היא היערכות שלנו", אומר משה שלונסקי, "אנחנו נותנים את התשובה עכשיו ולא ממתנים לעליית הערוצים האחרים". התשובה ב"רשת" תבוא בדמות סדרות חדשות והפקות מקור, כמו כן החלו שם בהחתמת תסריטאים ובימאים ידועי שם.

ב"טלעד" מאמינים כי הקרב כמעט אבוד. "נשתדל לעשות את הטוב ביותר במציאות הקיימת", אומר עוזי פלד, אך צופה כי התחרות תביא לירידה במספר הכוכבים שנראה על המסך ובמספר התוכניות הנחשבות איכותיות ויקרות.

ב"קשת" ובחברת החדשות של הערוץ השני בחרו שלא להגיב לשאלות בעניין זה.

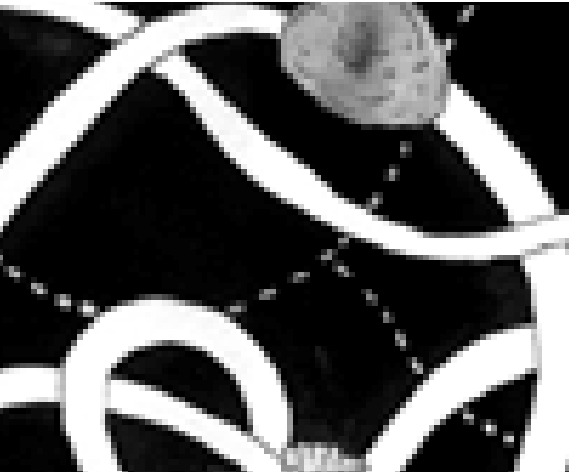
במשרד המשפטים נשקלת הצעה לאחד את מערכות השידורים והשיווק של שלוש זכייניות הערוץ השני.

גם בערוץ הראשון, שאינו תלוי במימון פרסומות, מודעים להחרפת התחרות הצפויה על זמנו של הצופה. "אין לרשות השידור תוכנית ביניים", מודה נחמן שי, יו"ר הוועד המנהל של רשות השידור, אך מביטיח לנסות לצאת ל"מסע הצלה של השידור הציבורי". שי סבור כי נוסף לתגבור משדרי החדשות והאקטואליה, שאת אותותיו ניתן כבר לראות על המסך, יש לשים דגש על ההפקות והתוכניות בערוץ הראשון.

ובפרטים, ועל יצור מסוכן, אם כי זוהר, שהוביל לירידה של ממש באיכות התוכן. הרדיפה המתמדת אחרי הרייטינג מובילה ועוד תוביל לשיאים חדשים, ומאוד לא מחמיאים, ברמת השידורים ופנייה למכנה המשותף הנמוך ביותר, אומרים רבים. אחרים, גם אם הם מודעים לחולשות שבערוץ המסחרי, מצביעים על סדרות כמו "טירונות", "הבורגנים" ואחרות כהוכחה לכך שהערוץ השני מוציא תחת ידיו גם תוכניות איכות,

וכי לצד עשב שוטה פורחת גינה לתפארת. מני פאר מהערוץ הראשון מציע שלא לשפוט את הערוץ כמקשה אחת, אלא כל תוכנית לגופה. בניגוד למנבאי השחורות, פאר מוצא חיוב בהקמת ערוץ מסחרי נוסף: "מאז שעושים סדרות בשלושה ערוצים, היו סדרות וסרטים טובים מאוד. נכון שלא הכל טוב, אך יש הבלחות. במאה ערוגות עם פרחים, לפחות עשרים ערוגות יצמיחו את הפרחים הטובים ביותר".

אין זה מפתיע שמי שרואה בהקמת הערוץ המסחרי רי הנוסף צעד שעתידי לגרום נזק למפת התקשורת בישראל הוא עוזי פלד, מנכ"ל "טלעד". לטענתו, ריבוי הערוצים האמור רים להתפרנס מעוגת הפרסום המוגבלת יביא לצמצום ההשקעות בתוכניות: "ההיי-צע והביקוש יובילו להורדת המחיר לצד-כן, כאשר המחיר שלנו הוא האיכות. כשמדברים על עטים, למשל, יש מחיר מינימום, ואילו כאן לא קיים דבר כזה". אין כמעט חילוקי דעות כי מי שיקבע

בסופו של דבר את אופי הערוצים יהיו הזכיינים ולא הרגולטור. "תנאים מוקד-מים לחוד, והבטחות ופיקוח ציבורי לחוד", אומר פרופ' דן כספי מהאוניברסי-טה הפתוחה. "הזכיינים עושים כמיטב יכולתם והאינטרס הכלכלי שלהם. הבעיה היא עם הרגולטורים. כך קרה עם הכבלים וערוץ 2, מדברים גבוהה גבוהה, ואחר-כך מגמישים את התנאים".

אופיים וטיבם של הערוצים ייבחנו, מטבע הדבר, גם עלי-פי כוח האדם על המסך ומאחורי הקל-עים, וסקרנות מרובה מלווה את השמועות והידיעות על אנשים החוצים קווים ומצטרפים להתארגנויות החדשות. העידן הרבי-ערוצי, ההתרחבות הצפויה של שוק העבודה והעתיד הלא ברור של עולם התקשורת יוצרים תזוית וחוסר ודאות. כאשר מדובר ב"טאלנטים", נוצר הרושם כי כולם מדברים עם כולם, משווקים את כולם ובוחנים הצעות. המטרה,

כמובן, להיות כמה שיותר מחזור ולהיחשב "שם הם". וגם אם איש לא פנה אליך, אתה תמיד יכול להפיץ ברבים שהציעו לך המון הצעות, ואתה שוקל ובוחר. גם כאן יש הבדלים בין הערוצים החדשים. בעוד שכל מתמודד על הערוץ המסחרי הגיש רשימת יוצרים ומגישים, ערוץ החדשות לא נדרש לעשות כן, מה שמאפשר לרבים בענף המשיך לשקול ולהתחייב. יש מי, שכמו אילנה דיין ("חדשות ישראל") וגאולה אבן ("חדשות 24"), החליטו לחבור למתמודד דות על הזכיון לערוץ החדשות הייעודי. אחרים, דוגמת קרן נויבך ואלון בן-דוד מהערוץ הראשון, ואושרת קוטלר מחברת החדשות של הערות השני, החליטו להישאר ולחתום בינתיים במקום העבודה הנוכחי. רבים אחרים עדיין מתלבטים וממתנינים לראות מה ילד יום.

"שוק החדשות הופך יותר ויותר ציני והוא בסך הכל שוק. פעם היו אידיאלים בחדשות, היום זה נגמר. הכל כסף. מי שציע יותר, יוכל לרכוש את מי שהוא רוצה", אומר כתב טלוויזיה בכיר ומוסיף: "אנשים משתוקקים לעוד ערוצים, מה שייתן להם כוח

והן מזה המסחרי, גבוהות לאין ערוך מאלה שלנו. ככל שמתבגרים והמשפחה גדלה עולה האלמנט הכלכלי בסולם העדיפויות, אך לא מגיע לראשו. כל עוד קיים סיפוק יצירתי ואין התערבות ממניעים לא מקצועיים בכתבות ובשיקולי העריכה, זה מהווה שיקול מכריע".

אלה המחזורים בידי הערוצים השונים מבהירים כי הכסף אמנם משגע את העולם, אך לא אותם, ויהיה קשה יותר למשוך אותם לערוץ החדש, ובה במידה גם לשמור עליהם בבית. הם שומרים את כל האופציות פתוחות. כך, לפחות, הם מבקשים שנא מין, והרי גם זה גורם שעשוי לחזק את מעמדו.

מולם ניצבים המתמודדים. יאיר שטרן מבטיח שילוב של שמות מובילים עם שמות חדשים ומוצא באתגר המקצועי, בתנאים הכלכליים ובסביבת העבודה סיבות אפשריות למעבר. אך שטרן, שמכיר היטב את אנשי הערוץ הראשון, מזהיר את אלה שמבקשים להמתין לתוצאות המכרז ולעמוד על אופי הערוץ כדי להחליט אם הם מצטרפים לעגלה: "מי שרוצה להיות שותף דובר לא יוכל להמתין, כי

או העמדות תהיינה תפוסות. סטארים גדולים, שמספרם קטן מאוד, ימצאו תמיד מקום; כל היתר יצטרכו לזוז עם הזוכה".

משה שלונסקי, בכובעו כמשינה למנכ"ל "רשת", מעריך כי הסכמים ארוכי טווח והתחושה הביתית שיש ב"רשת" ימנעו את נטישת הכוכבים את "הבית". "טיי פול בטאלנטים הוא מקצוע. זה לא רק הכסף".

גם עוזי פלד אינו חושש מנהירה המונית של כוכבים לערוצים החדשים: "אני מעריך שרוב הכוכבים של הערוץ השני טוב במקומם. מטבעה של תחרות, שאנשים יקומו ויילכו. אך אנחנו לא צריכים להיערך, 80%-90%

מהכוכבים יישארו אתנו. וממילא, על כל מקום שיתפנה יש חמישה קופצים".

בערוץ הראשון, שעתידי להתחרות הן בערוץ החדשות הייעודי והן בערוץ המסחרי השלישי, כבר התבשרו על נטישת שמות בולטים, כמו ירון דקל והמפיק אמנון ברקאי, לטובת ערוץ החדשות שעתידי לקום, ומודעים לכך שהרשימה עתידה לגדול. "לערוץ הציבורי קשה להתמודד", מודה נחמן שי, יו"ר הוועד המנהל של רשות השידור, ומסביר: "ערוץ ציבורי לא יכול להציע כספים בלי סוף".

וזה גם איתות למי שכבר מחשב חישובים מרחיקי קי לכת. השוק רווי כלי-כך כשרונות אמיתיים ו"טאלנטים" מפוברקים, שהצפיפות תשפיע על כל מקבלי ההחלטות, לטוב ולרע. מכל מקום, יש להניח שהנשיקה של מיקי חיימוביץ' ויעקוב אילון אינה האחרונה.

דנה וינקלר היא סטודנטית ללימודי תקשורת

במשכורות. לדידם, תתאפשר כניסה של אנשים נוספים למעגל העבודה, אך בעקבות הפיזור בצפייה יירד הרייטינג של התוכניות, ובעקבותיהם גם המשכורות.

גדי סוקניק, שבשנת 95' עבר מתפקיד כתב מדייני בערוץ הראשון להיות עורך פוליטי בחברת ההדר שות של הערוץ השני, צופה כי שיקולים אישיים של עניין, קידום אישי וכסף יתפסו משקל רב יותר מסני טימנטיים אישיים ונאמנות למערכת. עוד טוען סוקניק, כי מוקדם עדיין להחליט על מעבר לערוץ החדש. "מי שבטוח בעצמו ובכשרונו לא חתם, שכן יש נעלמים שדורשים בירור. לדוגמה: מי יזכה במכרז, האם יקוימו ההבטחות והיכן ניתן להשיג יותר".

עיתונאית בכירה, המבקשת לשמור על עילום שמה, מדברת על חיבור אישי עם הקבוצה ובעליה כגורם מכריע בהחלטה על חתימת חוזה ומעבר מקבוצה לקבוצה. גם לשיקולים המקצועיים משקל לא מבוטל בהחלטה על פתיחת דף חדש ומעבר למתחרים. יורם בינור, כתב לענייני ערבים ופליסטינים של חברת החדשות בערוץ השני, סבור כי

גלעד עדין, ערוץ 1:

נכון שחבחינה כלכלית ההצעות של הערוצים החדשים גבוהות לאין ערוך מאלה שלנו, אך סיפוק יצירתי ועצמאות מקצועית הם שיקול מכריע בבחירת מקום העבודה

גדי סוקניק, ערוץ 2:

שיקולים אישיים של עניין, קידום אישי וכסף תופסים חשק רב בהכרעה היכן לעבוד. יותר חסנטיחנטיים אישיים ונאמנות למערכת

האפשרות של כתב שטח להטביע חותם אישי של פרשנות על תחום עיסוקו מעלה את מעמדו המקצועי. גם עמנואל רוזן, הכתב המדיני של חברת ההדר שות, מעמיד במרכז שיקולים של קידום מקצועי וכספי, וכן את הצוות המנהל את המערכת.

"אין ספק", אומר גורם בערוץ הראשון, "שכתבים ופרשנים מהשורה הראשונה, דוגמת אמנון אברמוביץ' וירון דקל, יונחו עלי פיי שיקולים מקצועיים גרידא. הם לבטח לא ימהרו לחתום על חוזה, שמן ככל שיהיה, בלי שיעמדו על טיב הערוץ".

על אף ההערכות שהנפגעת העיקרית מהקמת ערוץ החדשות תהיה חטיבת החדשות של הערוץ הראשון, נראה, לפחות על-פי עדות העוסקים במלאכה, כי הם לא יוותרו בכל מחיר על החופש המקצועי ועל העובדה שהערוץ הממלכתי אינו עבר לאלוהי הרייטינג כמו מתחריו. גלעד עדין: "נכון שמבחינה כלכלית, ההצעות, הן מהערוץ הייעודי

מול המעסיקים". לא כל עמיתו מסכימים לניסוח בוטה כלי-כך, במיוחד כאשר הדברים מיוחסים להם בשמם, אך נוצר הרושם כי כסף, גם אם מעדיפים להצניע אותו במערכת השיקולים, עומד לשחק גם כאן תפקיד מכריע.

פרופ' כספי צופה כי ערוץ חדשות יחריף את התחרות בין הערוצים: "התחרות תהיה גם על העי תונאים הטובים. נוצר מעין 'ציד' שבו כל גורם מנסה לצוד את האנשים שלו, מה שיגרום לתופעות כמו העלאת מחירים". אנשים מן התקשורת הכתובה והמשודרת מעדיפים לדון בתחרות במונחים אחרים. לדידם, כניסת ערוצים נוספים תיצור גן עדן לאנשי תקשורת, ייווצר צמא לפרצופים ושמות מוכרים, והתוצאה הבלתי-נמנעת - עלייה ניכרת במשכר רות, ואולי אפילו התעשרות של ממש בקרב השמות החמים: "כל ריפורטר מלך".

את ההתלהבות מצננים חיים יבין ואמנון אברמוביץ' מהערוץ הראשון, שצופים דווקא ירידה

"תרמתי דם - תרמתי זמן"

הפקעת זמן שידור לצורך תשדירי שירות ותעמולת בחירות אינה משרתת את טובת הציבור

ציבורי, הוא אינו אמור לחזור על פתחי הממנים בניסיון לאתר מקורות הכנסה נוספים, כשהוא מפקיע לצורך כך זמן שידור לטובת פרסומות. הנחת היסוד של תפיסה זו היא שייחודו של השידור הציבורי ותפקידו המקורי נבדלים מזה של ערוצים אחרים. יש לציין בהקשר זה כי ניתן היה לפרסום מסחרי במסגרת שידור רי קול-ישראל, המופעל על-ידי חברת שפ"מ (שידורי פרסומת מאוחדים). עם זאת, למתבונן מן הצד נדמה לעתים כי הנחה זו לא עומדת במבחן המציאות של התחרות בין במות השידור הישראליים.

עמדת מפקד גליצה"ל, יצחק טוניק, ודובר רשות השידור, עו"ד יובל גנור, היא כי לא מדובר בפרסומות מסחריות אלא בתשדירי שירות ובחסויות. לכאורה, מטרתם של תשדירי השירות היא "מתן שירות לציבור על דרך הגדלת מודעותו בנושאים לאומיים וציבוריים לצורך טיפוח אזרחות טובה, שמירה על בריאות הציבור, עידוד החקלאות, התעשייה, תיירות הפנים וכו', וכללית, מתן שירות לציבור על דרך הגדלת מודעותו בנושאים לאומיים וציבוריים" (בג"צ 757/84, בג"צ 3424/90). אולם זוהי הגדרה עמומה, המהווה מעין "עילת סל" למתן היתר לתשדירים שונים. נוצר מצב שבו הוועדות ברשות השידור ובגליצה"ל, האמורות לאשר את תוכני התשדירים, פועלות על-פי קניימיה בלתי ברורים. כך למשל אין קביעה חריגה שמעית לגבי הגופים שרשאים לשרד (ההגדרה "גופים ללא מטרת רווח" היא מעורפלת), וכן לא ברורה מסגרת התכנים והמסרים.

יצחק טוניק מסביר שלגליצה"ל מותר לשרד תשדירי שירות לגופים שהם מלכ"דים ובעלי זיקה למדינה, וכן חסויות לגופים מסחריים שנותנים חסות לתוכניות. לדבריו, שידור התשדירים בגליצה"ל נתון להגבלות נוספות – זאת משום שלגליצה"ל פועלים בהתאם לחוק רשות השידור ופקודות הצבא. להמדה שה הוא מציין את הסיכוי לשידור תשדירים של ההסתדרות בשל האפשרות שהם מבטאים זיקה פוליטית. מצד שני, ההסתדרות נתפסת בערוץ הראשון כארגון ממלכתי, אחרת אי-אפשר להסביר את העובדה שתשדירי "ההסברה" שלה שודרו (גם במהלך השביתה האחרונה) כתשדירי שירות. הדוגמה הזו ממחישה עד כמה עמומה בשידור הציבורי ההגדרה מהו "תשדיר שירות ממלכתי".

הן ברשות השידור והן בגליצה"ל מציינים כי התשלום בעבור התשדירים והחסויות הוא רכיב בתקציב הפעילות שלהם, מה שמלמד שהשידור הציבורי מתקשה להתקיים אך ורק מתקציב המדינה. בשטח מתרחש תהליך זליגה של פרסומת לתוך השידור הציבורי. הדבר החמור הוא שהתהליך מתהווה מתוך ההתפתחויות בשטח ובגלל שיקוליהם של הגופים המשרדים. כך, למשל, שידור גליצה"ל בעבר תשדירי שירות למכללות, אולם בעקבות ביקורת שנמתחה על כך הם הופסקו. כך גם לגבי תוכני התשדירים. דוגמה לכך היא תשדיר שעסק במענקי השחרור של חיילים, ובו צוין שמו של ח"כ רענן כהן כיוזם החוק. גם שיתוף הפעולה של גליצה"ל עם פורטל אינטרנט עורר תרעומת בקרב זכייני הרדיו האזורי.

נשאלת אפוא השאלה, האם לא הגיע הזמן להכריע אם על השידור הציבורי להיות ממומן אך ורק מכספי ציבור או שיש מקום לשלב בו מימון של גורמים חיצוניים? אם קיים היתר חוקי לפרסומות, יש לבחון כיצד לשלב אותן מבלי לפגוע ברוח השידור הציבורי ובתכניו, האמורים לבטא פלורליזם, דמוקרטיה ותרבות. המצב בפועל הוא שעטנו של ערוץ ציבורי עם סימפטומים של תחרות עם ערוצים מסחריים, כש"התרופה" המסחרית שהוא נוטל רק מחריפה את מצבו. דובר צה"ל אישר שאכן "מתקיימת עבודת מטה בנושא הפרסום בגל"צ, בשיי תוף הפרקליטות הצבאית, משרד הביטחון ומשרד המשפטים, לשם שינוי המצב

אם תשדירי "מפעל הפיס" הם פרסומות או תשדירי שירות? תלוי באיזה ערוץ. צופי הערוץ הראשון בטלור ויזיה מורגלים בתשדירי הטוטו/לוטו לגלגליהם השונים. ההרגל מכהה, לעתים, את חוש הביקורת. בערוץ הראשון, ערוץ השידור הציבורי, מוגדרים תשדירי "מפעל הפיס" כתשדירי שירות, ולכן הם מותרים לשידור, כמעוגן בכללי רשות השידור. בערוץ השני זוהי פרסומת לכל דבר ועניין, ובהתאמה לכך עולה הדרישה לתשלום עלות הפרסום.

תשדירי השירות והחסות בערוץ הראשון, תשדירי החסות בגליצה"ל ומולם שידורי התעמולה בערוץ השני מציגים פנים שונים של אותה סוגיה: טשטוש הגבולות שבין הממלכתי למסחרי ובין הציבורי לעסקי. שידורי התעמולה בערוץ השני הם גרורה ממלכתית בזירה המסחרית, ואילו תשדירי השירות הם סממן של מסחריות בלב הממלכתיות.

אחד המאפיינים הייחודיים שביקש המחוקק להקנות לשידור הציבורי הוא השאיפה שיהיה מחוסן מהשפעות מסחריות. כיוון שמקור המימון של השידור הוא

מה אומר החוק

עקרונות פעולתו של הערוץ הראשון מעוגנים בחוק רשות השידור תשכ"ה 1965. בחוק מוסדרים שידורי הפרסומת בקול ישראל ואין התרה לשרד פרסומות מסחריות בערוץ הראשון. היתר לשרד פרסומת ברדיו הוא ירושה מהימים שקדמו לחוק רשות השידור, והמחוקק לא שינה את המצב שהיה קיים טרם היות החוק.

סעיף 48 לחוק רשות השידור מסדיר את סמכותה של רשות השידור ביחס לגליצה"ל (התוכניות הלא-צבאיות). הכללים הנוגעים לתשדירי השירות ושקופיות החסות בערוץ הראשון מותווים בחוות דעת של היועץ המשפטי לממשלה, בפסיקות בג"צ (איגוד העיתונאים היומיים בישראל נגד שר החינוך והתרבות ורשות השידור, בג"צ 757/84, בג"צ 3424/90; "רשת" נגד רשות השידור ואח', בג"צ 6032/94) ובנהלים של רשות השידור. לפי אלה אסור לשרד פרסומות מסחריות בערוץ הראשון, אולם מותרים תשדירי שירות שתכליתם "הדרכה לציבור על-ידי מתן מידע לציבור על התועלת שבשירות ועל הדרך להשגתו, והכוונת הציבור, על-ידי הסברה וייעוץ בנושאים שבטובת הציבור", וכן מותר באמצעות תשדירים לקרוא לציבור לתרום כספים למטרה ציבורית או להשתתף בהגרות מותרות כחוק. בנהלים לא נקבע במפורש אילו גופים מורשים לפרסם, פרט לכך שהגופים הרשאים לפרסם הם אלה שהוועדה מאשרת. בנוסף נקבע כי רשות השידור רשאית לקבל מימון מגורמים חיצוניים; המימון מהווה סעיף בתקציבה של רשות השידור. שקופיות החסות המציינת את שם המממן אסור שתגלוש לתחום הפרסומת המסחרית. כך, למשל, נקבע שאסור ששקופיות החסות תכלול תיאור איכותי או השוואתי של המוצר.

איור: אורית ערוץ

קובע כי במקרה של בחירות מיוחדות לראשות הממשלה יינתנו לכל מועמד 120 דקות שידור. כללי ההפקעה של זמן השידור הוחלו גם על הערוץ השני המסחרי (בכך הוכפל למעשה זמן שידורי התעמולה המוקדמים לציבור). ראוי לציין כי בבחירות הכלליות בשנת 1999 שודרו 634 דקות של שידורי תעמולה בכל אחד מן הערוצים (למעלה מעשר שעות שידורי תעמולה!).

איילת מצגר, ראש אגף פרסומות, סקרים ומידע ברשות השנייה, קובלת כי שיבוץ שידור תשדירי התעמולה וההודעות לבחור בלוח המשרדים גורם לדחייית תוכניות בלוח השידורים המתוכנן ופוגע בתיאום לוח המשרדים שעוצב בגישה מקצועית של הזכיינים. כמו כן, תשדירי התעמולה, המופיעים בשעות צפיית השיא, גורמים להפסד כלכלי.

בעידן של טלוויזיה רב־ערוצית, הוראה מחייבת לשידורי תעמולה אינה עולה בקנה אחד עם אפשרותו של הפרט לעבור לצפות בערוץ אחר. ערוץ מסחרי נוטל, אם כן, גם את הסיכון שהצופה יבחר שלא לשוב ולצפות בו בהמשך היום, ולכך עשויה להיות השפעה על מחירה של הפרסומת, כלומר על הכנסותיו.

•••

יש צורך להגדיר מחדש את סוגיית שידורי הפרסומת בערוצים הציבוריים. שידור תשדירי שירות בערוץ הראשון ובגלייזה"ל מעניק מעין "חותם ממלכתי" ות" לגופים המשרדים, ובנוסף פוגע בכללי התחרות ההוגנת עם הערוצים המסחריים. שידורי התעמולה בערוץ השני עלולים לפגוע באינטרס המסחרי. נראה שיש מקום למחות את עקבות הממלכתיות מהשידור המסחרי, ומנגד להסיר את טביעות האצבע המסחריות מגוף השידור הציבורי. שידור ציבורי ראוי שיוגדר כשמורת טבע ולפיכך תכניו האיכותיים, מקוריותו ואי תלותו בגורמי חוץ וכאיים להגנה ממסדית, כשל חיות נדירות בסכנת הכחדה.

דנה בלאנדר היא סטודנטית ללימודי מוסמך במדע המדינה ובפיסיולוגיה קלינית באוניברסיטה העברית ועוזרת מחקר במכון הישראלי לדמוקרטיה;

חני קומנשטר היא מוסמכת החוג לתקשורת ועיתונאות באוניברסיטה העברית, וחברת צוות פרויקט תקשורת ודמוקרטיה במכון הישראלי לדמוקרטיה

הקיים, אולם בשלב זה מדובר בעבודת מטה בלבד. "הזהירות בניסוח מובנת משום שהרדיו האזורי מגלה רגישות רבה לאפשרות שגלייזה"ל תורשה להכליל פרסור מות בשידוריה. ואכן שאלה היא, האם רשאית גלייזה"ל, תחנה צבאית שאינה נושאת בנטל עלויות דומה לזה של הזכיינים ברדיו האזורי, לשדר פרסומות כלשהן, כאשר למעשה לא ניתן להתחרות בה בכללי המשחק המקובלים? האם לא נעשה כאן שימוש לרעה במשאבים, הניתנים לגלייזה"ל מכוח היותה תחנה צבאית, למטרות שידור ציבוריות? מצד שני, יש מי שטוען כי לתחנה הצבאית דרושים משאבים נוספים לשידורי איכות הכוללים חדשות, תוכניות תרבות ותעודה.

בינואר השנה עברה בקריאה ראשונה הצעה לתיקון חוק רשות השידור, ולפיה הערוץ השלישי של הרשות (ערוץ 33 בכבלים) יהיה רשאי לקבל מימון משידורי פרסומות. אולם הצעה זו רק מחריפה את המגמה של עירוב המסחרי והציבורי, ובפרט יש בה טעם לפגם לאור הקמתם של ערוצי שידור ייעודיים, שמקור מימונם יהיה פרסומות. אם המגמה היא להפריט את ערוץ 33 ראוי שהמי חוקק יקדם יוזמה זו ולא יישאר וחצי תאוותו בידו באמצעות התרת שידורי פרסור מת אך השארת ערוץ 33 תחת החסות היוקרתית של שידור ציבורי. מן הראוי לחשוב גם על ההיבט הדמוקרטי של הסוגיה – האם ישולבו הפרסומות בהפקעות בדיוני הכנסת? האם גם הדיונים יוערכו לאור שיקולי "רייטינג"? האם פרסומת במהלך דיוני התקציב או הצעת אייאמון יעלו יותר מאלה המשובצות בדיונים בענייני רווחה?

•••

מצדו השני של המתרחש אנו נתקלים בדוגמה לדיפוזיה של מערך שיקולים ממלכתי לערוץ המסחרי בדמות שידור התעמולה לקראת הבחירות בערוץ השני. ערב הבחירות קרא יוחנן צנגן, מנכ"ל זכיינית ערוץ 2 "דשת", לבטל את הפקעת זמן השידור בערוץ 2 לצורך תעמולת הבחירות.

הפקעת זמן השידור מערוץ 1 ומערוץ 2 לטובת תעמולת הבחירות מעוגנת בחוק הבחירות (דרכי תעמולה), תשי"ט 1959. בחוק נקבע כי ב"21 הימים שקודר מים לבחירות יוקצה זמן שידור לצורך שידורי התעמולה של המפלגות. החוק

דיבה חוזרת

בית־המשפט המחוזי בתל־אביב דן לאחר־נה בשאלה, אם עיתון יכול להמשיך ולהעביר ביקורת על פסק־דין שניתן במשפט לשון הרע, כאשר בביקורת זו הוא שב ומשמיע לשון הרע על התובע במשפט. זה היה הפרק האחרון (בינ־תיים) בפרשה היסטורית ארוכה וסתומה.

התובע, משה סבוראי, חבר לח"י לשעבר, החביא את מנהיג לח"י, יאיר, בדירתו בתל־אביב בראשית 1942. זמן קצר לפני לכידתו של יאיר והיסולו בידי הבריטים נתפס סבוראי עצמו, וסירב לגלות להם את כתובתו. עם זאת, ביום שבו נצוד יאיר בדירת סבוראי שכב בעל הדירה פצוע בבית־החולים וביקש ממכרה לסור אל אשתו, תוך שהוא מוסר לה בעברית את כתובתו. מכאן דלפה שמועה, שבסמוך עמד שוטר אנגלי דובר עברית שהעביר לברי־טים את מקום מחבואו של יאיר, ולפיכך אחראי סבוראי, בעקיפין, למותו. התובע הכחיש מכל וכל את ההאשמה על רשלנותו והוכיח, לטענתו, כי "פליטת הפה" שלו היתה שעתיים לאחר הירצחו של יאיר.

הנה, בשנת 1989 פרסם חבר לח"י אחר, אנשל שפילמן ז"ל, את זכרונותיו ובהם טען בריש גלי כי סבוראי הוא האחראי למות יאיר. סבוראי הגיש, כאמור, תביעת דיבה, ובשנת 1993 קבע בית־המשפט המחוזי בתל־אביב, בפסק־דינו של הנשיא אליהו וינוגרד, כי אין אמת בטענת שפילמן. הנתבע חויב לפצות את סבוראי.

לא חלפו חמש שנים, וסבוראי מצא עצמו מוכפש שוב, הפעם על־ידי "מעריב", באחריות ברשלנות למותו של המנהיג שהסתיר בדירתו. בכתבה במוסף "סופשבוע" ביולי 1998, שכר־תרתה "הפללתו הסופית של החשוד העיקרי", לא התעלם הכתב, משה זונדר, מפסק־הדין של השופט וינוגרד, אך מתח עליו ביקורת חריפה, תוך טענה שהשופט לא היה הוגן והחליט מראש על התוצאה הסופית, העדים לא זכרו דבר, ולפיכך לא היה למשפט "סבוראי נגד שפילמן" כל ערך.

אמנם הופיעו בכתבה גם התבטאויות אחרות, כגון של חוקר שחלק על הקביעה שסבוראי אשם במותו של יאיר, ושל ראש המשלה לשעבר יצחק שמיר, שטען שאין לדעת מה קרה ואין להפיל איש, אך למעשה

חזרה הכתבה וטענה כי לא ניתן לשלול אפשרות שפליטת הפה של סבוראי גרמה למותו של יאיר. השופט, ד"ר עדי אור, פסק כי בעצם הקביעה הזו יש לשון הרע, שכן אפשרות זו מעוררת בוז ורגש שלילי מצד הקורא כלפי סבוראי.

"מעריב" טען כי היה זכאי למתוח ביקורת על פסק־הדין, וכי אם יש ביקורת על השופט ו/או העדים במשפט הראשון, הרי היחידים הזכ"אים לתבוע אותו הם השופט והעדים עצמם.

השופט אור לא קיבל את הטענה. קביעות חריפות אלה גוררות בעקבותיהן מסקנה ברורה אצל קורא הכתבה כאילו סבוראי, למרות נצח־נו המשפטי בתיק הקודם, הוא האחראי לתפיסת יאיר, ולכן הביקורת על השופט ועל פסק־הדין, במקרה זה, היא גם ביקורת על התובע עצמו. השופט אור מצא גם כי העיתון אף לא הוכיח את ביקורתו הקשה על פסק־הדין הראשון.

העיתון טען כי הוא מתבסס על מסמך ברי־טי חדש, שהשופט וינוגרד לא התייר את הגשתו במשפט הקודם, אך השופט אור קבע כי אין די בכך ואף אין די בטענה שבית־המשפט טעה בפרט זה או אחר, שכן אם העיתון אינו יכול להוכיח כי האמור בכתבה הוא אמת, הרי מדובר עדיין בלשון הרע.

בית־המשפט דחה את הטענה שיש לעיתון הגנה של הבעת דעה בתום לב, משום שלא ראה תום לב באופן הטיפול של "מעריב" בחומר ההיסטורי שהיה, לדעתו, מהיר, שטחי וסנסציוני.

למעשה, חוק איסור לשון הרע אינו כולל במפורש הגנה מביקורת על פסק־דין. לפיכך, ביקורת זו מותרת כל עוד לא משתמעת ממנה לשון הרע, או שיש ללשון הרע הגנה שבחוק. השופט אור ציין כי הוא סבור שיש לצמצם במיוחד את האפשרות לבקר פסק־דין שניתן במשפט לשון הרע ואת ההגנות על פרסום מחז"ר דש של לשון הרע, דווקא משום שהפגיעה בתו־בע היא לאחר שהוא עבר כבר מסע מפרך בין כותלי בית־המשפט להוכחת שמו הטוב.

"ידיעות אחרונות" פטור מקנס

בחודש ינואר השנה דן שופט בית־המשפט המחוזי בתל־אביב, נסים ישעיה, בבקשת

המדינה, באמצעות פרקליטות מחוז תל־אביב, לנקוט הליכי בזיון בית־משפט נגד "ידיעות אחרונות".

העיתון עמד לפרסם בספטמבר שעבר כתבה על פרשת מנבר ובה פרטים חסויים, שפרסומם נאסר בצו נפרד. המדינה פנתה והשיגה צו למניעת הפרסום, אלא שהצו ניתן ביום חמישי בשבוע, כאשר המוסף "7 ימים" כבר הודפס. לפיכך פנתה המדינה בו ביום בבקשה לנקיטת הליכי בזיון בית־משפט נגד העיתון. באולם בית־המשפט הגיעו הצדדים להסכם שהעיתון ידפיס מהדורה חדשה, ללא הכתבה, או שיתלוש מהמהדורה המורפסת את הדפים האסורים, והדיון במתן צו בזיון בית־המשפט יידחה למועד אחר.

בסופו של דבר התברר כי בחלק מגליונות "ידיעות אחרונות" נמצאה הכתבה האסורה, פרי עטו של הכתב רוני ברגמן. עם חידוש הדיון טענה המדינה, כי הפצת הכתבה בניגוד לצווי בית־המשפט מביאה לנזק כבר לבטחון המדינה, ואף לשלטון החוק, ולפיכך יש להטיל קנס על העיתון, כמתחייב מכוח פקודת בזיון בית־המשפט.

השופט ישעיה לא קבע אם העיתון הפר את הצו או לא, אלא ניתח את משמעותו של צו הניתן לפי פקודת בזיון בית־המשפט. הצו אינו בא להעניש אדם שהפר צווים שיפוטניים, אלא למנוע את המשך ההפרה או להבטיח את קיומו של הצו. לפיכך, הטלת סנקציה (בצורת מאסר או קנס) מתאימה לצווים אשר אכיפתם, באמצעות פקודת בזיון בית־המשפט, תבטיח את קיומם מכאן ולהבא. לעומת זאת, הטלת קנס על "ידיעות אחרונות", שבועות או חודשים לאחר שהכתבה כבר פורסמה, כלל איננה יעילה ואין בה כל מענה להפרת צווי בית־המשפט, שכן הכתבה כבר פורסמה.

לפיכך, אם תבקש המדינה להעניש את העיתון על הפרסום האסור, קבע השופט, עליה להגיש כתב־אישום על הפרת הוראות בית־המשפט, לפי חוק העונשין, ודחה את הבקשה להטיל קנס מכוח פקודת בזיון בית־המשפט.

תודה לעו"ד צבי ברינתן ולעו"ד מיכי מוזר.

איתן להמן הוא עורך־דין

אין לקולונל חי שיכתוב עליו

בגליון ינואר של "העין השביעית" התפרסמו כמה תגובות נזעמות על הביקורת שמתח נחום ברנע על גרעון לוי בעניין הדברים שכתב האחרון לאחר הליניץ' ברמאללה. מבלי להיכנס לפולמוס בעניין תפיסת עולמו של לוי ותרומתו לשיח הציבורי בישראל, נרמה לי שלפחות בעניין הכתבה "האחרון שראה את

כס, ותחת זאת הובילו אותם לעיץ כל אל בניין המשטרה בלב העיר? ומיהם אותם שוטרים חבושי קסרות, הנראים ממחרים החוצה להצט"רף אל ההמון הצופה להנאתו ברוצחים מבעד לחלון (שכמה מהם לובי שים מדיים)? ועוד שאלה: הקולונל מבטיח ש"כל אדם שהיתה לו מעורבות ברצח – ייענש". מדוע לא עצר איש? קשה לו לאתר את מי שעשו את הליניץ' מול עיניו.

אלו, כאמור, רק כמה מן התמיהות הרבות שעלו מסיפורו של קציין המשטרה (וזה עוד לפני הפרטים והעדויות שמתפרסמים בימים אלה ומחזקים את החשד ששוטרים פלסטינים, ואף קצינים, נטלו חלק פעיל בליניץ'). אבל גם אם נניח שכל מלה בנאומו של הקולונל היא אמת לאמיתה, אין בזה כדי להפחית במאומה מן האחריות שלו ושל המשטרה הפלסטינית כולה לרצח הישראליים שהיו במשמורתם. אז מה בדיוק רוצה גרעון לוי? שנאמין לקר לונל כי הוא "מצטער בכל לבו" על מה שקרה? מה היה גרעון לוי אומר על קציין משטרה ישראלי שהיה "מצטער בכל לבו" אילו טבח ישראלים בפלסטינים בתחנת המשטרה שלו?

ועוד עניין: קשה שלא לשים לב לכך שגרעון לוי משתדל מאוד שלא להשתמש במלה הפשוטה "רצח" (חוץ מפעם אחת). את החיילים "הר-גו" באכזריות. הוא נוסע אל רמאל-לה ב"מסלול מותם". "אולי מכאן עברו שני החיילים החמושים (כאילו אזכור היותם של החיילים חמושים יש בו כדי להצדיק במשהו את חמת הזעם שאחזה בהמון; ר"ג) ברדכם אל מותם". "ברדכם אל מותם"? זה לא מזכיר קצת את הפלסטינים ש"מצאו את מותם" בימי האינתיפאדה ההיא? האם גם גרעון לוי נזקק, בשירות הצד האחר, למכבסת המלים ההיא?

חוץ מ"גרסתו" למעשה הליניץ', מכביר הקולונל מלים על המצוקה והתסכול ברחוב הפלסטיני. זהו אותו "אבל" מוכר שתמיד מצטרף לדברי גינוי שאינם ממש גינוי. מי שלא מסוגל לגנות מעשים כאלה, הופכייקריביים, בלי להוסיף אחר כך "הסברים" ונסי-בות מקילות – מוטב שישתוק.

יתר מכל, חבל שהמאמר הזה, שלא הושקעה בו עבודה עיתונאית של ממש, מופיע במסגרת המדור "אזור הדמדומים", אותה שליחות סיופית שגרעון לוי שוקד עליה במשך שנים. אם זו הדרך שבה לוי גובה עדויות מבני שיחו בשטחים, מדוע שניתן בהן אמון מוחלט?

רון נשיאל

איור: עמוס אלנבוג

החיילים בחיים" (מוסף "הארץ", 20.10.00), לא צריך להיות נחום ברנע כדי להיווכח שהראיון הזה אינו עומד באמות המידה העיתונאיות הבסיסיות ביותר.

המאמר שתואר בכותרת המשנה כ"שיחה עם מפקד משטרת רמאללה" לא היה אלא מונולוג רצוף של קולונל אישיח, הרוחץ בניין קיון כפיו מן הליניץ' ואומר כי מצפוננו שקט: שוטרינו לא השתתפו בטבח ואף ניסו להציל את שני החיילים הישראליים. אם ניסה גרעון לוי להקשות על בן שיחו בשאלות ובתמיהות המתבקשות מן התמר-נות שראה העולם כולו, אין לכך ביטוי בטקסט. לגרעון לוי היה פשוט לא נעים להפריע למרואיין בשאלות ("את שטף דיבורו קשה היה להפסיק").

היכן כל אותן שאלות פשוטות שכל עיתונאי מתחיל היה נדרש לשאול? למשל, מדוע מלכתחילה לא הורו השוטרים הפלסטינים במחסום לחיילים לשוב על עקבותיהם, כשהוברר מיד שטעו בדר-

1 ירידה בצפייה בערוץ 2. ירידה בשיעור הצפייה הממוצעת בשידורי ערוץ 2 בשנת 2000 בהשוואה לשנה הקודמת – כך מתברר מנתוני נים שפרסמה הוועדה הישראלית למדרוג. מן הנתונים עולה כי בעוד שבשנת 1999 היתה הצפייה הממוצעת בשיעור 19.4% בקרב משקי הבית, הרי בשנת 2000 עמד הממוצע על 16.1% בלבד. במקביל נרשמה עלייה בצפייה בטלוויזיה בכבלים.

7 ביקורת סרטים - לחשר הדמד. המועצה לביקורת סרטים הועברה רשמית ממשרד הפנים לאחריות משרד המדע, התרבות והספורט. השר מתן וילנאי אמר, בעת קבלת המועצה לאחריות משרדו, כי יבחן אם יש צורך בהמשך קיומה של המועצה, המפקחת על סרטים המוקרנים בבתי הקולנוע, בעידן שבו משודרים סרטים בערוצי טלוויזיה ובאמצעי תקשורת אחרים ללא כל פיקוח.

7 לא קולטים. מאות אלפי תושבים, בעיקר באזורי הפריפריה, אינם קולטים את שידורי ערוץ 1, בשל העברת השידורים מלוויין התקשורת "עמוס" ללוויין אחר. הנפגעים הם בעיקר תושבים בנגב, ברמת הגולן, בגליל ובבקעת הירדן, אשר לא התחברו לכבלים או לשידורי הלוויין "יס".

8 חכרו לערוץ ברוסיה. משרד התקשורת פרסם את המכרז להקמת ערוץ טלוויזיה ייעודי בשפה הרוסית, ששידוריו יועברו באמצעות הכבלים או הלוויין. עליפי המכרז, מחצית מן השידורים יהיו בשפה הרוסית, והמחצית השנייה – תוכניות בשפות אחרות שיתורגמו לרוסית. הערוץ החדש מיועד להתחרות בפופולריות הרבה של ערוצים זרים ברוסית בקרב ציבור העולים ממדינות חבר-העמים.

8 כתב-אישום נגד יעקב נמרודי. איש העסקים יעקב נמרודי, יו"ר מועצת המנהלים של "מעריב", מואשם בהטרדת עדי תביעה ובשיבוש משפטו של בנו, מו"ל "מעריב" לשעבר, עופר נמרודי. במקביל הוגש לבית-משפט השלום בתל-אביב כתב-אישום גם נגד אריה קרישק, שהציג עצמו כמי שכותב ספר וכך אסף מידע

על עדי המדינה במשפט עופר נמרודי והעבי"רם לנמרודי האב.

9 עיכוב בהתמודדות חלבי. ראש מחלקת החדשות בטלוויזיה (ערוץ 1), רפיק חלבי, לא יוכל להתמודד במכרז לתפקיד מנהל בטלוויזיה הישראלית עד שלא יסתיים ההליך המשמעי-תי בעניינו – כך קבע היועץ המשפטי לממשלה, אליקים רובינשטיין. היועץ קבע כי יש להעמיד את חלבי לדין משמעתי בחשד ש"סייע לתנועה פוליטית בתקופת מערכת הבחירות". המדובר בסיוע לתנועת ש"ס ולא-ריה דרעי. לדברי היועץ, "בהתנהגותו זו של חלבי יש כדי לפגוע באמון הציבור בשידור הממלכתי". חלבי אמר בתגובה כי הוא משוכנע שינוקה מכל חשד.

14 הוצאה להורג חול המצלמה. תיעוד מצולם, שלב אחרי שלב, של הוצאה להורג שודר בכתב-בה בחדשות ערוץ 2. כתב הערוץ, סלימאן א-שאפעי, קיבל קלטת שצולמה בכלא עזה בעת הוצאתו להורג של הפלסטיני מאג'די עכאווי, שהורשע בידי בית-דין צבאי של הרשות הפלסטינית בשיחוף פעולה עם ישראל.

17 בג"ץ על צנזורה ואיסור פרסום. שופטי בג"ץ הורו למדינה לנמק בתוך תשעים יום מדוע פונים נציגיה לבתי-משפט להוצאת צווי איסור פרסום בנושאים שבהם סמכות אישור הפרסום או פסילתו מסורה בידי הצנזורה הצבאית. הצו ניתן בעקבות עתירות שהגישו בסוגיה עקרונית זו העיתונים "ידיעות אחרונות" ו"הארץ". נציגי העיתונים טענו כי בכמה מקרים פנו נציגי המדינה לבתי-משפט להוצאת צווי איסור פרסום, במקום להשאיר את שיקול הדעת בעניין זה לצנזורה, בהתאם לחוק.

21 שידורי התעמולה צונזרו. קטעים מתשדירי התעמולה לביחירות, שנועדו לשידור בשני ערוצי הטלוויזיה, צונזרו בהוראת יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, השופט מישאל חשין. המדובר בתצלומים שבהם נראו ילדים, אשר השופט הורה לטשטש את פניהם בהתאם להוראת החוק האוסרת השתתפות ילדים מתחת לגיל 15 בתעמולת בחירות.

21 טריקת טלפון בשידור חי. ראש הממשלה, אהוד ברק, טרק את הטלפון בראיון בשידור חי

עם רוזי ברקאי בתוכנית "מה בוער" בגלי-צה"ל. לאחר חילופי דברים בין המראיין לראש הממשלה, ביקש ממנו ברקאי להמתין על הקו חצי דקה למשך מבוק החדשות. ברק הגיב: "אני לא מוכן. תודה. אני לא ממשיך", וטרק את הטלפון. לאחר מבוק החדשות חודש הקשר והראיון נמשך.

24 הנחה לזכיינים. התמלוגים שמשלמים זכייני הערוץ השני לממשלה יקוצצו במחצית, ויעמי-דו על 4% במקום 8% החל מתחילת פעולתו של הערוץ השלישי המסחרי – כך אישרה ועדת הכספים של הכנסת, עליפי המלצת שר התקשורת, בנימין בן-דאליעזר. גם זכייני הערוץ השלישי ישלמו תמלוגים למדינה בשיעור דומה, אך הם ייהנו מפטור מתמלוגים למשך השנה וחצי הראשונות לפעולת הערוץ החדש.

27 דאגה חפגועה בחופש העיתונות. האסיפה הכללית של מכון העיתונות הבינלאומי הבי-עה זעזוע מהפרות המורות של חופש העיתונות בעת האירועים האלימים בשטחים. לאסיפה, שהתכנסה בניירדלה, נמסר כי מאז ראשית האירועים, בסוף ספטמבר 2000, נפצעו, הוכו, נעצרו או הוטרו לא פחות משישים עיתונאים. מכון העיתונות הגדיר את המצב כ"בלתי נסבל", וקורא לשלטונות ישראל והרשות הפלסטינית לעשות הכל כדי שעתונאים יוכי-לו לסקר את האירועים באופן חופשי.

29 צ'אט באינטרנט הותר. שיחת גולשים באי-טרנט (צ'אט) עם חבר-כנסת ערב הבחירות איננה בבחינת עבירה על חוקי תעמולת הבחירות, קבע יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, השופט מישאל חשין. הוא דחה עתירה של נציג ש"ס נגד עריכת צ'אט עם ח"כ אופיר פינס ב"מעריב אינטרנט". לדברי השופט: "צ'אט כמוהו כשיחה יותר מאשר כרדיו או כטלוויזיה".

31 עוברים לשידור דיגיטלי. זכיינות הטלוויזיה בכבלים "ערוצי זהב", "תבל" ו"מתב" יוכלו להתחיל להציע למנוייהן שידורי טלוויזיה דיגיטליים, כך אישרה המועצה לשידורי כבלים ולוויין. השידור הדיגיטלי יאפשר קליטה באיכות טובה יותר, וכן קשר אינטר-אקטיבי אשר יאפשר הזמנת סרטים ובעתיד גם מסחר אלקטרוני.

פיראטיות

4 הרב זזהיר את הפיראטים. הרב עובדיה יוסף פרסם קריאה לתחנות הרדיו הפיראטיות ששבשליטת ש"ס (המכונות "ערוצי הקור דש") להימנע משידורים שיש בהם תעמולת בחירות. זאת בעקבות צו שהוציא יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, השופט מישאל חשין, לבקשת עמותת "קשב". השופט חשין הגדיר את שידור דברי התעמולה, ביניהם קריאת הרב יוסף לתומכיו להצביע בעד אריאל שרון, כ"מעשה בלתי נסבל". (ראו כתבה בעמ' 16)

4 חנסים לחנוע נטישה. הוועד המנהל של רשות השידור דן בדרכים למנוע עזיבת כתבים בכירים, בעקבות הודעתו של הפרשן לענייני ערבים, אהוד יערי, על כוונתו לעזוב את ערוץ 1. מדובר בעיקר בתמריצים כלכליים ים אשר יעודדו כתבים להישאר בערוץ 1, כשהם מקבלים הצעות נדיבות בתחום השכר מן הערוצים המסחריים (ראו כתבה בעמוד 38).

5 ארבע תחמודות על ערוץ 3. ארבע קבוצות הגישו את מועמדותן למכרז להפעלת ערוץ 3 המסחרי, בתום מועד המכרז לערוץ החדש. ארבע הקבוצות הן: "ישראל 10" (יו"ר רב תדמור; מנכ"לים: יונה פרבר, רוני אלגרנט), "טי.וי.3" (יו"ר: איזי בורוביץ; מנכ"לים: אבי ברזילי, יפעת צחייקראל), "אפיק" (יו"ר: אייל קן; מנכ"ל: דן מרגלית) ו"שידורי עדן" (יו"ר: אהוד בן-שך; מנכ"ל: מרדכי קירשנבאום). בערוץ 3 יהיו שתי זכייניות, למשך שמונה שנים. החלטת ועדת המכרזים צפויה להתקבל באפריל, והערוץ אמור להתחיל בשידוריו בחודש נובמבר השנה.

5 נאסר פרסום סקר ביום הבחירות. יו"ר ועדת הבחירות המרכזית, השופט מישאל חשין, הוציא צו האוסר על "מעריב אינטרנט" לפרסום סקר ביום הבחירות סקר תוצאות. הסקר אמור היה להתפרסם בשעה 16:00, שעות בטרם סגירת הקלפיות. השופט קבע כי פרסום כזה "יש בו כדי לפגוע בעצבים הרגישים של הליך הבחירות".

8 אונס מצולם ב"חבט". קלטת וידאו, שבה תיעד גבר כיצד אנס צעירה שעבדה בביתו, שודרה במהדורת "מבט" בערוץ 1. פניה של הצעירה טושטשו בשידור, אך גופה העירום נראה בבירור. הקלטת נכללת בראיות במשפטי טו של הגבר העומד לדין באשמת האונס. ארגוני נשים ומאוינים רבים מחו על השידור. מנהל מחלקת החדשות, רפיק חלבי, הביע תקווה כי שידור הקלטת יעורר זעזוע ויגביר את המודעות לצורך בפעולה נגד אלימות מסוג זה. חברי ועדת החינוך והוועדה למעמד האשה בכנסת מתחו ביקורת חריפה על השידור. מנכ"ל רשות השידור, אורי פורת, אמר לחבריה הכנסת כי שיקול דעתם של העורכים שהחליטו על השידור היה מוטעה, ואילו היתה הכתבה מובאת לידיעתו בשלב העריכה, לא היה מאשר לשרד אותה.

8 לא יותר מ-25% נ"ידיעות אחרונות." קבוצת פישמן-בראון, בראשות איש העסקים אליעזר פישמן, לא תוכל להגדיל את אחוזותיה בע"ת תון "ידיעות אחרונות" מעבר ל-25% שהיא מחזיקה תנה, כך קבעה הרשות להגבלים עסקיים. על-פי ההחלטה, אם תבקש קבוצת פישמן-בראון לרכוש מניות נוספות בעיתון, יהיה עליה להעביר את מניותיה הקודמות לנאמנות למשך שישה חודשים, ואחרי-כך יהיה עליה למכור אותן. פישמן-בראון היא הבעלים של העיתון הכלכלי "גלובס" והיא נמנית עם בעלי חברת הכבלים "ערוצי זהב".

11 פורטל "נטקינג" נסגר. פורטל האינטרנט "נטקינג" נסגר, לאחר שעסקת מכירתו לחברת "סלקום" לא יצאה אל הפועל. הסגירה באה על רקע הפסדים הולכים ומצטברים, והמצב הקשה בתחום חברות האינטרנט בארץ ובעולם. "נטקינג" פעל מאז שנת 1995. ימים אחדים קודם לכן הודיע "נטקינג" על החלטתו להפסיק את שידורי הרדיו שלו, בתום שנה של שידורים. הרדיו, היחיד מסוגו בישראל, שידר שמונה ערוצי מוסיקה.

11 גינוי בחוזה לאילנה דיין. מועצת הרשות השנייה גינתה את הסגנון שבו ראינה אילנה דיין בערוץ 2 את ראש הממשלה אהוד ברק ערב הבחירות. בראיון קטעה דיין את דברי ברק, בין היתר כדי להודיע על מועד שידור הסדרה "זינואנה". מנכ"ל "טלעד", עוזי פלד, הביע את צערו על כך שהמועצה

קבעה את עמדתה בלא לשמוע את גרסתה של דיין. אילנה דיין הודתה בין היתר כי נסחפה לתגובה תוקפנית מדי בראיון וכי "הראיון גלש לפסים לא ראויים", אך הביעה צער שחברי המועצה הצטרפו לגל מיותר של תגובות, אשר יצאו מפרופורציה, לדעי-תה.

13 בקשת להארכת חוזה נמרודי. פרקליטות המדינה מבקשת מבית המשפט העליון להאריך פעם נוספת את מעצרו של עופר נמרודי, בשלושה חודשים נוספים. לטענת הפרקליטות, לפני כמה שבועות חלה התפתחות חדשה, המגבירה את החששות מפני שחרורו של נמרודי כל עוד לא הסתיימו עדויותיהם של עדי המדינה במשפטו. נמרודי מוחזק במעצר כבר שנה ושלושה חודשים, מאז חודש נובמבר 1999.

19 אזהרה חניגוד אינטרסים. קיים חשש לניגוד אינטרסים בהשתתפותם של שישה מחברי מועצת הרשות השנייה לטלוויזיה ולרדיו כחברים בוועדת המכרזים של הערוץ השלישי – כך טוענים ארבעה מחברי המועצה שסיימו את תפקידם, במכתב ששיגרו ליו"ר המועצה, מוטי שקלאר, ולמנכ"ל הרשות, שמואל שם-טוב. לטענתם, החשש לניגוד אינטרסים נובע מקשר של ששת החברים, או בני משפחותיהם, עם קבוצות הקשורות במכרז. בתגובה מטעם הרשות נמסר כי הנושא ייבדק, ותימנע השתתפות בוועדת המכרזים של מי שיש לגביו חשש לניגוד אינטרסים. הרשות פנתה לקבוצות שניגשו למכרז וביקשה מהן לדרוח מי מבין חברי המועצה עלול להימצא בניגוד אינטרסים בעת שיכריע במכרז.

19 שחוח חשודים - לא לפרסום. הכנסת אישרה בקריאה ראשונה הצעות חוק, האוסרות על פרסום שמו של חשוד, בטרם הוגש נגדו כתב-אישום. על-פי הצעות החוק, שהגישו חברי הכנסת חיים דרוקמן, יורי שטרן ושמואל הלפרט, יותר פרסום השם רק לבקשת החשוד או בהוראת נשיא בית-משפט שלום או מחוזי. כן אושרה הצעת חוק ממשלתית, המעניקה לשופט לאסור פרסום שמו של חשוד, כדי למנוע נזק לחקירה או לחשוד. מועצת העיתונות גות מתנגדת לחקיקה בתחום זה. ■

ידיעות מחבסות ברובן על מידע שפורסם באמצעי התקשורת

